

PERINNÖNSAAJAN YLIVELKAISUUTEEN VARAUTUMINEN
TESTAMENTILLA

Pro gradu -tutkielma

Jenna Hirvi

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta:

Asianajajan perhe- ja perintöoikeus OTMU2428

Työn esittämispäivämäärä: 18.5.2021

HIRVI, JENNA: Perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautuminen testamentilla

Pro gradu -tutkielma, 65 s.
Oikeustiede, Asianajajan perhe- ja perintöoikeus
Toukokuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Ulosotossa olevien velallisten määrän jatkuvan kasvun lisäksi myös ylivelkaisten perinnönsaajien määrä vaikuttaisi olevan kasvussa. Tämä saattaa aiheuttaa huolta perinnönjättäjälle, sillä velalliselle perintönä tuleva omaisuus voidaan ulosmitata perinnönsaajan ulosotossa olevien velkojen maksamiseksi. Tästä syystä tutkielmassa selvitetään lainopillista tutkimusmenetelmää hyödyntäen, voiko perittävä varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen testamentin avulla ja missä laajuudessa. Tarkasteltavana on siis se, voiko perinnönjättäjä estää omaisuutensa tai tiettyjen omaisuserien ulosmittauksen perinnönsaajan ulosotossa olevista veloista. Lisäksi tutkielmassa selvitetään, onko perittäväällä käytettävissään keinoja, joilla hän voisi mahdollistaa ulosottovelalliselle jonkin tavan hyötyä perintöomaisuudesta ilman omaisuuden ulosmittauksen pelkoa.

Tutkielmassa osoitetaan, että velallisen saama perintö on ulosmitattavissa tehokkaasti. Tämä voi tapahtua kaukana tulevaisuudessakin, sillä perinnön ulosmittaus on tietyin edellytyksin mahdollista vanhentumisesta huolimatta. Tutkielmassa tehtyjen selvitysten perusteella perittäväällä on kuitenkin myös keinoja välttää perintöomaisuutensa ulosmittaus ylivelkaisen perinnönsaajan veloista. Muu perinnönsaaja kuin rintaperillinen tai leski voidaan jättää kokonaan ilman perintöä tämän ylivelkaisuuden perusteella. Lisäksi perittävä voi määrätä, että perinnönsaaja ei ole oikeutettu perintöön, jos tämä on ylivelkainen testamentin täytäntöönpanohetkellä. Perittäväällä on myös mahdollisuus jättää harkintavaltaa toiselle esimerkiksi sen suhteen, kuka on lopulta oikeutettu perintöön tai missä laajuudessa. Omaisuuden ulosmittaus voi estyä myös silloin, kun omaisuuteen kohdistuvia oikeuksia hajautetaan, esimerkiksi määräämällä hallinta- ja omistusoikeus eri tahoille.

Varautumismahdollisuuksien lisäksi tutkielmassa tunnistetaan myös varautumismahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä. Tällainen on ensinnäkin rintaperillisen lakiosaoikeus: tietty vähimmäismäärä on saatava täydellä omistusoikeudella muiden oikeuksista vapaana. Tähän perittävä voi kuitenkin varautua esimerkiksi määräämällä rintaperillisen lakiosaan vähemmän tärkeää omaisuutta. Varautumismahdollisuuksia rajoittaa tosin myös se, että testamenttisaantoa voidaan tietyin edellytyksin pitää keinotekoisena järjestelynä, jolloin muun kuin ylivelkaisen perillisen hyväksi tehty testamentti voidaan sivuuttaa ja omaisuus ulosmitata velallisperillisen veloista. Tämä puolestaan on sellainen asia, johon perittävä ei voi ennalta varautua.

asiasanat: jäämistösuunnittelu, testamentti, ylivelkainen perillinen, kuolinpesäosuus, ulosotto, ulosmittaus

Sisällys

Sisällys	III
Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	XII
1 Johdanto	1
1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen	1
1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajausta	3
1.3 Tutkimusmetodi	5
1.4 Tutkielman rakenne.....	7
2 Ulosotto ja pesäosuuden ulosmittaus.....	8
2.1 Yleistä ulosotosta ja ulosmittauksesta	8
2.2 Pesäosuuden ulosmittaus ja sen oikeusvaikutukset.....	10
2.3 Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika	14
3 Ylivelkaisuuteen liittyvien testamenttimääräysten ja -ehtojen vaikutus perinnön ulosmittaukseen.....	18
3.1 Testamentti perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautumisen välineenä.....	18
3.2 Perinnöttömäksi tekeminen ja ylivelkaisuus.....	22
3.3 Perinnönsaajan ylivelkaisuuteen liittyvä testamenttiehto.....	25
3.4 Päättävällän delegointi ylivelkaisuuteen varautumisessa	28
3.5 Jäämistön jako-ohjeet	33
4 Esineoikeuksien vaikutus perinnön ulosmittaukseen	36
4.1 Omistusoikeus.....	36
4.1.1 Täysi omistusoikeus	36
4.1.2 Rajoitettu omistusoikeus.....	37
4.2 Hallintaoikeus	40
4.2.1 Ylivelkaantuneen perinnönsaajan hallintaoikeus ja toisen omistusoikeus	40
4.2.2 Ylivelkaantuneen perinnönsaajan omistusoikeus ja toisen hallintaoikeus	42
4.2.3 Lesken lakiin perustuva hallintaoikeus.....	47
4.2.4 Omistajaton tila	49
4.3 Tuotto-oikeus	52
4.4 Testamentilla perustetut esineoikeudet ja keinotekoinen järjestely	55
4.4.1 Keinotekoinen järjestely (UK 4:14)	55
4.4.2 KKO 2020:82 – testamentti keinotekoisena järjestelynä.....	59
5 Johtopäätökset	63

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta. Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1969.

Aarnio, Aulis: Ulosmittauksesta kuolinpesässä. Eräiden siviili- ja ulosotto-oikeudellisten ajatustottumusten arviointia. *Lakimies* 1970, s. 329–351.

Aarnio, Aulis: Jälkisäädökset. Testamenttioikeuden oppikirja. Lainopillisen Ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta 1972.

Aarnio, Aulis: Voiko perittävä testamentissa antaa lakiosaperillistä sitovia perinnönjako-ohjeita? *Defensor Legis* 1977, s. 4–17.

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? *Forum-oikeustiede*. Tammi 1978.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta s. 35–56 teoksessa Häyhä, Juha (toim.): *Minun metodini*. Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus. Alma Talent 2016.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus. Alma Talent 2015.

Arento, Urho: Vanha ja uusi UL 4:11. *Lakimies* 1968 s. 5–18.

Batts, Deborah A.: I Didn't Ask to Be Born. The American Law of Disinheritance and a Proposal for Change to a System of Protected Inheritance. *Hastings Law Journal* 41(5) 1990, s. 1197–1270.

Beckman, Nils: Istadarätt och secundosuccession enligt testamentslagen. *SvJT* 1941 s. 369–383.

Calonius, Matthias: Siviilioikeuden luennot. Werner Söderström Lakitieto Oy 1998.

Ellilä, Tauno: Ulosotto-oikeuden yleiset opit. Toinen, uusittu painos. WSOY 1970.

Finch, Janet – Mason, Jennifer – Masson, Judith – Wallis, Lorraine – Hayes, Lynn: *Wills, Inheritance and Families*. Clarendon Press 1996.

Gregow, Torkel: Utsökningsrätt. Fjärde upplagan. Norstedts juridik 2012.

Hakulinen, Y. J.: Lain tai hyvän tavan vastainen ehto testamentissa. Teoksessa Rekola, Aarne – Heikonen A. R. – Ikkala A. K. – Erma, Reino (toim.): Toivo Mikael Kivimäki Juhlajulkaisu. Vammalan kirjapaino Oy 1956, s. 104–112.

Halila, Jouko – Havansi, Erkki: Ulosotto-oikeuden oppikirja. Lakimiesliiton kustannus 1986.

Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. Päivittyvä teos, Alma Talent Verkkokirjahylly.

Hardingham, I.J.: The Rule against Delegation of Will-Making Power. Melbourne University Law Review 9(4) 1974, s. 650–668.

Heikonen, Arvo R.: Perillisen velasta jakamattomassa kuolinpesässä toimitettavasta ulosmittauksesta. Lakimies IV/1928, s. 339–349.

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Alma Talent 2020.

Hirsch, Adam J.: The Problem of the Insolvent Heir. Cornell Law Review 74(4) 1988-1989, s. 587–654.

Honkasalo, Brynolf: Miten perillisen oikeus jakamattomassa kuolinpesässä on ulosmitattava? Defensor Legis 5–6/1931, s. 171–190.

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum 2001.

Ionas, D.: The Execution of Will. Conferinta Internationala de Drept, Studii Europene si Relatii Internationale 2015, s. 39–45.

Kaisto, Janne – Lohi, Tapani: Johdatus varallisuus-oikeuteen. Alma Talent 2013.

Kangas, Urpo: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Alma Talent 2019.

Kerson, D.L.A.: Creditors and the Will Contest. The Hastings Law Journal 14(1) 1962, s. 18–27.

Kivimäki, Toivo Mikael – Ylöstalo, Matti: Suomen siviilioikeuden oppikirja: yleinen osa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1981.

Kolehmainen, Antti – Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu I. Alma Talent 2020.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna: Insolvenssioikeus. Päivittyvä teos, Alma Talent Verkkokirjahylly.

Lindfors, Heidi: Sivullisen asema ulosotossa – erityisesti omistusolettaman ja keinotekoisien järjestelyn näkökulmasta. Edita 2008.

Lindfors, Heidi: Lesken asumissuoja ulosmittaustilanteessa. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein. Päivittyvä teos, Alma Talent Verkkokirjahylly.

Linna, Tuula: Saatavan lopullinen vanhentuminen, takaus ja velkajärjestely. Lakimies 5/2007, s. 663–678.

Linna, Tuula: Luovutuskieltojen ja -rajoitusten vaikutus ulosotossa ja konkurssissa. Defensor Legis 6/2007, s. 807–821.

Linna, Tuula: Ulosotto-oikeuden yleiset opit – missä ja mitä? Lakimies 2009, s. 3–33.

Linna, Tuula: Ulosottokaaren pääkohdat. Alma Talent 2019.

Linna, Tuula – Hupli, Tuomas: Ulosotto ja konkurssi lainkäyttömenettelyinä. Lakimies 4/2001, s. 596–625.

Linna, Tuula – Leppänen, Tatu: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely. Alma Talent 2014.

Linna, Tuula – Leppänen, Tatu: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti. Alma Talent 2015.

Linna, Tuula – Saarnilehto, Ari: Velan vanhentuminen. Alma Talent 2016.

Lohi, Tapani: Pesänjako, vastike ja lahjansaajan palautusvastuu. Lesken antamien lahjojen oikeusvaikutukset PK 3 luvun 3 §:n mukaan. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2006.

Lohi, Tapani: Perintökaaren 12 luvun mukainen käyttöoikeus ja omistajan luovutusvalta. Teoksessa Business Law Forum 2007 (toim. Esa Kolehmainen), s. 199–241.

Lohi, Tapani: KKO 2007:21. Testamentin toissijaissaajaa loukkaava lahjoitus. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein. Päivittyvä teos, Alma Talent Verkkokirjahylly.

Lohi, Tapani: Legaatinsaajan oikeusasemasta. Talentum 2011.

Lohi, Tapani: Aviovarallisuus-oikeus. Alma Talent 2016.

Lødrup, Peter: Nordisk arverett. En sammenlignende studie av dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk rett med drøftelser av harmoniseringsmuligheter og reformbehov. Nordisk ministerråd 2003.

Mikkola, Tuulikki: Oikeusvertailun merkitys kansallisten yksityisoikeudellisten normien tulkinassa. Edilexin Referee-artikkeli 2001.

Mikkola, Tuulikki: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän perintösuunnitelua. Defensor Legis 6/2014, s. 868–880.

Mikkola, Tuulikki: Yhteisomistus. Alma Talent 2017.

Olzen, Dirk – Looschelders, Dirk: Erbrecht. 6., neu bearbeitete Auflage. De Gruyter 2020.

Ossa, Jaakko: Perintö- ja lahjaverotus. Päivittyvä teos, Alma Talent Verkkokirjahylly.

Page, William Herbert: A Treatise on the Law of Wills. Third (Lifetime) Edition. WW.H. Anderson Company 1941.

Rautiala, Martti: Perillisen lakiosa. Perintökaaren uusitun 17 luvun selitykset. Pellervo-Seura 1957.

Rautiala, Martti: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Suomen lakimiesliiton kustannus 1967.

Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen, Mika: Varallisuus oikeus. Päivittyvä teos, Alma Talent Verkkokirjahylly.

Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 2003.

Siltala, Raimo: Tutkijan tanssiaskleet eli oikeustieteellisen tutkimuksen koreografia s. 319–340 teoksessa Karhu, Juha (toim.): Oikeuden Avantgarde. Talentum 2013.

Tammi-Salminen, Eva: Luovuttajan tahto, vaihdannan intressit ja sopimusperusteisten luovutuskieltojen oikeusvaikutukset. Teoksessa Hakkola, Esa (toim.): Kiinteistöjä, vaihdantaa ja sivullissuhteita. Juhlakirja Jarno Tepora 60 vuotta. Edita 2007, s. 453–479.

Tepora, Jarno: Johdatus esineoikeuteen. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, 2006.

Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. WSOY Lakitieto 2003.

Tuunainen, Pekka: Perintö, testamentti ja velka. Alma Talent 2015.

Vékás, Lajos: Testamentary Formalities in Hungary. Teoksessa Reid, Kenneth – de Waal, Marius – Zimmermann, Reinhard (toim.): Comparative Succession Law. Testamentary Formalities. Oxford University Press 2011, s. 254–269.

Walín, Gösta – Lind, Göran: Kommentar till Ärvdabalken. Del I (1-17 kap.) Arv och testamente. Sjätte reviderade upplagan. Norstedts juridik 2008.

Walín, Gösta – Gregow, Torkel – Löfmarck, Peter – Millqvist, Göran – Persson, Annina H.: Utsökningsbalken. En kommentar. Fjärde upplagan. Norstedts Juridik 2009.

Wirilander, Juhani: PK 12 luvun soveltamisalasta ja testamenttiin perustuvan käyttöoikeuden ns. esineoikeudellisesta suojasta. DL 1980, s. 163–171.

Wörlund, Ronald: Är möjligheterna att göra bröstarring arvlös för begränsade? JFT 1994, s. 416–425.

Ylöstalo, Matti: Testamentin tulkinnasta. Werner Söderström 1954.

Zoll, Fryderyk: Testamentary Formalities in Poland. Teoksessa Reid, Kenneth – de Waal, Marius – Zimmermann, Reinhard (toim.): Comparative Succession Law. Testamentary Formalities. Oxford University Press 2011, s. 270–281.

Zweigert, Konrad – Kötz, Hein: An Introduction to Comparative Law. Third Edition. Clarendon Press Oxford 1998.

Internetlähteet

Euroopan oikeusportaali: Perintöoikeus (päivitetty 1.2.2020). https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-fi.do. Viitattu 18.2.2021.

Findikaattori: Ulosottovelalliset vuoden aikana 2005-2020/6 (päivitetty 31.7.2020). <https://findikaattori.fi/fi/35>. Viitattu 2.11.2020.

Saarenpää, Ahti: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä (2006). <http://iwww.ulapland.fi/includes/loader.aspx?id=732db75c-1061-4118-97ee-2e13fdb6338>. Viitattu 25.2.2021.

Tilastokeskus, Tieto&trendit: Ulosottovelallisten määrä kasvussa – yhä useammin ulosotto koskee naisia 10.4.2019. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/ulosottovelallisten-maara-kavussa-yha-useam-min-ulosotto-koskee-naisia/>. Viitattu 3.11.2020.

Tilastokeskus: Väestörakenne 2018. Väkiluvun kasvu pienin vuoden 1970 jälkeen. https://www.stat.fi/til/vaerak/2018/vaerak_2018_2019-03-29_tie_001_fi.html. Viitattu 7.1.2021.

Ulosottolaitos: Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2018. https://valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteet/kJEYwmT4Z/Ulosotto_Suomessa_2018.pdf. Viitattu 7.1.2021.

Ulosottolaitos: Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2019. https://valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteet/PcgwTXKsp/Ulosotto_Suomessa2019.pdf. Viitattu 3.11.2020.

Ulosottolaitos: Ulosoton tehtävät. Julkaistu 11.12.2020. <https://www.ulosottolaitos.fi/fi/index/tietoautosotosta/ulosotontehtavat.html>. Viitattu 8.1.2021.

Ulosottolaitos: Paikalliset ulosottovirastot ja Valtakunnanvoudinvirasto lakkaavat – Ulosottolaitos aloittaa toimintansa 1.12.2020. Julkaistu 18.11.2020. <https://www.ulosottolaitos.fi/fi/index/ulosottolaitos/ajankohtaista/verkkouutiset/jatiedotteet/2020/paikallisetulosottovirastot-javaltakunnanvoudinvirastolakkaavat-ulosottolaitosaloittoa toimintansa1.12.2020.html>. Viitattu 8.1.2021.

Virallislähteet

HE 275/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.

HE 216/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 13/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 83/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen. Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 2/1935.

KKO:n lausunto 1941. Korkeimman oikeuden lausunto esitysehdotuksesta perintölaiksi 1941.

KM 1975:84. Perintöoikeuskomitean mietintö.

OM 11/2011. Mietintöjä ja lausuntoja: Velkajärjestelyn uudistaminen.

SOU 1925:43. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. Förslag till lag om arv. (Ruotsi)

SOU 1929:22. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. Förslag till lag om testamente. (Ruotsi)

SOU 1998:110. Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring. Slutbetänkande av Ärvdabalksutredning. (Ruotsi)

Oikeustapaukset

Korkein oikeus:

KKO 1920 II 3

KKO 1945 I 18

KKO 1956 II 4

KKO 1956 II 40

KKO 1969 II 105

KKO 1969 II 77

KKO 1985 II 149

KKO 1987:131

KKO 1990:46

KKO 1990:115

KKO 1997:157

KKO 2004:52

KKO 2004:93

KKO 2004:96

KKO 2005:97

KKO 2005:98

KKO 2006:45

KKO 2007:21

KKO 2010:62

KKO 2015:46

KKO 2015:98

KKO 2016:30

KKO 2020:82

Korkein hallinto-oikeus:

KHO 2000:66

KHO 2014:141

Hovioikeus:

Turun HO 15.3.1991, S 90/343

Itä-Suomen HO 11.6.1998, S 98/91

Turun HO 29.10.2001, S 00/1961

Helsingin HO 1.6.2005, S 03/1193

Ulkomaiset:

Ruotsi: NJA 1933 s. 367

Ruotsi: NJA 1937 s. 584

Ruotsi: NJA 1938 s. 435

Ruotsi: NJA 1950 s. 637

EIT: Hornsby v. Kreikka, nro 18357/91, 19.3.1997

YK:n ihmisoikeuskomitea: Czernin v. Tšekki, nro 823/1998, 29.3.2005

Lyhenteet

AL	Avioliittolaki (234/1929)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch 1900 (suom. Saksan siviililaki)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU:n perintöasetus	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 650/2012, annettu 4 päivänä heinäkuuta 2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
KM	Komitean mietintö
OM	Oikeusministeriö
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki (378/1940)
PK	Perintökaari (40/1965)
SOU	Statens offentliga utredningar
UB	Utsökningsbalk (1981:774)
UK	Ulosottokaari (705/2007)
VanhL	Laki velan vanhentumisesta, vanhentumislaki (728/2003)
YK	Yhdistyneet kansakunnat
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)

1 Johdanto

1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen

Ulosottovelallisten eli ulosotossa olevien velallisten määrä Suomessa on ollut kasvussa vuodesta 2008 asti: kun vuoden 2008 aikana ulosottovelallisia oli yhteensä 455 520, vuoden 2019 aikana heitä oli jo 562 144. Suurin osa – noin 90 prosenttia – ulosottovelallisista on luonnollisia henkilöitä.¹ Usein ulosottovelallisten määrää ja määrän kasvua tarkastellaan erikseen myös vuoden lopussa, jolloin määrä luonnollisesti eroaa edellä mainitusta, vuoden aikana ulosotossa olleiden velallisten määrästä, sillä osa ulosottovelallisista suorittaa velkansa ulosoton kautta hyvinkin nopeasti. Ulosottovelallisten määrä vuoden lopussa onkin yli puolet pienempi kuin vuoden aikana yhteensä ulosotossa olleiden velallisten määrä. Ulosottolaitoksen julkaisemien tilastojen mukaan myös tämä määrä on kuitenkin ollut kasvussa: vuoden 2010 lopussa ulosottovelallisia oli 239 266, kun taas vuoden 2019 lopussa määrä oli 257 508.²

Perinnönjättäjän näkökulmasta ulosottovelallisten määrän kasvu saattaa aiheuttaa huolta. Perinnönsaaja, joka usein on perittävän perillinen, voi nimittäin olla ulosoton asiakas tai tämä voi velkaantua perittävän kuoleman jälkeen, jolloin osuutta kuolinpesässä eli oikeutta saada omaisuutta perittävän jäämistöstä perinnönjaossa voidaan käyttää ulosotossa olevien velkojen maksamiseen.³ Joillekin voi olla merkityksentöntä, että perintöomaisuutta käytetään perinnönsaajan maksuvaikeuksien helpottamiseen, mutta toisille saattaa olla ensiarvoisen tärkeää, ettei omaisuus joutuisi ulosmittauksen kohteeksi. Syyt viimeksi mainittuun ovat varmasti moninaisia, mutta voisi kuvitella, että yksi tärkeimpiä syitä on halu säilyttää tietty omaisuus suvussa.

Toisin kuin ulosottovelallisten määrästä, ylivelkaisten⁴ perinnönsaajien määrästä ei ole olemassa erillisiä tilastoja. *Pekka Tuunainen* on kuitenkin arvioinut, että ylivelkaisia perinnönsaajia olisi vuonna 2013 ollut lähes 5 500. Arvio perustuu perinnönsaajien määrän ja ulosottovelallisten luonnollisten henkilöiden määrän vertailuun, vaikkakin Tuunainen tiedostaa myös sen,

---

¹ Findikaattori: Ulosottovelalliset vuoden aikana 2005-2020/6.

² Ulosottolaitos: Ulosotto Suomessa 2019 s. 22. Tilastotiedon mukaan eniten vireillä olevia ulosottovelallisia vuoden lopussa oli vuonna 2018, mutta on tiedostettava, että tämä johtui ainakin osin siitä, että ulosottoasioita jätettiin tavallista enemmän avoimiksi tänä vuonna verottajan aikataulumuutoksien vuoksi. Ks. Tilastokeskus, Tieto&trendit: Ulosottovelallisten määrä kasvussa.

³ Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 176.

⁴ Tutkielmassa käytetään termejä *ylivelkainen* ja *ylivelkaantunut* kuvaamaan sellaista henkilöä, jonka velat ylittävät varojen määrän siinä määrin, että velkoja peritään ulosoton kautta. Termien käyttö saa tukea ensinnäkin ulosottosääntelyä koskevista esitöistä. Esimerkiksi hallituksen esityksessä HE 216/2001 vp s. 15 tuodaan ilmi, miten kaikki ylivelkaantuneet eivät pääse velkajärjestelyn piiriin, vaan joutuvat todennäköisesti pitkäkestoisen ulosottomenettelyn kohteeksi. Tukea saadaan myös oikeuskirjallisuudesta. Ks. esim. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 10, jossa todetaan, että ulosotossa olevien velallisten määrä osoittaa luotettavasti myös ylivelkaantuneiden määrän, sillä on todennäköistä, että maksamattomia velkoja peritään lopulta ulosoton kautta.

etteivät nämä tilastot kata täysin samoja henkilöitä.⁵ Koska ulosottovelallisten määrä on kasvanut vuodesta 2013, ylivelkaisten perinnönsaajienkin määrää on syytä arvioida uudelleen, esimerkiksi vuoden 2018 osalta.⁶ Perinnönsaajien määrästä vuodelta 2018 ei ole saatavissa julkisia tilastoja, mutta verottajalta saatujen tietojen mukaan perinnönsaajia on kyseisenä vuonna ollut 153 356.⁷ Perinnönsaajien määrää on Tuunaisen laskutapaa mukaillen verrattava kyseisen vuoden väkilukuun⁸, jolloin perinnönsaajien osuudeksi saadaan noin 2,8 prosenttia koko väestöstä. Kun tätä prosenttiosuutta sitten verrataan ulosottovelallisten luonnollisten henkilöiden määrään vuoden lopussa, saadaan siis jonkinlainen arvio ylivelkaisten perinnönsaajien määrästä. Kun ulosottovelallisten luonnollisten henkilöiden määrä vuoden 2018 lopussa oli 302 157⁹, arviolta noin 8 460 ylivelkaista luonnollista henkilöä olisi saanut perinnön vuonna 2018.

Oikeustieteessä on kirjoitettu suhteellisen paljon siitä, että pesäosuuden ja perinnön ulosmittaus on mahdollista välttää, jos perinnönsaaja luopuu perinnöstään lain edellyttämällä tavalla. Perinnöstä luopumisen vaikutuksesta ulosmittaukseen säännellään ulosottokaaren (15.6.2007/705, UK) 4 luvun 81 §:ssä. Säännöksen mukaan perinnönsaaja voi välttää ulosmittauksen, jos hän luopuu perinnöstä joko perittävän eläessä tai tämän kuoltua. Velallisen oikeutta perintöön tai testamenttiin ei nimittäin saa ulosmitata, jos velallinen osoittaa, että hän on perintökaaren (5.2.1965/40, PK) 17 luvun 1 §:n mukaisesti luopunut oikeudestaan perintöön perittävän eläessä eli hyväksynyt testamentin tai ilmoittanut perittävälle kirjallisesti luopumisestaan taikka jättänyt kirjallisen luopumisilmoituksen perittävän kuoleman jälkeen säännöksessä määrätylle taholle.¹⁰ Perittävän kannalta ongelmallista on kuitenkin se, että luopuminen on perinnönsaajan käsissä eikä hänen tarvitse luopua perinnöstä, mikäli hän ei sitä halua. Tämän epävarmuuden vuoksi tässä tutkielmassa tarkastellaan perinnönsaajan sijaan itse perinnönjättäjää sekä hänen mahdollisuuksiaan varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen ja perintöomaisuuden ulosmittaukseen.

Perinnönjättäjä voi kuolemansa varalta määrätä omaisuudestaan testamentilla.¹¹ Näin ollen perittävä pystyy vaikuttamaan myös siihen, millaiseksi perinnönsaajan taloudellinen asema

---

⁵ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 11.

⁶ Vuoden valinta perustuu siihen, että vuoden 2019 osalta perintöjen verotus on Verohallinnolta saatujen tietojen mukaan vielä kesken. Sen sijaan Verohallinto on ilmoittanut perinnönsaajien määrän vuonna 2018, jonka avulla voidaan laskea ylivelkaisten perinnönsaajien määrä Tuunaisen laskutapaa hyväksikäyttäen.

⁷ Tieto perinnönsaajien määrästä on pyydetty Verohallinnolta, joka on hakenut tiedon erilliseltä raportiltaan. Vuonna 2019 perinnönsaajia on puolestaan ollut 143 156. Vuoden 2019 perinnönsaajien määrän osalta on kuitenkin huomattava, että luku voi vielä muuttua perintöjen verotuksen keskeneräisyyden vuoksi. Näin ollen vuoden 2018 tulos antaa luotettavampaa tietoa perinnönsaajien määrästä.

⁸ Vuoden 2018 lopussa väkiluku oli 5 517 919. Tilastokeskus: Väestörakenne 2018.

⁹ Ulosottolaitos: Ulosotto Suomessa 2018 s. 22.

¹⁰ Perinnöstä luopumisesta ks. esim. Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 392–398.

¹¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II s. 21.

kuolinpesässä muodostuu. Testamenttia onkin pidetty velkojien kannalta keskeisenä tahdonilmaisuna.¹² Tästä syystä tutkielman näkökulma eli perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautumisen väline on rajattu perittävän tekemään testamenttiin. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että testamenttiin liittyy myös epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi kuoleman jälkeen toimitettava ositus, jossa katkaistaan puolisoiden välillä avioliiton aikana vallinnut aviovarallisuussuhde¹³, voi vaikuttaa ennalta määräämättömällä tavalla kuolinpesän varallisuuteen. Myös lesken PK 3 luvun 1 a §:n (25.2.1983/209) 2 momentin mukainen asumissuoja sekä rintaperillisen PK 7 luvun 1 §:n mukainen oikeus lakiosaan tuovat omat haasteensa testamentin täytäntöönpanoon.¹⁴ Luultavasti epävarmintakin on kuitenkin se, että testamenttia ei ole pakko ottaa vastaan.¹⁵ Näin ollen tarkkaan harkittuihin testamenttimääräykset eivät välttämättä toteudu tarkoitetulla tavalla. Perittävä voi toisaalta varautua perinnönsaajan velkaisuuteen myös erilaisin omaisuusjärjestelyin jo elinaikaan siten, että jäämistövarallisuus koostuu vain sellaisesta omaisuudesta, jonka osalta perittävä on tiedostanut ulosmittauksen riskin. Toisaalta esimerkiksi verotukselliset syyt tai perittävän halu säilyttää omaisuus itsellään kuolemaansa asti voivat aiheuttaa sen, että tällaisiin järjestelyihin ei ryhdytä, jolloin testamentin merkitys luonnollisesti kasvaa. Vaikka testamentti ei edellä esitetyin tavoin ole varma tai ainoa keino varautua perinnönsaajan velkaisuuteen, tutkielman tarkoituksena on kuitenkin osoittaa sen käyttökelpoisuus varautumisen välineenä.

1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus

Kun edellä sanottu tiivistetään kysymysmuotoon, saadaan tutkielman pääasiallinen tutkimuskysymys: miten perittävä voi testamentilla varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen ja missä laajuudessa? Tutkielman tarkoituksena on siis toisin sanoen tarkastella, voiko perittävä nimenomaan testamentin avulla mitenkään estää sitä, että hänen perintönä siirtyvää omaisuuttaan käytettäisiin velkaantuneen perinnönsaajan ulosotossa olevien velkojen kattamiseen. Tähän pääasialliseen tutkimuskysymykseen liittyy luonnollisesti erilaisia tarkentavia kysymyksiä. Jotta voitaisiin ottaa kantaa perittävän mahdollisuuksiin estää perintöomaisuuden ulosmittaus, tutkielmassa selvitetään ensinnäkin, mihin perinnön ulosmittaus ylittää perustuu. Toisekseen tutkielmassa pyritään vastaamaan siihen, voiko perittävä joidenkin testamenttimääräysten tai ehtojen nojalla sivuuttaa ylivelkaisen perillisensä, joka ilman testamenttia tulisi perimään perittävän ja jonka saama perintöomaisuus tulisi mitä todennäköisimmin ulosmitatuksi. Toisaalta

---

¹² Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 284.

¹³ Osituksesta ks. esim. Lohi: Aviovarallisuus oikeus s. 379–384.

¹⁴ Näistä lisää luvussa 3.1.

¹⁵ Testamenttiin liittyvistä epävarmuustekijöistä ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 79–81.

tutkielmassa etsitään vastausta myös siihen, voiko perittävä jotenkin mahdollistaa sen, että perinnönsaaja voisi jollain tavalla hyötyä perintöomaisuudesta ilman, että omaisuus tulisi kuitenkaan ulosmitatuksi. Lisäksi tutkielmassa pyritään määrittämään, mitkä seikat rajaavat perittäjän suunnittelumahdollisuuksia ja missä suunnittelumahdollisuuksien rajat kulkevat.

Aiheeseen on luonnollisesti tehty myös muutamia rajauksia. Tutkielmassa tarkastellaan vain tilannetta, jossa perinnönsaajana on luonnollinen henkilö. Tämä ei johdu pelkästään siitä, että ulosottovelallisenä on usein luonnollinen henkilö, vaan myös siitä, että perintö menee tai sen halutaan menevän sukulaisille tai muille läheisille henkilöille. Mahdollista tosin on, että perittävä pyrkii välttelemään perintöomaisuuden ulosmittausta velkaantuneen perinnönsaajan veloista testamenttaamalla omaisuutta perinnönsaajan sijaan esimerkiksi tämän omistamalle oikeushenkilölle, kuten yhtiölle. Vaikka tutkielmassa ei suoranaisesti tarkastella tilannetta, jossa perinnönsaajana on oikeushenkilö, tutkielmassa selvitetään, milloin testamenttisaantoa voidaan pitää keinotekoisena järjestelynä eli milloin sivulliselle kuuluva omaisuus on ulosmitattavissa velallisen veloista. Tästä selvityksestä voidaan väistämättä saada viitteitä myös siihen, milloin oikeushenkilölle testamentattu omaisuus voidaan ulosmitata oikeushenkilön omistajan eli velallisperillisen veloista. Tutkielmassa ei tarkastella myöskään verotukseen liittyviä näkökohtia, vaikka verokysymykset ovat yleensä perintösuunnittelun keskiössä. Tämä perustuu siihen, että varautuessaan perillisensä ylivelkaisuuteen perittäväälle merkityksellisempää on todennäköisesti omaisuuden ulosmittauksen välttäminen kuin se, miten perintösaantoa verotetaan.

Tarkastelun ulkopuolelle jäävät tutkielman rajallisuuden vuoksi myös kansainväliseen yksityisoikeuteen sekä kansainväliseen ulosottoon liittyvät seikat. Lyhyesti todettakoon kuitenkin, että kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset määrittävät esimerkiksi, minkä valtion lakia asian ratkaisuun sovelletaan silloin, kun oikeussuhteella on liittymiä useampaan kuin yhteen valtioon.¹⁶ Koska on mahdollista, että perimyksen tai testamenttimääräysten pätevyyden arviointiin sovelletaan vieraan valtion lakia¹⁷, on myös mahdollista, että jokin sellainen järjestely on katsottava päteväksi, jota ei lähtökohtaisesti tunnisteta Suomessa¹⁸. Kansainvälisen ulosoton osalta olisi puolestaan mahdollista tarkastella ulosottoviranomaisen kansainvälistä toimivaltaa, sillä perintönä voi siirtyä myös omaisuutta, joka sijaitsee toisessa valtiossa. Perittäjän

---

¹⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 3.

¹⁷ Perimyksen ja testamenttiin sovellettavasta laista säädetään muun muassa EU:n perintöasetuksessa. Perimyksen sovelletaan lähtökohtaisesti sen valtion lakia, jossa perittäväällä oli kuolinhetkellään asuinpaikka. Myös testamenttiin sovellettava lakina toimii pääsääntöisesti sen valtion laki, jota perittäjän perimyksen olisi sovellettu, jos tämä olisi kuollut testamentin laatimishetkellä. Testamenttiin sovellettava laki voi kuitenkin olla myös eri kuin perimyksen sovellettava laki. Testamenttiin ja perimyksen sovellettavasta laista ks. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 808–836.

¹⁸ Ks. esim. luku 3.3.1, jossa tarkastellaan testamenttiin otettua luovutuskieltoa omaisuuden ulosmittauksen estävänä tekijänä. Tällaisen kiellon käyttö on sallittua esimerkiksi Ruotsissa, mutta ei Suomessa.

suunnittelumahdollisuuksiin vaikuttaa siten osaltaan se, voiko suomalainen ulosottoviranomaisen ylipäätään ryhtyä täytäntöönpanotoimiin tällaisen omaisuuden osalta.¹⁹ Vaikka mainittuja seikkoja ei tässä tutkielmassa käsitelläkään, näkökohtien vaikutus perittävän suunnittelumahdollisuuksiin on joka tapauksessa hyvä tiedostaa.

1.3 Tutkimusmetodi

Koska tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia mahdollisuuksia perinnönjättäjällä on välttää omaisuutensa ulosmittaus ylivelkaisen perinnönsaajan velasta, tutkimuskohteena on vallitseva oikeustila Suomessa. Vallitsevan oikeustilan selvittämisessä käytetään *lainopillista* eli *oikeusdogmaattista* tutkimusta, sillä lainopillisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältöä tulkitsemalla oikeusjärjestykseen kuuluvia oikeusnormeja.²⁰ Kyse on toisin sanoen sen selvittämisestä, minkälaisia oikeusseuraamuksia tietyistä oikeustosi-seikoista on johdettavissa.²¹ Lainoppi pyrkii myös systematisoimaan voimassa olevaa oikeutta eli määrittämään oikeusnormien keskinäisiä suhteita.²² Tarkoituksena onkin oikeusnormien järjestäminen siten, että oikeusjärjestyksen sisältöön tutustuva pystyy hahmottamaan kokonaisuksivan tutkimuksen kohteena olevasta teemasta.²³ Voimassa olevan oikeuden sisällön selvittämi- seen ja systematisointiin pyritään myös tässä tutkielmassa tarkastelemalla sitä, minkälaisia tes- tamenttimääräyksiä ja -ehtoja perittävä voi lain mukaan käyttää varautuessaan perinnönsaajan ylivelkaisuuteen ja toisaalta, minkälaisia rajoituksia ulosottoa koskeva sääntely aiheuttaa näi- den käytölle. Tavoitteena on siis hahmotella kokonaiskuvaa siitä, miten perittävän testament- tausvapauden kunnioittaminen jäsenyy suhteessa velkojan saamisoikeuden turvaamiseen. Sen sijaan, että tutkielmassa esiteltäisiin erilaisia tulkintakannanottoja, tutkielmassa pyritään lain- opille tyypilliseen tapaan tuottamaan perusteltu kannanotto oikeusjärjestyksen sisällöstä²⁴ eli määrittämään perittävän suunnittelumahdollisuuksien rajat mahdollisimman tarkasti.

Lainopillisen tutkimuksen sisällä voidaan myös painottaa muille tutkimustavoille ominaisia nä- kökulmia, sillä näistä saattaa olla apua voimassa olevan oikeuden tulkinnassa ja systematisoin- nissa.²⁵ Tämän vuoksi tutkielmassa hyödynnetään jossain määrin myös *oikeusvertailua*, jolla

---

¹⁹ Ks. Koulu: Kansainvälinen insolvenssioikeus (Johdanto, Kansainvälinen insolvenssioikeus oikeudenalana) te- oksessa Koulu – Lindfors – Niemi: Insolvenssioikeus.

²⁰ Ks. mm. Aarnio: Mitä lainoppi on? s. 52 ja Husa – Mutanen – Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa s. 13.

²¹ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s. 819.

²² Ks. alaviite 20 ja lisäksi Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria esim. s. 328.

²³ Aarnio: Mitä lainoppi on? s. 74.

²⁴ Aarnio: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta s. 48–49.

²⁵ Ks. Siltala: Tutkijan tanssiasteleet s. 337–338 ja Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s. 140.

tarkoitetaan sanamuodon mukaisesti eri maiden oikeusjärjestysten vertailua.²⁶ Oikeusvertailu pysyttelee kuitenkin mikrotasolla, sillä tutkimuksen kohteena ovat yksittäiset oikeudelliset ongelmat ja niiden ratkaisut eri oikeusjärjestelmissä.²⁷ Tarkoituksena onkin käyttää löydöksiä pääasiassa tulkinnan apuna silloin, kun oikeuskysymys on Suomen oikeuden mukaan jossain määrin epäselvä. Oikeusvertailua on lähinnä Ruotsiin ja muihin Pohjoismaihin oikeusjärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi²⁸, mutta tutkielmaan mahtuu myös vertailua muihin maihin – jopa common law -maihin. Tämä perustuu siihen, että esimerkiksi näkemykset perinteisistä testamenttioikeudellisista kysymyksistä, ovat suhteellisen yhtenäisiä oikeusjärjestysten eroavaisuuksista huolimatta. Muiden, erityisesti common law -maiden oikeuden sisällölle ei kuitenkaan ole tutkielmassa annettu merkittävää painoarvoa, sillä pätevien tulkintojen tekeminen edellyttää aina kunkin oikeusjärjestelmän ominaispiirteiden tuntemista.²⁹ Koska tutkielman tarkoituksena ei ole esittää muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön (*de lege ferenda*³⁰), vaan selvittää – kriittisestä ajattelustakin huolimatta – millaisen vastauksen nykyinen oikeustila antaa esitettyyn tutkimuskysymykseen, oikeusvertailu ei näyttele tutkielmassa merkittävää roolia, vaan avustaa tarpeellisin osin kansallisen oikeuden tulkinnassa.

Koska voimassa olevan oikeuden selvittämisessä ja systematisoinnissa on välttämätöntä hyödyntää virallislähteitä, kuten säädöksiä ja niiden valmisteluaineistoa, virallislähteet toimivat myös tämän tutkimuksen tärkeimpinä oikeuslähteinä.³¹ Tulkinnan lähtökohtana on luonnollisestikin kirjoitettu laki, erityisesti perintökaari ja ulosottokaari. Selvyyden vuoksi todettakoon, että tutkielmassa tarkastellaan vain nykyistä vuonna 2008 voimaan tullutta ulosottoaarta, sillä voimassa olevat säännökset määrittävät perinnönjättäjän suunnittelumahdollisuuksien rajojen nykytilan.³² Kirjoitetun lain tulkinta vaatii usein tuekseen lain valmisteluaineistoon tutustumista, jotta ymmärrettäisiin paremmin lainsäätäjän tarkoitusta säännöksen taustalla.³³ Esitöiden merkitys korostuu erityisesti ulosottokaaren säännösten tulkinnassa säädöksen tuoreuden

---

²⁶ Ks. esim. Husa – Mutanen – Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa s. 23.

²⁷ Oikeusvertailevaa tutkimusta voidaan tehdä myös makrotasolla, jolloin tutkimuksen kohteena on yksittäisten säännösten tai ongelmien sijaan oikeusjärjestelmä laajemmin. Ks. Zweigert – Kötz: An Introduction to Comparative Law s. 4–5.

²⁸ Sovellettavan säännöksen ulkomaista vastinetta voidaan yleensä hyödyntää jossain määrin varsinkin silloin, kun kyse on toisesta pohjoismaisesta tai eurooppalaisesta oikeusjärjestelmästä lainsäädännön yhtenäistämisyrittämisen vuoksi. Ks. Mikkola: Oikeusvertailun merkitys kansallisten yksityisoikeudellisten normien tulkinnassa s. 6.

²⁹ Mikkola: Oikeusvertailun merkitys kansallisten yksityisoikeudellisten normien tulkinnassa s. 2 ja 17.

³⁰ De lege ferenda -tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta siitä, miten sääntelyä tulisi muuttaa, jotta päästäisiin tavoiteltuun päämäärään eli tiettyyn oikeustilaan. Ks. esim. Aarnio: Mitä lainoppi on? s. 55–56.

³¹ Ks. mm. Husa – Mutanen – Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa s. 28 ja Aarnio: Mitä lainoppi on? s. 154–155.

³² UK 13 luvun 2 §:n siirtymäsäännösten nojalla ulosottoon ja siten myös pesäosuuden ulosmittaukseen sovelletaan vuoden 2006 loppuun voimassa olleita säännöksiä, jos ulosmittaus on toimitettu ennen 1.1.2007. Tämän jälkeen toimitettuihin ulosmittauksiin sovelletaan nykyistä ulosottoaarta. Menneillä säännöksillä ei kuitenkaan ole merkitystä arvioitaessa tämänhetkistä oikeustilaa. Ulosottolainsäädännön historiasta ks. esim. Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 5–9 ja Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 55–60.

³³ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s. 258.

vuoksi.³⁴ Toisaalta nykyiseen ulosottokaareen sisältyy myös monia säännöksiä, jotka ovat säilyneet täysin tai lähes muuttumattomina uudistuksista huolimatta, joten vanhempaakaan lainvalmistelumateriaalia ei sovi unohtaa. Pelkät säädökset ja niiden esityöt eivät kuitenkaan riitä antamaan aiheesta riittävän kattavaa kuvaa, joten virallislähteiden tulkinnassa käytetään apuna myös oikeuskäytäntöä sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä. Oikeuskäytännön osalta turvaudutaan lähinnä korkeimman oikeuden ratkaisuihin niiden myöhempää oikeuskäytäntöä ohjaavan luonteen vuoksi.³⁵

Tutkielman aihetta koskevalle lainopilliselle tutkimukselle vaikuttaa olevan paikkansa oikeustieteellisen tutkimuksen kentällä: vaikka ulosottokaari sisältää säännöksiä ulosmittauskelpoisesta omaisuudesta, edelleen on jossain määrin epäselvää, miten perintöomaisuuden ulosmittaukseen tulisi suhtautua ja millainen merkitys perittävän tekemälle testamentille voidaan tältä osin antaa. Ainoa aihetta koskeva laajempi tutkimuskokonaisuus sisältyy Tuunaisen väitöskirjaan *Perintö, testamentti ja velka*. Myös Tuunainen on havainnut, että velkaantuneen perillisen perintösaannon yhteydestä täytäntöönpanoon ei ole juurikaan siviili- tai täytäntöönpano-oikeudellista tutkimusta, vaikka perinnönsaajan taloudellinen asema kuolinpesässä on suoraan yhteydessä tämän velkojien asemaan.³⁶ Sen lisäksi, että tutkielmassa nostetaan aihetta esille, tutkielmassa pyritään myös paikkaamaan tutkimuksen vähäisyyden aiheuttamaa aukkoa.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma rakentuu seuraavasti. Pääluvussa 2 tarkastellaan ulosottomenettelyä ja ulosmittausta koskevaa sääntelyä, erityisesti pesäosuuden ulosmittauksen näkökulmasta. Tältä osin selvitetään, minkälaisiin säännöksiin pesäosuuden – ja siten myös perinnön – ulosmittaus perustuu ja mitä seurauksia pesäosuuden ulosmittaus aiheuttaa ylivelkaiselle perinnönsaajalle sekä muille kuolinpesän osakkaille. Näiden teemojen yhteydessä tutkitaan lisäksi sitä, mikä merkitys täytäntöönpanokelpoisuuden määrääjällä ja velan lopullisella vanhentumisella on perinnön ulosmittauksessa. Vasta tämän jälkeen voidaan siirtyä arvioimaan sitä, voiko perittävä välttää perinnön ulosmittaamisen ylivelkaisen perinnönsaajan veloista ja missä laajuudessa.

Pääluvuissa 3 ja 4 keskitytäänkin arvioimaan erilaisten testamenttimääräysten ja -ehtojen käytökelpoisuutta perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautumisessa. Ensin mainitussa tarkastellaan

---

³⁴ Lainvalmistelutöille annetaan huomattavaa painoarvoa etenkin uutta lainsäädäntöä tulkittaessa. Ks. Tolonen: Oikeuslähdeoppi s. 98.

³⁵ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s. 267–268.

³⁶ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 16–17.

määräyksiä ja ehtoja, jotka liittyvät suoraan perinnönsaajan ylivelkaisuuteen. Tähän sisältyy tutkimusta siitä, voiko perittävä jättää perillisensä perinnöttä tämän ylivelkaisuuden perusteella, onko ylivelkaisuus perinnönsaamisen esteenä hyväksyttävä testamenttiehto, millaisia mahdollisuuksia dynaaminen testamentti ja siihen sisältyvä päätäntävällän delegointi tarjoavat perittäville sekä voidaanko tiettyjen omaisuuserien ulosmittaus välttää testamenttiin otettujen jakohjeiden avulla. Viimeksi mainitussa luvussa tarkastellaan puolestaan sitä, miten erilaiset testamentilla perintöomaisuuteen perustetut esineoikeudet vaikuttavat pesäosuuden ja perinnön ulosmittaukseen. Tarkastelun kohteena ovat omistus-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentit sekä oikeuksien hajauttamisen merkitys ulosmittauksen kannalta. Samassa yhteydessä esitetään myös, miten ulosottokaaren keinotekoisista järjestelyä koskeva säännös saattaa rajoittaa perittävän suunnittelumahdollisuuksia. Lopuksi esitetään vielä kokoavia havaintoja perittävän varautumismahdollisuuksista.

2 Ulosotto ja pesäosuuden ulosmittaus

2.1 Yleistä ulosotosta ja ulosmittauksesta

Jotta voitaisiin ymmärtää, mihin pesäosuuden ja perinnön ulosmittaus ylipäätään perustuu, on selvitettävä eräitä ulosottomenettelyn pääpiirteitä. Ulosotto on monelle tuttu termi ja se yhdistetään puhekielessä usein viranomaisten suorittamaan velkojen perintään. Tällainen määritelmä ei ole kaukana totuudesta, mutta tarkempi määritelmä on joka tapauksessa tarpeen. Ulosoton keskeisenä tehtävänä on panna täytäntöön laiminlyöty maksuvelvoite tai muu ulosottokaareissa, tarkemmin sanottuna UK 1 luvun 1 ja 2 §:ssä (8.1.2016/26), tarkoitettu yksityisoikeudellinen velvoite.³⁷ Laiminlyödyn velvoitteen täytäntöönpanolla tarkoitetaan usein rahasaatavien perintää.³⁸ Vaikka ulosoton pääasiallisena tarkoituksena onkin saatavien mahdollisimman täysimääräinen periminen³⁹, ulosotto huolehtii myös esimerkiksi velallisen vähimmäistoimeentulosta ja avustaa tämän taloudellisen toimintakyvyn elpymisessä.⁴⁰ Ulosotosta vastaa Suomessa Ulosottolaitos.⁴¹

---

³⁷ Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 19.

³⁸ Täytäntöönpano voi koskea myös esimerkiksi häätöä sekä lapsen huoltoa ja tapaamista koskevaa sopimusta ja päätöstä. Ks. Ulosottolaitos: Ulosoton tehtävät.

³⁹ Velkojan oikeuden toteuttamisen keskeisyydestä ulosotossa ks. esim. Linna: Ulosotto-oikeuden yleiset opit – missä ja mitä? s. 19.

⁴⁰ Ulosoton tehtävistä ks. esim. Linna – Hupli: Ulosotto ja konkurssi lainkäyttömenettelyinä s. 599–609.

⁴¹ Ulosotto-organisaatio muuttui 1.12.2020, jolloin 22 ulosottovirastosta ja Valtakunnanvoudinvirastosta muodostettiin uusi virasto, Ulosottolaitos. Ks. Ulosottolaitos: Paikalliset ulosottovirastot ja Valtakunnanvoudinvirasto lakkaavat – Ulosottolaitos aloittaa toimintansa 1.12.2020.

Ulosotto toteuttaa mainitun täytäntöönpanotehtävänsä ulosmittaamalla velallisen omaisuutta velkojan saatavan suorittamiseksi, jos velallinen ei vielä tässä vaiheessa maksa velkaansa.⁴² Se, mitä omaisuutta velalliselta voidaan ulosmitata, on määritelty ulosottokaassa, tarkemmin sanoen sen 4 luvun 8 §:ssä. Säännöksen mukaan omaisuus on ulosmittauskelpoista, kun kohde on esine tai oikeus⁴³, kohde on velallisen omaisuutta tai sen voidaan katsoa vastaavan velkojan saatavasta, kohde on yksilöitävissä, kohteella on varallisuusarvoa ja kohteen ulosmittausta ei ole erikseen kielletty laissa. Viimeistä edellytystä lukuun ottamatta edellytykset ovat selkeitä, mutta viimeisen osalta selvennettäköön, että tällä tarkoitetaan lakiin sisältyviä ulosmittauskieltoja. Tutkielman aiheen kannalta merkityksellisin kielto sisältyy UK 4 luvun 19 §:n 5 kohtaan: omaisuutta, jota ei lain mukaan saa luovuttaa, ei saa myöskään ulosmitata.⁴⁴ Esimerkkinä tästä mainittakoon PK 12 luvun 4 §, joka kieltää testamenttiin perustuvan hallintaoikeuden luovuttamisen, jolloin velallisen testamentin nojalla saamaa hallintaoikeutta, esimerkiksi kiinteistöön, ei voi ulosmitata. Luovutuskiellon suhdetta erilaisiin esineoikeuksiin tarkastellaan luvussa 4, joten luovutuskielto jääköön tässä yhteydessä vain maininnan varaan.

Ulosottokaassa säädetään myös ulosmittausjärjestyksestä eli siitä, missä järjestyksessä velallisen omaisuutta ulosmitataan. UK 4 luvun 24 §:n mukaan järjestys on seuraavanlainen:

1. raha tai rahasaatava taikka palkka, eläke tai muu toistuvaistulo
2. muu irtain omaisuus
3. kiinteä omaisuus
4. velallisen tarvitsema vakituinen asunto tai toimeentuloa varten välttämätön omaisuus taikka liike- tai elinkeinotoiminnan jatkamiseksi välttämättömät tuotantovälineet.

Listassa ei mainita erikseen erilaisten oikeuksien ulosmittaamista, vaikka myös oikeudet ovat UK 4 luvun 8 §:n mukaan ulosmittauskelpoista omaisuutta. Asiaa on kuitenkin tarkennettu lain esitöissä: oikeus, esimerkiksi arvo-osuus, rinnastetaan irtaimeen omaisuuteen.⁴⁵ Näin on myös pesäosuuden osalta.⁴⁶ Koska irtain omaisuus on ulosmittausjärjestyksessä toisena, velallisen osuus kuolinpesässä tulee mitä luultavimmin herkästi ulosmitatuksi, varsinkin silloin, kun velallisella ei ole riittävästi tai ollenkaan ensimmäiseen ryhmään kuuluvia tuloja. Vaikka velallisella on saman luvun 25 §:n nojalla niin kutsuttu *osoittamisoikeus* eli oikeus valita, mihin

---

⁴² Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 11.

⁴³ Ulosmitattavalla esineellä tarkoitetaan sekä irtainta että kiinteää omaisuutta ja ulosmittavalla oikeudella esimerkiksi palkkaa tai immateriaalioikeutta. Ks. HE 13/2005 vp s. 42.

⁴⁴ Myös Ruotsissa omaisuuden ulosmittauskelpoisuuden edellytyksenä on sen luovutettavuus (Utsökningsbalk 1981:774, UB, 5:5). Omaisuutta koskevat luovutuskiellot kävisivät kokonaan merkityksettömiksi, jos tällaisen omaisuuden ulosmittaus sallittaisiin, sillä ulosmittaus johtaa omaisuuden realisointiin, kuten myyntiin, jossa omaisuus luovutettaisiin eteenpäin. Gregow: Utsökningsrätt s. 109. Voisi olettaa, että samankaltainen ajatus on ollut myös suomalaisen säännöksen taustalla.

⁴⁵ HE 13/2005 vp s. 57.

⁴⁶ Näin mm. Arento: Vanha ja uusi UL 4:11 s. 10, Honkasalo: Miten perillisen oikeus jakamattomassa kuolinpesässä on ulosmitattava? s. 187 ja Aarnio: Ulosmittauksesta kuolinpesässä s. 336.

omaisuuteen ulosmittaus kohdistetaan ja mikä on eri omaisuuserien ulosmittausjärjestys, tästä ei ole apua tilanteessa, jossa velallisella ei ole riittävästi muutakaan omaisuutta, josta suoritus voitaisiin saada. Velallisen perintösaannon voidaan siten katsoa olevan hyvin merkityksellinen ulosottovelkojan kannalta – riippuen tietysti saannon arvosta. Koska pesäosuuden ulosmittaus poikkeaa irtaimen esineen ulosmittauksesta, aihetta on syytä tarkastella erikseen.

2.2 Pesäosuuden ulosmittaus ja sen oikeusvaikutukset

Kun puhutaan perinnön ulosmittauksesta, tarkoitetaan sillä tosiasiaassa velalliselle kuuluvan kuolinpesäosuuden ulosmittausta. Tämä perustuu UK 4 luvun 77 §:ään, jonka mukaan kuolinpesän osakkaan velasta saadaan ulosmitata hänen *osuutensa kuolinpesästä*. Kuolinpesän osakkaita ovat PK 18 luvun 1 §:n mukaan perilliset, yleisjälkisäädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso.⁴⁷ Ensiksi ja viimeksi mainittu eivät juuri selityksiä kaipaa⁴⁸, mutta yleisjälkisäädöksen merkityssisältöä on syytä selventää. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että *yleisjälkisäädöksellä* tarkoitetaan testamenttia, jonka nojalla testamentissa mainittu edunsaaja saa sellaisen aseman, jota voidaan verrata perillisen laissa säädettyyn asemaan. Perillisellä puolestaan on oikeus saada suhteellinen osuus jäämistöön kuuluvasta omaisuudesta.⁴⁹ Yleisjälkisäädöksestä puhutaankin silloin, kun testamentissa määrätään, että saaja saa koko jäämistöomaisuuden, suhteellisen osuuden jäämistöstä tai sen, mitä muiden määräysten täyttämisen jälkeen jää jäljelle.⁵⁰

Ulosmittauksen kohteena on siis velkaantuneen perinnönsaajan *oikeus* saada perintöä kuolinpesästä.⁵¹ Toisin kuin irtaimen esineen ulosmittaus, pesäosuuden ulosmittaus ei siten tarkoita, että pesästä ulosmitattaisiin suoraan tiettyjä esineitä. Esineiden ulosmittaus onkin mahdollista vasta perinnönjaon jälkeen.⁵² Tämä on ymmärrettävää, sillä vasta perinnönjaossa määritellään, mitä omaisuutta velkaantunut kuolinpesän osakas konkreettisesti saa jäämistöstä. Perinnönjakoon asti osakkaiden katsotaan omistavan pesään kuuluvan omaisuuden yhdessä: kyse on *jaottomasta yhteisomistuksesta*.⁵³ Jos ulosmittaus kohdistettaisiin ennen perinnönjakoa suoraan

---

⁴⁷ PK 18 luvun 1 §:n mukaan eloonjäänyt puoliso ei kuitenkaan ole kuolinpesän osakas silloin, kun ositus on toimitettu tai puolisollla ei ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen. Eloonjäänyt puoliso on kuitenkin kuolinpesän osakas edellä sanotusta huolimatta, jos hän on perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja.

⁴⁸ Perilliset on määritelty tarkemmin PK 2 ja 3 luvuissa ja eloonjääneellä puolisollla tarkoitetaan PK 3 luvun mukaan perittävän aviopuolisoa.

⁴⁹ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan s. 283.

⁵⁰ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 592.

⁵¹ Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 176.

⁵² Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 352.

⁵³ Ks. esim. Kartio – Tammi-Salminen: Esineoikeus (Omistusoikeus, Yhteisomistusoikeus) teoksessa Saarnilehto – Annola – Hemmo – Karhu – Kartio – Tammi-Salminen – Tolonen – Tuomisto – Viljanen: Varallisuus-oikeus. Vanhemmasta oikeuskirjallisuudesta ks. esim. Honkasalo: Miten perillisen oikeus jakamattomassa kuolinpesässä on ulosmitattava? s. 174.

jäämistöön kuuluvaan varallisuuteen, vaarana olisi, että ulosmitatuksi tulisi sivulliselle, esimerkiksi toiselle kuolinpesän osakkaalle kuuluvaa omaisuutta.⁵⁴ Sivulliselle kuuluvan omaisuuden ulosmittaus onkin kiellettyä UK 4 luvun 9 §:n nojalla. Kun velallinen sittemmin saa omaisuutta perinnönjaossa, tämä omaisuus katsotaan UK 4 luvun 79 §:n mukaan suoraan ulosmitatuksi ja hakijan saatava täytetään omaisuuden realisoinnista saaduilla varoilla.⁵⁵ Tästä pääsäännöstä voidaan säännöksen mukaan poiketa tilanteessa, jossa velallinen on ainoa perillinen, jolloin suoritus voidaan ottaa kuolinpesään kuuluvasta omaisuudesta jo pesänselvityksen päätyttyä. Syy sille, miksi ulosmittauksen kohteena on lopulta jäämistöomaisuus eikä itse pesäosuus johdu puolestaan siitä, että pelkän osuuden myynnistä ei saataisi hakijalle tyydyttävää tulosta.⁵⁶

Kuolinpesän osakkaan pesäosuuden lisäksi myös *erityisjälkisäädökseen perustuva velallisen oikeus* voidaan UK 4 luvun 80 §:n nojalla ulosmitata. Erityisjälkisäädös eli *legaatti* eroaa yleisjälkisäädöksestä siten, että testamentissa määrätään tietystä esineestä tai arvomäärästä omistusoikeudella tai omistusoikeutta vähäisemmin oikeuksin eli käyttö- tai tuotto-oikeuksin. Kyse on toisin sanoen siitä, että testamentin saajan oikeus määritetään suhteellisen osuuden sijaan etuuskohtaisesti. Näin ollen legaatiksi katsotaan määräys, jonka mukaan testamentin saaja saa esimerkiksi omistus- tai käyttöoikeuden kiinteistöön.⁵⁷ Vaikka legaatin yhteydessä puhutaankin sen tuottaman oikeuden ulosmittauksesta eikä pesäosuuden ulosmittauksesta, tilanteet eivät lopulta eroa juurikaan toisistaan: UK 4 luvun 80 §:n mukaan legaattiin perustuvan oikeuden ulosmittauksessa noudetaan nimittäin soveltuvin osin pesäosuuden ulosmittausta koskevia säännöksiä. Toisin kuin kuolinpesän osakkaalle tuleva omaisuus, legaatin saajalle tuleva omaisuus on määritelty täsmällisesti testamentissa, joten ulosmitattava omaisuus pystytään periaatteessa määrittämään jo ennen varsinaista perinnönjakoa. Tästä huolimatta ulosmittauksen kohteena ei tässäkään tapauksessa ole suoraan testamentissa määrätty esine tai rahamäärä, joten kyseistä omaisuutta ei siten voida suoraan ulosmitata ottamalla omaisuus hallintaan. Esineen tai rahamäärän ulosmittaus sellaisenaan onkin mahdollista vasta, kun legaatti on täytetty.⁵⁸

---

⁵⁴ Aikoinaan ulosmittauksen kohteena on ollut pesäosuuden sijaan nimenomaan kuolinpesään kuuluva omaisuus. Tämä johti sanottuun tilanteeseen eli siihen, että ulosmittaus saattoi kohdistua velalliselle kuulumattomaan omaisuuteen. Ks. esim. Heikonen: Perillisen velasta jakamattomassa kuolinpesässä toimitettavasta ulosmittauksesta s. 339–340 ja Honkasalo: Miten perillisen oikeus jakamattomassa kuolinpesässä on ulosmitattava? s. 171.

⁵⁵ Pesäosuutta koskevaa ulosmittauspäätöstä on kuitenkin täydennettävä perinnönjaon jälkeen siten, että siihen merkitään se varallisuus, johon ulosmittaus konkreettisesti kohdistetaan. Ks. HE 13/2005 vp s. 105.

⁵⁶ HE 13/2005 vp s. 105.

⁵⁷ Ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II s. 56 ja Lohi: Legaatinsaajan oikeusasemasta s. 7–12.

⁵⁸ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 353. Legaatti täytetään PK 11 luvun 2 §:n mukaan jakamattomasta pesästä ja se on PK 22 luvun 1 §:n nojalla pantava täytäntöön niin pian kuin se on mahdollista ilman, että tuotetaan haittaa sellaiselle, jonka oikeus on riippuvainen pesän selvityksestä. Ennen legaatin täyttämistä jäämistöstä onkin maksettava esimerkiksi perittävän ja pesän velat sekä suoritettava ositus perittävän ja eloonjääneen puolison välillä. Koska legaatin täyttämisen on katsottu oikeuskirjallisuudessa olevan pesänselvitystoimi, se toteutetaan yleensä pesänselvitysvaiheessa. Ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 433–435.

Perintöomaisuuden ulosmittaus voinee kuitenkin estyä, jos ulosoton hakija on UK 3 luvun 105 §:n nojalla pyytänyt vain niin sanottua *suppeaa ulosottoa* ja velallinen on saanut perinnönjaossa esimerkiksi kiinteää tai irtainta omaisuutta. Toisin kuin tavallisessa ulosotossa, suppeassa ulosotossa nimittäin ulosmitataan vain omaisuutta, jota ei tarvitse muuttaa rahaksi, kuten palkkaa tai tilivaroja.⁵⁹ Tällainen tilanne lienee todellisuudessa kuitenkin harvinainen, sillä esimerkiksi monet yritykset ovat ulkoistaneet saataviensa perinnän. Koska saatavien perintää hoitavilla tahoilla, esimerkiksi perintätoimistoilla, on ymmärrystä ulosmittausmenettelystä, tilannetta, jossa ison saatavan osalta haettaisiin suppeaa ulosottoa, ei yleensä pääse syntymään.⁶⁰

Kuten muu ulosmittauskelpoinen omaisuus, myös pesäosuus ulosmitataan UK 4 luvun 26 §:n mukaan ulosottoviranomaisen tekemällä ulosmittauspäätöksellä. Kun päätös pesäosuuden ulosmittauksesta on tehty, kuolinpesälle annetaan niin kutsuttu *maksukielto*. Maksukiellolla pesän osakkaita ja sen hallintoa kielletään luovuttamasta perinnönjaossa velalliselle tulevaa omaisuutta kenellekään muulle kuin ulosottoviranomaiselle. Tämä perustuu UK 4 luvun 77 §:ään. Maksukielto annetaan UK 4 luvun 80 §:n nojalla kuolinpesälle samalla tavalla myös silloin, kun ulosottoviranomainen tekee päätöksen legaattiin perustuvan oikeuden ulosmittauksesta.

Kuolinpesälle annetun maksukiellon katsotaan aiheuttavan myös niin sanotun *määräämiskiellon*, josta säädetään erikseen UK 4 luvun 78 §:ssä. Säännöksen mukaan pesästä ei saa luovuttaa omaisuutta eikä pesässä saa suorittaa muita määräämistöitä ilman ulosottoviranomaisen lupaa. Kielto koskee kaikkia pesän osakkaita ja se käsittää esimerkiksi omaisuuden myymisen, lahjoittamisen ja panttaamisen.⁶¹ Säännöksen mukaan ulosottoviranomaisen lupaa ei kuitenkaan tarvita pesänselvitystoimiin eli sellaisiin toimiin, joilla jäämistö saatetaan jaettavaan kuntoon. Jäämistöomaisuuden jakokuntoon saattaminen edellyttää muun muassa jäämistön laajuuden selvitystä.⁶² Määräämiskiellon tarkoituksena on, että pesän nettovarallisuus ei vähentyisi.⁶³ Vaikka legaatin täyttäminen tavallaan vähentääkin pesän varallisuutta, siihen ei kuitenkaan tarvita ulosottoviranomaisen lupaa, sillä maksukiellon vuoksi legaattiin perustuva omaisuus voidaan joka tapauksessa luovuttaa vain ulosottoviranomaiselle.⁶⁴ Selvyyden vuoksi todettakoon, että määräämiskiello ei vaikuta mitenkään velallisen asemaan pesän osakkaana. Osakkuus

---

⁵⁹ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 24.

⁶⁰ Suppea ulosotto on tavalliseen ulosottoon verrattuna nopeampi ja edullisempi prosessi, joten sitä voidaan käyttää esimerkiksi pienten saatavien perintään. Toisin kuin suurten saatavien osalta, pieniä saatavia ei nimittäin ole tarkoituksenmukaista periä esimerkiksi myymällä velallisen omaisuutta. Ks. Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 521 ja HE 216/2001 vp s. 187.

⁶¹ HE 13/2005 vp s. 104. Tuunainen on katsonut, että määräämiskiellon voitaisiin katsoa sisältävän myös kiellon osallistua sellaiseen yhteishallintopäätökseen, jonka seurauksena ulosmittausvelkojen maksunsaanti voisi vaikeutua. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 79.

⁶² Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 217.

⁶³ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 369.

⁶⁴ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 85.

säilyy ja velallisella on edelleen samoja oikeuksia kuin muilla osakkailla, kuten oikeus tehdä lakiosavaatimus taikka hakea pesänjakajan tai -selvittäjän määräämistä.⁶⁵

Maksu- ja määräämiskieltojen lisäksi pesäosuuden ulosmittaus aiheuttaa PK 23 luvun 3 §:n (13.10.1995/1153) 2 momentin mukaan sen, että pesänjakajan on toimitettava perinnönjako. Tämä voikin johtaa siihen, että osakkailla ei ole minkäänlaista päätäntävaltaa jäämistöomaisuuden jaosta.⁶⁶ Tästä *toimitusjaosta* voidaan kuitenkin poiketa, jos velkoja, jonka oikeutta jako koskee, antaa suostumuksensa *sopimusjakoon* eli siihen, että perilliset sopivat itse jaon sisällöstä ja todellisesta perinnön jakamisesta.⁶⁷ Merkityksellistä on myös se, että ulosottoviranomaisella on UK 4 luvun 79 §:n 2 momentin nojalla oikeus hakea pesänjakajan ja -selvittäjän määräämistä, mistä johtuen osakkaat eivät pysty estämään pesäosuuden tai legaattiin perustuvan oikeuden ulosmittausta esimerkiksi viivyttämällä perinnönjaon tai pesänselvityksen suorittamisessa.⁶⁸ Pesäosuuden ulosmittaus perustaa myös velkojalle oikeuksia, kuten PK 23 luvun 7 §:n (13.10.1995/1153) 3 momentissa (8.6.2006/471) mainitun oikeuden esittää vaatimuksia, jotka vaikuttavat pesäosuuden arvoon.⁶⁹ On kuitenkin huomattava, että velkoja ei voi PK 7 luvun 11 (26.4.1991/768) §:n nojalla vaatia velallisen puolesta tälle kuuluvaa lakiosaa.

Jotta ulosoton hakija saisi suorituksensa, velalliselle tullut ja sittemmin ulosmitattu perintöomaisuus on pantava myyntiin. Huomionarvoista on, että edes jäämistöomaisuuteen perustettu yhteisomistussuhde ei UK 5 luvun 81 ja 82 §:n mukaan estä omaisuuden myyntiä, jos kukaan yhteisomistajista ei lunasta velalliselle kuuluvaa osaa. Koska tutkielmassa keskitytään siihen, miten perittävä voisi estää omaisuuden realisointivaiheeseen etenemisen, perintöomaisuuden myynnin tarkastelulla ei ole tutkimuskysymyksen kannalta juurikaan merkitystä, minkä vuoksi aiheutta ei käsitelläkään tarkemmin.⁷⁰ Merkityksellistä sen sijaan on se, että perintönä saatu omaisuus on ulosmittauskelpoista omaisuutta ja sen tehokas ulosmittaus on turvattu monin eri näisin säännöksin. Tätä velkojien vahvaa asemaa on kuitenkin pyritty lieventämään esimerkiksi säätämällä siitä, kuinka kauan ulosmittausta voidaan ylipäätään jatkaa, jolloin puhutaan täytöntöönpanokelpoisuuden tai ulosottoperusteen määräaikaisuudesta. Seuraavassa luvussa selvitetään, mikä merkitys määräaikaisuudella on pesäosuuden ulosmittauksessa.

---

⁶⁵ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 364–365.

⁶⁶ PK 23 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan pesänjakajan on ensisijaisesti yritettävä saada osakkaat sopimaan jaosta. Jos sopimukseen ei päästä, pesänjakajan on PK 23 luvun 8 §:n (20.8.1982/637) nojalla suoritettava jako.

⁶⁷ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 562.

⁶⁸ Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 178.

⁶⁹ Velkoja voi säännöksen mukaan esimerkiksi vaatia, että perittävän antama ennakkoperintö, eli PK 6 luvun 1 §:n mukaan perittävän eläessään antama lahja rintaperilliselleen, otetaan huomioon perinnönjaossa.

⁷⁰ Ulosmitatun omaisuuden myynnistä säädetään UK 5 luvussa. Ks. myös Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 421–671.

2.3 Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika

Ulosotolle kuuluvan velallisen taloudellisen toimintakyvyn tukemista koskevan tehtävän täyttämiseen on pyritty sääntelemällä muun muassa ulosoton enimmäiskestosta eli *ulosotoperusteiden määräaikaisuudesta* ja tästä seuraavasta saatavan lopullisesta vanhentumisesta.⁷¹ Sääntelyn taustalla on ajatus siitä, että ulosotto ei olisi elinikäistä tai kohtuuttoman pitkäkestoista, jolloin velallisella olisi edelleen mahdollisuus saada taloudelliset asiansa kuntoon ja palautua yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi. Sääntelyllä on myös pyritty ehkäisemään ylivelkaantumisesta aiheutuvaa syrjäytymistä ja ahdinkoa sekä vähentämään pitkäkestoisesta ulosotosta yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia.⁷²

Ulosotoperuste, kuten riita-asiassa annetun tuomion sisältämä maksuvelvoite⁷³, on pääsääntöisesti täytäntöön pantavissa siihen asti, kunnes siinä asetettu velvoite lakkaa. Velvoite lakkaa useimmiten siten, että ulosottovelallinen maksaa velan tai täyttää hänelle asetetun muun velvoitteen.⁷⁴ Yksi merkittävimmistä velvoitteen lakkaamistavoista on jo edellä pohjustettu velvoitteen vanhentuminen, joka liittyy siis ajan kulumiseen. Vanhentumisen seurauksena ulosotoperusteissa mainittua velvoitetta ei voida enää panna täytäntöön eli esimerkiksi tuomiossa vahvistettua rahasaatavaa ei voida enää periä ulosoton kautta.⁷⁵ Velvoitteen vanhentumisesta puhuttaessa on syytä täsmentää, että tuomio itsessään ei vanhene, vaan ainoastaan sen sisältämä velvoite.⁷⁶

Ulosotoperusteiden vanhentumisesta on säädetty ulosottokaareissa. Nämä vanhentumissäännökset koskevat UK 2 luvun 24 §:n mukaan ainoastaan sellaista ulosotoperustetta, joka sisältää luonnolliselle henkilölle asetetun maksuvelvoitteen. Näin ollen luonnollisen henkilön maksuvelvoite vanhenee, kun taas oikeushenkilön ei. Säännöksestä on myös huomattava, että muut kuin maksuvelvoitteet eli rahasuoritukset eivät vanhene.⁷⁷ Koska perinnönsaajana on yleensä luonnollinen henkilö ja perittävän kannalta olennaista on varautua nimenomaan tämän

---

⁷¹ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 35.

⁷² Ks. mm. HE 216/2001 vp s. 16 ja 18, HE 83/2006 vp s. 22–23 ja Linna: Saatavan lopullinen vanhentuminen, takaus ja velkajärjestely s. 666.

⁷³ Ulosotoperusteesta säädetään yleisesti UK 2 luvun 1 §:ssä (19.12.2014/1125). Tarkempi listaus ulosotoperusteista löytyy puolestaan saman luvun 2 §:stä (22.12.2009/1417).

⁷⁴ HE 216/2001 vp s. 85 ja Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 161.

⁷⁵ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 164 ja 206.

⁷⁶ Näin Ellilä: Ulosotto-oikeuden yleiset opit s. 276 ja Halila – Havansi: Ulosotto-oikeuden oppikirja s. 71.

⁷⁷ Maksuvelvoitteella tarkoitetaan UK 1 luvun 1 §:n mukaan rahasuorituksen lisäksi myös tavarasuoritusta. Tavarasaatava tarkoittaa sitä, että luotonsaaja maksaa saamansa luoton takaisin luotonantajalle tietyllä määrällä tietynlaisia tavaraa. Tavarasaatava on kuitenkin harvinainen. Ks. esim. Halila – Havansi: Ulosotto-oikeuden oppikirja s. 3 ja Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 14.

ulosotossa oleviin rahavelkoihin, vanhentumissäännösten voidaan katsoa olevan merkityksellinen osa pesäosuuden ja perinnön ulosmittausta koskevaa sääntelyä.

Mainitun UK 2 luvun 24 §:n mukaan ulosottoperuste vanhentuu yleensä 15 vuodessa. Tämä määräaika koskee tilanteita, joissa velkojana on oikeushenkilö, esimerkiksi luotto- tai rahoituslaitos.⁷⁸ Määräaika on eri silloin, kun velkojana on luonnollinen henkilö.⁷⁹ Edellä mainitun säännöksen mukaan ulosottoperuste vanhenee tällöin hieman pidemmässä ajassa, 20 vuodessa. Pidempää määräaikaa sovelletaan myös silloin, kun hakijan saatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen, valvontarangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun. Ulosottoperusteen määräaika alkaa UK 2 luvun 25 §:n mukaan kulua, kun yksipuolinen tuomio, lainvoimaiseksi tullut tuomio taikka muu lopulliseksi katsottava ulosottoperuste on annettu. Määräaika alkaa kulua siitä päivästä, kun tuomio on annettu – ei siis siitä päivästä, kun kyseinen tuomio tuli lainvoimaiseksi.⁸⁰

Ulosottoperusteen määräaikaa voidaan myös jatkaa UK 2 luvun 26 §:n (19.12.2014/1125) nojalla 10 vuodella, jos velallinen on vaikeuttanut velkojan maksunsaantia olennaisesti säännöksessä tarkemmin määritellyllä epäasiallisella käytöksellä, esimerkiksi kätkemällä omaisuuttaan. Tämän uuden määräajan katsotaan säännöksen nojalla alkavan alkuperäisen määräajan päättymisestä tai VanhL:n 13 a §:n nojalla määräytyvästä saatavan lopullisesta vanhentumisesta, jos tämä määräaika täyttyy ennen ulosottokaaren mukaista vanhentumista. Ulosotto voikin kestää jopa 25 tai 30 vuotta.

Myös muissa säädöksissä on saatavan lopullista vanhentumista koskevia säännöksiä. Esimerkiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetun lain (15.6.2007/706) 20 §:ssä säädetään, että julkisen saatavan vanhentumisaika on viisi vuotta. Sama vanhentumisaika koskee rikoslain (19.12.1889/39) 8 luvun 13 §:n (11.4.2003/297) mukaan myös tuomittua sakkorangaistusta. Tällaisiin saataviin ei voida soveltaa ulosottokaaren vanhentumista koskevia säännöksiä edes siinä tapauksessa, että saatavasta olisi hankittu ulosottokaareissa tarkoitettu ulosottoperuste.⁸¹

Olipa kyse ulosottokaaren mukaisesta vanhentumisesta tai muuhun lakiin perustuvasta vanhentumisesta, ulosottoperusteessa mainitun veloitteen vanhentumista ei voi keskeyttää.⁸² Velalliselta voidaan kuitenkin saada maksu myös ulosottoperusteen määräajan täyttymisen jälkeen eli

---

⁷⁸ Ks. HE 216/2001 vp s. 87 ja Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 67.

⁷⁹ Velkojana voi yksityishenkilön lisäksi olla myös yksityinen elinkeinon- tai ammatinharjoittaja, jota ei siis pidetä oikeushenkilönä. Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 220.

⁸⁰ Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 238.

⁸¹ Linna: Saatavan lopullinen vanhentuminen, takaus ja velkajärjestely s. 667.

⁸² Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 207. On syytä huomata, että VanhL 13 §:n 2 momentin mukainen vanhentumisaika kuuluu itsenäisesti ulosottoperusteen vanhentumisaajan rinnalla. Säännöksen mukaan velka, josta on annettu lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu ulosottoperuste, vanhentuu viiden vuoden kuluttua ulosottoperusteen antamisesta lukien. Toisin kuin ulosottokaaren mukainen vanhentuminen, tämä vanhentuminen voidaan vanhentumislain 4 §:n nojalla katkaista, kunhan se tapahtuu ennen kuin vanhentumisaika on täyttynyt.

vanhentumisesta huolimatta. UK 2 luvun 24 §:n 3 momentin (12.1.2018/60) mukaan edellytyksenä on, että ulosmittaus on toimitettu määräajan puitteissa, jolloin maksu saadaan ulosmittauksen kohteena olevasta omaisuudesta. Tämän myötä velkojan saamisoikeus muuttuu muotoaan: kohteena on ulosmittauksen jälkeen tietty omaisuuserä, jolloin velallisen henkilökohtainen vastuu päättyy ja tilalle tulee esinekohtainen vastuu, jota pidetään vanhentumattomana.⁸³ Ainoan poikkeuksen sanottuun muodostaa velallisen palkka tai muu toistuvaistulo eli suoritusta ei siis voi ottaa kyseisistä saannoista, vaikka ulosmittaus olisikin toimitettu määräajan puitteissa.⁸⁴ Koska rajoitus koskee vain toistuvaistuloa, voidaan katsoa, että perinnönsaajalle perinnönjaossa tulevasta perinnöstä saadaan ottaa maksu täytäntöönpanokelpoisuuden määräajan päättymisestä huolimatta, kunhan pesäosuus on ulosmitattu ennen vanhentumista.⁸⁵

Vaikka ulosottoperusteen vanhentuminen vaikuttaa selkeältä, tilannetta mutkistaa jossain määrin se, että vanhentumisesta säädetään ulosottokaaren ohella myös velan vanhentumisesta annetussa laissa (15.8.2003/728, VanhL, vanhentumislaki). Vanhentumislaki sisältääkin saatavan lopullista vanhentumista koskevan säännöksen, joka on otettava huomioon myös ulosotossa olevien saatavien osalta. VanhL 13 a §:n (19.12.2014/1126) mukaan saatava, tarkemmin sanoen rahasaatava, joka perustuu luonnollisen henkilön tekemään sopimukseen, vanhentuu 20 vuodessa velan erääntymisestä lukien – näin siis silloin, kun velkojana on oikeushenkilö. Kun velkojana on muutoin samanlaisessa tilanteessa luonnollinen henkilö, saatava vanhentuu 25 vuodessa. Tätäkään vanhentumisaikaa ei voi katkaista. Ulosotossa olevan saatavan vanhentumisesta on siten olemassa kaksi eri säännöstä.

Miten ulosottokaaren mukainen vanhentuminen ja vanhentumislain mukainen vanhentuminen ovat sitten yhteensovittavissa? VanhL 13 a §:ää koskevassa hallituksen esityksessä todetaan suoraan, että velka vanhentuu joko ulosottokaaren tai vanhentumislain perusteella riippuen siitä, kummalla perusteella vanhentuminen tulee ensin vastaan eli toisin sanoen kummalla perusteella velka vanhenee ensin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että mikäli velka vanhentuu VanhL:n 13 a §:n nojalla jo ennen ulosottokaaren mukaista ulosottoperusteen vanhentumista, velan perimistä ei voida jatkaa enää ensimmäisen määräajan umpeen kulumisen jälkeen, vaikka ulosottoperusteen määräaikaa olisi vielä jäljellä. Jos velka puolestaan vanhentuu ulosottokaaren

---

⁸³ Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 227. Omaisuuden ulosmittaus eli ulosmittauspäätöksen tekeminen perustaa ulosoton hakijalle oikeuden saada suoritus ulosmitatusta omaisuudesta. Tällainen maksunsaantioikeus tietystä esineestä on oikeuskirjallisuudessa rinnastettu rajoitettuun esineoikeuteen. Näin Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 224. Koska vanhentumislaki koskee vain saamisoikeuksia, sen säännöksiä ei voida soveltaa esineoikeuksiin. Ks. Kaisto – Lohi: Johdatus varallisuus-oikeuteen s. 238 ja 248.

⁸⁴ Tämä johtuu siitä, että ulosmittaus tulee tällaisen saatavan osalta voimaan UK 4 luvun 28 §:n mukaan vasta, kun erä suoritetaan ulosottoviranomaiselle. Ks. Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 207.

⁸⁵ Näin myös Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 322.

ulosottoperusteen vanhentumista koskevan säännöksen nojalla ennen vanhentumislain mukaista vanhentumista, vanhentumislain mukaista myöhempää vanhentumisaikaa ei oteta edes huomioon.⁸⁶ Oikeuskirjallisuudessa tilannetta on yritetty selittää siten, että ensimmäisenä umpeutuva määräaika tekee toisen vanhentumisajan merkityksettömäksi.⁸⁷

Tässä yhteydessä on merkityksellistä huomata myös edellä mainittu UK 2 luvun 24 §:n 3 momentti, jonka mukaan ulosottoperusteen vanhentuminen tai vanhentumislain mukainen vanhentuminen ei estä maksun saamista ulosmitatusta omaisuudesta, kunhan omaisuuden ulosmittaus on toimitettu ulosottoperusteen määräajan kuluessa. Säännös on oikeuskirjallisuudessa ymmärretty siten, että kyse on tilanteesta, jossa ulosottokaaren mukainen vanhentumisaika täyttyy ennen vanhentumislain mukaista vanhentumisaikaa.⁸⁸ Näin ollen, jos pesäosuus on ulosmitattu ennen ulosottoperusteen vanhentumista, velkojalla on oikeus saada velalliselle tuleva perintöomaisuus – vaikka sitten vasta kaukana tulevaisuudessa.

Tällainen mahdollisuus suojaa ymmärrettävästi velkojia⁸⁹, mutta tähän voidaan aiheellisesti kohdistaa myös kritiikkiä. Esitetty lopputulos ei nimittäin vastaa vanhentumissäännösten säätämisen taustalla ollutta tarkoitusta eli sitä, että ulosotto ei olisi ikuista tai kohtuuttoman pitkäkestoista. Tilanteen hyväksyttävyyys velallisen taloudellisen tilanteen elpymisen kannalta voidaankin kyseenalaistaa.

Mielenkiintoinen kysymys sen sijaan on se, onko ulosmittauksen loppuun saattaminen mahdollista myös silloin, kun vanhentumislain mukainen vanhentumisaika täyttyy ennen ulosottokaaren vanhentumisaikaa ja omaisuus on ulosmitattu ennen vanhentumista. Kyse on siis siitä, soveltuuko UK 2 luvun 24 §:n 3 momentti myös tällaiseen tilanteeseen eli voidaanko suoritus ottaa myöhemmin velallisen osaan tulevasta perintöomaisuudesta. Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että säännöstä olisi perusteltua soveltaa molempiin lopullista vanhentumista koskeviin tilanteisiin⁹⁰, mikä puoltaisi myönteistä vastausta esitettyyn kysymykseen. Vanhentumislaki ei kuitenkaan sisällä mainintaa siitä, että asia olisi näin. On kyllä ehdotettu, että myös tähän lakiin otettaisiin säännös, jonka mukaan lopulliseen vanhentumiseen sovellettaisiin soveltuvin osin mitä muualla laissa on säädetty ulosottokaarella tarkoitettua

---

⁸⁶ HE 83/2014 vp s. 58 ja 79.

⁸⁷ Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 277.

⁸⁸ Näin Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 227 ja Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 323–324. Tuunainen perustelee näkemystä VanhL 11 §:n 2 momentilla (29.4.2011/396), jonka mukaan vanhentuminen keskeytyy ulosottomenettelyn ajaksi ulosottoasian vireille tulosta lukien. Tuunaisen mukaan vanhentuminen ei saisi olla mahdollista ulosottomenettelyn aikana, joka muutoinkin etenee sattumanvaraisesti. Lisäksi ulosottokaari syrjäyttää vanhentumislain silloin, kun tuomioistuin päättää ulosottoperusteen määräajan jatkamisesta UK 2 luvun 26 §:n nojalla, sillä VanhL 13 a §:n 3 momentin mukaan lopullinen vanhentuminen ei estä ulosottoperusteen määräajan jatkamista.

⁸⁹ HE 216/2001 vp s. 89.

⁹⁰ HE 150/2017 vp s. 14.

vanhentumisesta.⁹¹ Lakiin asti tämä ei jostain syystä ole kuitenkaan päätynyt. Näin ollen vanhentumislaisissa ei oteta mitään kantaa siihen, miten siinä säädetty lopullinen vanhentuminen vaikuttaa ulosmittaukseen. Nimenomaisen säännöksen puuttumisen vuoksi *Tuula Linna* ja *Tatu Leppänen* ovatkin esittäneet, että mainittua ulosottokaaren säännöstä ei voitaisi soveltaa vanhentumislain mukaista vanhentumista koskevissa tilanteissa.⁹²

Tällainen lopputulos on velallisen kannalta suotuisa pesäosuuden ulosmittaustilanteessa, sillä saatavan lopullisen vanhentumishetken jälkeen velalliselle tuleva perintöomaisuus olisi ainakin tämän saatavan osalta velkojan ulottumattomissa. Toisaalta tämä aiheuttaa myös sen kestävämmän tilanteen, että velalliset asetetaan eri asemaan velkojan aktiivisuuden perusteella. Jos velkoja viivyttelisi ulosottooperusteiden hankkimisessa saatavan erääntymisen jälkeen tai ei jostain muusta syystä hankki sitä, vanhentumislain mukainen vanhentumisaika saattaa täytyä ennen ulosottokaaren mukaista vanhentumisaikaa, jolloin ulosmittausta ei voida toimittaa loppuun, vaikka omaisuus olisi ulosmitattu ennen vanhentumista. Jos velkoja puolestaan hankkii ulosottooperusteiden pian saatavan erääntymisen jälkeen, ulosottokaaren mukainen vanhentumisaika täyttyy todennäköisesti ensin ja ulosmittaus voidaan toimittaa loppuun myöhemminkin, kunhan ulosmittaus on toimitettu ennen vanhentumista. Koska lopputulos ei useinkaan ole velallisen näkökulmasta katsottuna ennakoitavissa, tämänhetkisen oikeustilan voitaisiin jopa katsoa loukkaavan velallisen oikeusvarmuutta.

Vaikuttaa siltä, että vastaus edellisen luvun lopussa esitettyyn kysymykseen voidaan muotoilla jotakuinkin seuraavasti: edes ulosottooperusteiden määräaikaaisuutta koskeva sääntely ei estä perinnön ulosmittausta ainakaan silloin, kun ulosottokaaren mukainen vanhentumisaika täyttyy ennen vanhentumislain mukaista vanhentumisaikaa. Tämä vahvistaa edelleen käsitystä siitä, että velallisen saama perintö on ulosmitattavissa tehokkaasti – jopa pitkänkin ajan jälkeen. Seuraavaksi tarkastellaankin sitä, voiko perittävä kuitenkin testamentilla mahdollistaa sen, että perintö ei tulisi edellä kuvatulla tavalla ulosmitatuksi.

3 Ylivelkaisuuteen liittyvien testamenttimääräysten ja -ehtojen vaikutus perinnön ulosmittaukseen

3.1 Testamentti perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautumisen välineenä

Vaikka yleis- ja erityisjälkikäädöksistä on ollut puhetta jo aikaisemmin⁹³, testamenttia itsessään ei kuitenkaan ole määritelty kovinkaan tarkasti. Oikeuskirjallisuudessa testamentti ymmärretään oikeustoimeksi, jolla joku määrää omaisuudestaan kuolemansa varalta. Tunnusomaista

---

⁹¹ OM 11/2011 s. 155 ja 195.

⁹² Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 279.

⁹³ Ks. edellä luku 2.2.

tälle oikeustoimelle on myös sen yksipuolisuus ja vastikkeettomuus.⁹⁴ Testamenttia käytetään yleensä silloin, kun perinnönjättäjä haluaa poiketa PK 2 ja 3 luvussa säädetystä lakimääräisestä perimysjärjestyksestä. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun perittävän ensisijaisesti perivä henkilö on ylivelkainen. On kuitenkin myös mahdollista, että perinnönjättäjä käyttää testamenttia vahvistaakseen lakimääräistä perimysjärjestystä, toisin sanoen määrää omaisuudestaan siten, että itse perimysjärjestyksestä ei poiketa.⁹⁵

Lakimääräinen perimysjärjestys on PK 2 ja 3 lukujen mukaan tiivistetysti seuraavanlainen. Perintöön oikeutettuja ovat ensisijaisesti perittävän rintaperilliset eli lapset sekä muut alenevassa polvessa olevat perilliset. Jos perittävällä ei ole lapsia, perintö menee leskelle. Jos perittävältä ei jäänyt leskeä, perintö menee perittävän vanhemmille ja jos jompikumpi vanhemmista on kuollut, tämän osa menee perittävän sisaruksille. Jos sisaruskin on kuollut, tämän osa menee hänen lapsilleen. Silloin, kun perittävällä ei ole mainittuja sukulaisia, isovanhemmat perivät. Mikäli isovanhempikin on kuollut, tämän osa menee tämän lapsille eli perittävän tädeille ja sedille. Serkut eivät peri.

Jotta voitaisiin ymmärtää se pohja, jonka varaan jäljempänä käsiteltävien testamenttimääräysten ja -ehtojen hyväksyttävyyden rakentuu, on tärkeää selvittää, mihin perittävän omaisuutta koskeva määräysvalta ylipäätään perustuu. Mahdollisuus määrätä omasta omaisuudesta kuoleman varalta eli *testamenttausvapaus* on johdettavissa jokaiselle kuuluvasta itsemääräämisoikeudesta eli oikeudesta määrätä itsestään ja omista toimistaan.⁹⁶ Testamenttausvapaus liittyy myös suoraan omistusoikeuden suojaan, joka on turvattu Suomessa perustuslain (11.6.1999/731, PL) 15 §:ssä.⁹⁷ Omistusoikeudella tarkoitetaan lähtökohtaisesti sitä, että omistajalla on oikeus käyttää omistamaansa esinettä haluamallaan tavalla. Yhtä lailla omistusoikeus tarkoittaa myös sitä, että omistajalla on mahdollisuus määrätä esineen omistuksesta oikeudellisesti merkityksellisellä tavalla. Sen lisäksi, että omistaja voi luovuttaa esineen toiselle esimerkiksi myynnin tai lahjoituksen myötä, tällä on katsottu olevan oikeus määrätä omaisuutensa siirtymisestä myös testamentilla.⁹⁸

Omistajan määräysvalta ei kuitenkaan ole rajoittamaton, sillä tämä ei voi määrätä omaisuudestaan siltä osin kuin määräys loukkaa muiden lakiin perustuvia oikeuksia. Kun puhutaan

---

⁹⁴ Ks. mm. Aarnio: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta s. 2–3 ja Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan s. 196–198. Näin myös muualla. Ks. esim. Finch – Mason – Masson – Wallis – Hayes: Wills, Inheritance and Families s. 1, Olzen – Looschelders: Erbrecht s. 65 ja Lødrup: Nordisk arverett s. 260.

⁹⁵ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 51–52.

⁹⁶ Saarenpää: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä s. 6–7 ja 29. Itsemääräämisoikeudesta ks. esim. Ojanen – Scheinin: Yksittäiset perusoikeudet (Suomen valtiosäännön peruseriaatteen PL 1 §, Yksilön vapaus ja oikeudet) teoksessa Hallberg – Karapuu – Ojanen – Scheinin – Tuori – Viljanen: Perusoikeudet.

⁹⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II s. 84. Näin myös Finch – Mason – Masson – Wallis – Hayes: Wills, Inheritance and Families s. 21.

⁹⁸ Ks. esim. Tepora: Johdatus esineoikeuteen s. 74–76 ja Kivimäki – Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja s. 34–35. Myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 artiklassa tunnustetaan jokaisen oikeus nauttia omaisuudestaan sekä testamentata omaisuuttaan haluamallaan tavalla.

jäämistöoikeudesta, tällä tarkoitetaan lesken oikeutta PK 3 luvun 1 a §:n 2 momentin mukaiseen niin sanottuun *vähimmäissuojaan* sekä rintaperillisen PK 7 luvun 1 §:n mukaista oikeutta *lakiosaan*.⁹⁹ Ensin mainitun säännöksen mukaan eloonjääneellä puolisoilla on oikeus pitää jakamatomana hallinnassaan asunto, jota on käytetty puolisojen yhteisenä kotina tai muu jäämistöön kuuluva eloonjääneen puolison kodiksi sopiva asunto, jos tämän omaan varallisuuteen ei kuulu kodiksi sopivaa asuntoa. Perittävä voi määrätä testamentilla myös tällaisesta omaisuudesta, mutta tällöin testamentinsaajan omistusoikeutta rajoittaa lesken käyttöoikeus, joka on voimassa lesken eliniän.¹⁰⁰ Rintaperillistäkään ei voi kokonaan sivuuttaa testamentilla, sillä PK 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tällä on oikeus lakiosaan, joka on puolet siitä perintöosan arvosta, joka hänelle tulisi lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan. Vaikka perittävä voi periaatteessa määrätä koko omaisuudestaan täysin vapaasti, testamenttia ei voida panna täytäntöön siltä osin, kuin se loukkaa rintaperillisen lakiosaa.¹⁰¹ Lakiosaoikeus on PK 7 luvun 5 §:n (11.10.2002/843) mukaan kuitenkin riippuvainen siitä, vetoaako rintaperillinen oikeuteensa. Jos perillinen siis hyväksyy lakiosaansa loukkaavan testamentin, testamentti voidaan panna täytäntöön kuin mitään lakiosan loukkausta ei olisi edes tapahtunut.¹⁰²

Myös velkojien oikeus saada saatavalleen suoritus menee osin perittävän testamenttaustahdon edelle. Kun UK 4 luvun 19 § kieltää vain sellaisen omaisuuden ulosmittauksen, jota ei saa *lain* mukaan luovuttaa, testamenttiin sisällytetty kielto omaisuuden luovutuksesta ei estä omaisuuden ulosmittausta. Testamenttiin otetun luovutuskiellon sekä suoranaisten ulosmittauskiellon tehottomuus on todettu myös lainvalmistelutöissä sekä oikeuskäytännössä.¹⁰³ Näin ollen perittävä ei voi määrätä perintöomaisuudestaan, tarkemmin ottaen sen luovutuskelpoisuudesta siten, että omaisuus jätettäisiin huomiotta ylivelkaisen perinnönsaajan ulosmittauskelpoisen varallisuuden määrittelyssä.¹⁰⁴ Tällainen oikeustila on kansainvälisessä vertailussa jossain määrin poikkeuksellinen, sillä esimerkiksi Ruotsissa, jossa oikeusjärjestelmän voidaan katsoa pitkälti vastaavan Suomen oikeusjärjestelmää, perittävä voi testamentissa määrätä perintöä koskevasta luovutuskiellosta, jolloin omaisuutta ei saa ulosmitata perinnönsaajan velasta (UB 5:5).¹⁰⁵

---

⁹⁹ Ks. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 84 ja Kolehmainen – Råbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 72–73. Etenkin lakiosaoikeus rajoittaa testamenttausvapautta myös muissa EU-maissa. Ks. Euroopan oikeusportaali: Perintöoikeus.

¹⁰⁰ Lesken vähimmäissuojasta ks. esim. Kolehmainen – Råbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 41 ja Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 109–112.

¹⁰¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 848.

¹⁰² Ks. esim. Rautiala: Perillisen lakiosa s. 84–85.

¹⁰³ Ks. HE 13/2005 vp s. 53–54 ja KKO 2010:62, jossa todetaan epäsuorasti, että ulosmittauspäätöstä on noudatettava, vaikka testamentti sisältäisi ulosmittauskiellon (perustelujen kohta 8).

¹⁰⁴ Linna: Luovutuskieltojen ja -rajoitusten vaikutus ulosotossa ja konkurssissa s. 809–810.

¹⁰⁵ Testamentin tekijän tahto menee siis Ruotsissa velkojien intressien edelle. Ks. esim. Walin – Grekow – Löfmark – Millqvist – Persson: Utsökningsbalken s. 224–225.

Myös Norjassa perittävä voi testamentissaan määrätä, että omaisuus ei vastaa testamentin saajan olemassa olevista veloista (Dekningsloven 1986, 3 luvun 1 §). Omaisuutta ei voi ulosmitata muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, myöskään tulevaisuudessa syntyvien velkojen osalta, jos perittävä on määrännyt myös luovutus- ja panttauskiellosta (Dekningsloven 3 luvun 2 §).

Ennen edellä mainitun säännöksen ottamista lakiin oikeustila oli luovutuskieltojen osalta jossain määrin epäselvä. Vallitseva näkemys oli kuitenkin se, että luovutuskiellot olivat tehokkaita velkoihin nähden eli luovutuskielto esti omaisuuden ulosmittauksen.¹⁰⁶ Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, että kielto ei loukkaa luovutuksensaajan velkojia silloin, kun kyse on vastikkeettomasta luovutuksesta, sillä luovutuksen saajan varallisuus ei vähene.¹⁰⁷ Uusi sääntely asettaa vaihdannan intressit – ennen kaikkea velkojien intressit – tahdonvapauden kunnioittamisen edelle, mitä voitaisiin myös kritisoida esimerkiksi siksi, että luovutuskieltoihin suhtaudutaan muutoin suhteellisen sallivasti vastikkeettomissa oikeustoimissa juuri luovuttajan tahdon kunnioittamisen vuoksi.¹⁰⁸ Muutosta voidaan kuitenkin pitää hyväksyttävänä, sillä tarkoituksena on estää epäasiallinen ulosoton välttely.¹⁰⁹ Luovutuskieltojen salliminen voisi myös johtaa siihen, että kieltoja käytettäisiin varmuuden vuoksi, mikä rajoittaisi esimerkiksi vapaata vaihdantaa.

Vaikka perittävän testamenttausvapautta on rajoitettu, perittävällä on joka tapauksessa mahdollisuus määrätä omaisuudestaan kuolemansa varalta hyvin laajasti. Tätä testamenttausvapautta käytetään erilaisten testamenttimääräysten ja -ehtojen muodossa. Testamenttimääräys eroaa testamenttiehdosta siten, että *määräys* aiheuttaa omaisuuden siirtymisen testamentissa mainitulle saajalle tämän otettua testamentin vastaan testamentin tekijän kuoleman jälkeen, kun taas *ehto* aiheuttaa sen, että testamentin vaikutus riippuu testamentin tekijän kuoleman jälkeisistä olosuhteista.¹¹⁰ Tutkielmassa tarkastellaan molempia: tässä pääluvussa tarkastellaan sekä määräyksiä että ehtoja, jotka liittyvät perinnönsaajan ylivelkaisuuteen ja perinnön ulosmittauksen estämiseen taikka ulosmitattavan omaisuuden määrän rajoittamiseen, seuraavassa pääluvussa tarkastelun kohteena ovat puolestaan erilaisiin esineoikeuksiin liittyvät testamenttimääräykset, joilla ei ole ilmeistä liityntää perinnönsaajan ylivelkaisuuteen, mutta joiden avulla voidaan kuitenkin vaikuttaa perintöomaisuuden ulosmittauskelpoisuuteen.

---

¹⁰⁶ Ks. Ellilä: Ulosotto-oikeuden yleiset opit s. 348–349, Halila – Havansi: Ulosotto-oikeuden oppikirja s. 126 ja HE 13/2005 vp s. 53.

¹⁰⁷ Halila – Havansi: Ulosotto-oikeuden oppikirja s. 126.

¹⁰⁸ Tammi-Salminen: Luovuttajan tahto, vaihdannan intressit ja sopimusperusteisten luovutuskieltojen oikeusvaikutukset s. 454–455.

¹⁰⁹ HE 13/2005 vp s. 53–54.

¹¹⁰ Calonius: Siviilioikeuden luennot s. 478–479. *Ehdolla* on tosin katsottu olevan useita merkityksiä, joten ehdoksi voitaisiin periaatteessa kutsua kaikkia testamenttiin otettuja määräyksiä, jotka koskevat sitä, mitä testamentin tekijän jäämistölle tapahtuu hänen kuolemansa jälkeen. Näin Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II s. 573.

3.2 Perinnöttömäksi tekeminen ja ylivelkaisuus

Jos perittävän tarkoituksena ja tahtona on, että ylivelkainen perillinen ei saisi perintöä perittävän kuoleman jälkeen, arvioitavaksi on syytä ottaa ensinnäkin mahdollisuus jättää perillinen perinnöttä. Kun perillinen ei ole oikeutettu perintöön, tälle ei voida myöskään osoittaa perintöomaisuutta, joka voitaisiin ulosmitata. Perinnöttömäksi tekeminen on mahdollista PK 15 luvun 4 §:n nojalla. Koska perinnöttömäksi tekeminen on ollut mahdollista jo pitkään, sääntely on luonnollisesti kohdannut myös muutoksia.¹¹¹ Muutoksista huolimatta ajatus siitä, että perinnöttömäksi tekeminen edellyttää lain hyväksymää perustetta, on kuitenkin pysynyt muuttumattomana.¹¹² Perinnöttömäksi tekeminen koskee käytännössä vain perittävän rintaperillistä sekä eloonjäänyttä puolisoa, sillä ainoastaan näillä tahoilla on oikeuksia, jotka rajoittavat perittävän testamenttausvapautta. Perinnöttömäksi tekeminen tarkoittaakin tosiasiallisesti sitä, että rintaperillisen lakiosaoikeus tai lesken vähimmäissuoja suljetaan pois, sillä muilta osin perittävä voi vapaasti määrätä omaisuudestaan. Koska muilla perillisillä ei ole samanlaisia oikeuksia, perittävä voi jättää nämä perinnöttä ilman laissa säädettyä perustettakin.¹¹³

PK 15 luvun 4 §:n mukaan perinnöttömäksi voidaan tehdä kahdella perusteella. Ensimmäisenä perusteena mainitaan perillisen tekemä tahallinen rikos, jolla tämä on syvästi loukannut joko perittävää tai tämän perimispolvessa olevaa sukulaista, ottolasta tai tämän jälkeläistä.¹¹⁴ Toisena perusteena puolestaan mainitaan jatkuvan kunniantoman tai epäsiiveellisen elämän viettäminen. Vedotaanpa kumpaan perusteeseen tahansa, perinnöttömäksi tekemisen peruste on säännöksen mukaan mainittava testamentissa, sillä muutoin määräys katsotaan tehottomaksi. Kun tarkastellaan nimenomaan perinnönsaajan ylivelkaisuutta perinnöttömäksi tekemisen perusteena, ainoastaan viimeksi mainittu peruste voi tulla arvioitavaksi. Mahdollista on kyllä sekin, että velkaantunut perinnönsaaja on syyllistynyt myös tahalliseen rikokseen, jonka katsottaisiin loukanneen perittävää syvästi, mutta muutoin ylivelkaisuudella ei ole mitään tekemistä rikokseen liittyvän perusteen kanssa. Tästä syystä syvällisempään tarkasteluun otetaan vain peruste, joka koskee jatkuvan kunniantoman tai epäsiiveellisen elämän viettämistä. Kysymys kuuluukin,

---

¹¹¹ Perinnöttömäksi tekemisestä on säädetty jo vuoden 1734 naimiskaaressa. Perittävällä oli mahdollisuus jättää lapsensa perinnöttä, jos tämä esimerkiksi solmi avioliiton vastoin vanhempiensa tahtoa. Ks. esim. Calonius: Siviilioikeuden luennot s. 470–471 ja KKO:n lausunto 1941 s. 62.

¹¹² Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 140–141. Vrt. Ruotsi, jossa perillisen lakiosaoikeus voidaan ohittaa vain, jos tämä on surmannut vanhempansa. Ks. Lødrup: Nordisk arverett s. 93–94. Vrt. myös Yhdysvallat, jossa perittävän on mahdollista jättää lapsensa perinnöttä ilman erityistä syytä. Leski sen sijaan on oikeutettu saamaan vähintään suhteellisen osuuden jäämistöstä (*elective share*). Ks. esim. Batts: The American Law of Disinheritance and a Proposal for Change to a System of Protected Inheritance s. 1197–1199.

¹¹³ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 142–143.

¹¹⁴ Ks. esim. KKO 1987:131. Ratkaisussa katsottiin, että rintaperillinen oli tehty perinnöttömäksi lain hyväksymällä tavalla, kun testamentissa oli mainittu perillisen syyllistyminen useampiin tahallisiin rikoksiin, jotka olivat testamentin mukaan loukanneet perittävää syvästi.

voiko asema ulosottovelallisenä toimia osoituksena siitä, että perillinen viettää jatkuvaa kunniantonta tai epäsiiveellistä elämää. Kyse on toisin sanoen siitä, voiko perittävä jättää rintaperillisen tai lesken perinnöttä tämän ylivelkaisuuden perusteella.

Perittävä voi periaatteessa jättää myös rintaperillisensä perinnöttä millä tahansa perusteella. Perittävä ei kuitenkaan voi estää tätä vaatimasta lakiosansa tai riitauttamasta testamenttia¹¹⁵, joten ulosmittausmahdollisuus riippuu perillisen toimista perittävän kuoleman jälkeen. Mielenkiintoinen kysymys onkin se, voiko velkoja riitauttaa testamentin rintaperillisen puolesta, jos tämä ei itse siihen ryhdy. Koska perinnöttömäksi tekeminen liittyy vahvasti nimenomaan lakiosan sivuuttamiseen, perinnöttömäksi tekemisen riitauttaminen vaikuttaa olevan rinnastettavissa lakiosavaatimuksen tekemiseen. Kun velkojalla ei ole PK 7 luvun 11 §:n nojalla oikeutta vaatia lakiosaa velallisen puolesta, velkojalla ei liene oikeutta riitauttaa myöskään perinnöttömäksi tekemisen perustetta.¹¹⁶

Kunniattomuus ja epäsiiveellisyys ovat termeinä hyvin väljiä ja sellaisenaan melko mitäänsanomattomia.¹¹⁷ Jokainen yksilö myös kokee asiat eri tavoin, joten yhden mielestä kunniantomana ja epäsiiveellisenä pidettävä käytös voi jonkun toisen mielestä olla hyväksyttävää.¹¹⁸ Vaikka lähtökohtana onkin luonnollisesti perittävän subjektiivinen käsitys asiasta¹¹⁹, arvioinnissa on otettava huomioon myös objektiiviset näkökohdat, jotta perinnöttömäksi tekeminen ei olisi täysin mielivaltaista.¹²⁰ Voidaankin todeta, että objektiivista käsitystä on pidettävä ratkaisevana, jos perittävän oma käsitys on ristiriidassa yleisen käsityksen kanssa.¹²¹ Jonkinlaisia suuntaviivoja kunniantoman ja epäsiiveellisen elämän viettämisestä voidaan kuitenkin hahmotella oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön perusteella. Oikeuskirjallisuudessa on ensinnäkin katsottu, että yksittäinen teko ei voi täyttää tätä perinnöttömäksi tekemisen edellytystä, vaan arvioinnin kohteena on laajempi kokonaisuus, *elämäntapa*. Perusteen täytyminen ei myöskään edellytä minkään rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä.¹²² Useimmissa oikeuskirjallisuudessa esitetyissä alempien oikeusasteiden ratkaisuisissa, joissa perillinen on jätetty perinnöttä tällä perusteella, kyse on ollut perillisen alkoholisoitumisesta.¹²³

¹¹⁵ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 610.

¹¹⁶ Joissain Yhdysvaltojen osavaltioissa velkojalla on oikeus riitauttaa testamentti, jossa velallisperillinen on jätetty perinnöttä. Tätä on perusteltu esimerkiksi sillä, että ainoastaan velkojalla on tosiasiallinen intressi riitautukseen suorituksen saamiseksi. Velallisella ei tällaista välttämättä ole: menisihän perintö kanteen menestyessä suoraan velkojalle. Ks. esim. Hirsch: *The Problem of the Insolvent Heir* s. 645–651. Perinnöttömäksi tekevä testamentin riitauttamiseen liittyvistä edellytyksistä ks. myös esim. Kerson: *Creditors and the Will Contest* s. 19–23. Yhdysvalloissa ei kuitenkaan ole lakiosajärjestelmää, joten velkojan riitautusmahdollisuuden puolesta puhuville argumenteille ei tule antaa suurta painoarvoa Suomen oikeutta arvioitaessa.

¹¹⁷ Perillisen elämäntapaa koskevaa perustetta pidettiin epämääräisenä ja siten ongelmallisena jo säännöksen valmistelun yhteydessä. Ks. KKO:n lausunto 1941 s. 63.

¹¹⁸ Rautiala: *Perintö ja testamentti* s. 389.

¹¹⁹ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että perittävän oman käsityksen tulisi olla ratkaiseva, sillä perinnöttömäksi tekemisen perusteena on nimenomaan sukulaisten yhteenkuuluvuussuhteen ja erityisesti perittävän kokema loukkaus. Ks. Rautiala: *Perillisen lakiosa* s. 199.

¹²⁰ Aarnio – Kangas: *Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus* s. 151. Hyväksyttävänä perusteena perinnöttömäksi tekemiselle ei ole pidetty sitä, että perillinen ei ole pitänyt yhteyttä perittävään. Ks. Turun HO S 90/343.

¹²¹ Rautiala: *Perillisen lakiosa* s. 199.

¹²² Aarnio – Kangas: *Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus* s. 150.

¹²³ Ks. esim. Helsingin HO S 03/1193 ja Turun HO S 00/1916.

Perillisen taloudellisten vaikeuksien ja ylivelkaisuuden on oikeuskirjallisuudessa todettu olevan yksi tavallisimmista syistä perinnöttömäksi tekemisen taustalla. Tällaista perillisen tilannetta onkin verrattu alkoholiongelmien aiheuttamaan häpeällisyyteen, jota puolestaan on oikeuskäytännössä pidetty hyväksyttävänä perusteena jättää perillinen perinnöttä.¹²⁴ Tämä seikka puoltaisi sitä, että myös perillisen ylivelkaisuus voitaisiin rinnastaa jatkuvan kunniantoman tai epäsiiveellisen elämän viettämiseen. Esitettyä näkemystä vastaan puhuu kuitenkin jossain määrin Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisu S 98/91, jossa katsottiin, että perinnöttömäksi tekeminen ei ollut mahdollista sillä perusteella, että perillinen tulisi myymään perintöomaisuutta alkoholin hankkimiseksi. Tällainen tilanne ei juurikaan eroa siitä, että perittävä jättäisi perillisensä perinnöttä sillä perusteella, että perintöomaisuutta käytettäisiin perillisen ulosotossa olevien velkojen maksamiseen. Lisäksi *Aulis Aarnio* ja *Urpo Kangas* ovat lausuneet, että perillistä ei voi tehdä perinnöttömäksi sillä perusteella, että tämä ei kykene perintöomaisuuden säilyttämiseen.¹²⁵ Näin ollen mahdollisuuteen tehdä perillinen perinnöttömäksi tämän ylivelkaisuuden perusteella tulisikin suhtautua erityisellä varovaisuudella.

Jos perinnöttömäksi tekeminen ylivelkaisuuden perusteella katsottaisiinkin mahdolliseksi, perusteen tulee olla olemassa perinnöttömäksi tekemisen hetkellä eli testamentin laadintahetkellä aivan kuten muidenkin hyväksyttävänä pidettyjen perusteiden. Perinnöttömäksi tekeminen ei siis ole mahdollista tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuvan rikoksen taikka kunniantoman tai epäsiiveellisen elämän perusteella. Ylivelkaisuusperusteen osalta tämä tarkoittaisi siis sitä, että, perillisen tulisi olla ylivelkainen jo silloin, kun perittävä laatii testamenttia.¹²⁶

Jos peruste, esimerkiksi juuri perillisen ylivelkaisuus, tulkitaan lain vastaiseksi, on katsottu, että perillisellä on tällöinkin oikeus vain lakimääräiseen vähimmäissuojaansa¹²⁷, mikä rajaa edes vähän sitä määrää, joka tulisi ulosmitatuksi perillisen mahdollisista avoimista saatavista. Tosin samaan lopputulokseen voidaan päästä myös määräämällä perilliselle vain tälle kuuluva osuus ja muusta osasta vapaasti jonkun toisen henkilön hyväksi. Koska ylivelkaisuusperusteen hyväksyttävyydestä perinnöttömäksi tekemisen perusteena ei ole varmuutta, myös muiden varautumiskeinojen käyttökelpoisuutta on syytä selvittää. Muiden keinojen tarkastelua puoltaa myös se, että vaikka muut perinnönsaajat kuin rintaperillinen ja leski voidaan jättää perinnöttä ilman

¹²⁴ Wörlund: Är möjligheterna att göra bröstarvinge arvlös för begränsade? s. 423.

¹²⁵ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 708.

¹²⁶ Näin Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 148. Perittävällä on testamentintekokelpoisuutensa rajoissa myös mahdollisuus laatia uusi testamentti kuolemaansa asti, jos olosuhteet ensimmäisen testamentin laatimisen jälkeen ovat muuttuneet. Ks. testamentin peruutuksesta uudella testamentilla esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 431. Myös Saksassa perinnöttömäksi tekemisen perusteen on oltava olemassa testamentin *teko*hetkellä ja peruste tulee mainita testamentissa. Ks. BGB § 2336 ja Olzen – Looschelders: Erbrecht s. 365. Vrt. kuitenkin Rautiala: Perillisen lakiosa s. 200, jossa esitetään, että perittävä voisi määrätä perinnöttömäksi tekemisestä myös ennakkolisesti, sillä ehdollinen perinnöttömäksi tekeminen vaikuttaisi positiivisesti perillisen käyttäytymiseen sekä perittävän tahdon kunnioittamisella.

¹²⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 141.

mitään perustettakin, perittävän intressissä voi perinnöttä jättämisen sijaan olla se, että perinnönsaaja saisi perinnön, jos hänen taloudellinen tilanteensa paranee ennen perittävän kuolemaa.

3.3 Perinnönsaajan ylivelkaisuuteen liittyvä testamenttiehto

Jos perittävä määrää testamentissaan, että perinnönsaaja on jätettävä perinnöttä ja perusteen voidaan rintaperillisen ja lesken osalta katsoa täyttävän laissa säädetyt edellytykset, lopputulos on ehdoton: perinnöttömäksi tehdyllä ei ole oikeutta perintöön. Kuten tiedämme, ihmisten taloudelliset tilanteet voivat kuitenkin muuttua nopeastikin suuntaan tai toiseen. Tämän vuoksi perittävän intressissä voi olla, että perinnönsaajan oikeus perintöön on riippuvainen esimerkiksi tämän taloudellisesta tilanteesta silloin, kun testamentti on tarkoitus panna täytäntöön. Kyse on siis perintösaantoon liittyvästä ehdosta. Perittävällä voi olla tällainen intressi esimerkiksi silloin, kun jäämistö on varakkaammasta päästä.¹²⁸ Koska oikeus perintöön on ehdon myötä riippuvainen tulevaisuuden olosuhteista, ehto tarjoaa joustavuutta, jota määräys perinnöttömäksi tekemisestä ei tarjoa.

Perinnönjättäjän testamenttausvapaudesta johtuu, että testamenttiin voidaan suhteellisen vapaasti ottaa ehtoja, jotka määrittävät, millä ehdoilla suunnitellulla perinnönsaajalla on oikeus perintöön.¹²⁹ Kyse on toisin sanoen siitä, että testamentti toteutuu vasta, *kun* mainittu ehto on täytetty tai *jos* mainittu ehto täytetään.¹³⁰ Testamenttiehtoja ei ole rajattu ajallisesti: ehto voikin liittyä niin testamentintekijän kuolemaa edeltävään aikaan, testamentintekijän kuoleman ja testamentin lainvoimaisuuden väliseen aikaan taikka lainvoimaisen perinnönjaon jälkeiseen aikaan.¹³¹ Vaikka testamenttiehtoihin suhtaudutaan oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä suhteellisen sallivasti¹³², kaikki ehdot eivät kuitenkaan ole sallittuja. Tarkoituksena onkin selvittää, voidaanko sellaista ehtoa pitää hyväksyttävänä, jonka myötä perintö evätään perinnönsaajalta, mikäli tämä on ylivelkaantunut. Tämä edellyttää puolestaan sen selvittämistä, minkälaisia testamenttiehtoja oikeusjärjestelmässämme pidetään kiellettyinä ja siten pätemättöminä.¹³³

Lain vaietessa siitä, mitä testamenttiehtoja pidetään kiellettyinä, katseet on suunnattava oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen. Oikeuskirjallisuudessa on vakiintunut näkemys, jonka mukaan

---

¹²⁸ Englannissa ehtojen käyttö on yleisempää silloin, kun on kyse varakkaammasta jäämistöstä. Ks. Finch – Mason – Masson – Wallis – Hayes: *Wills, Inheritance and Families* s. 106.

¹²⁹ Ks. esim. Caloni: *Siviilioikeuden luennot* s. 478–479.

¹³⁰ Page: *A Treatise on the Law of Wills* s. 204.

¹³¹ Ks. esim. Aarnio – Kangas: *Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus* s. 574 ja Page: *A Treatise on the Law of Wills* s. 205–208.

¹³² Aarnio: *Jälkisaädökset* s. 139.

¹³³ Pätemättömyysseurauksesta ks. Hakulinen: *Lain tai hyvän tavan vastainen ehto testamentissa* s. 105.

kiellettyjä ovat joko lain tai hyvän tavan vastaiset testamenttiehdot.¹³⁴ Näkemystä voidaan pitää oikeusperiaatteena, sillä tulkintaa noudatetaan myös oikeuskäytännössä¹³⁵, mikä osoitetaan jäljempänä. Koska velkaantumiseen liittyvä ehto ei ole lainvastainen, arvioitavaksi voi tulla vain viimeksi mainittu peruste.¹³⁶ Jotta voitaisiin ottaa kantaa ylivelkaisuuteen liittyvän ehdon hyväksyttävyyteen, on selvitettävä, mitä hyvän tavan vastaisella ehdolla tarkoitetaan.

Hyvän tavan vastaisena ja siten kiellettynä on ensinnäkin pidetty ehtoja, jotka rajoittavat kohtuuttomasti perinnönsaajan normaalia toimintaa. Oikeuskirjallisuudessa onkin esitetty, että ehdon mitätöiminen on mahdollista, jos ehto rajoittaa ihmiselle kuuluvaa luonnollista valinnanvapautta.¹³⁷ Myös perus- ja ihmisoikeuksien on katsottu rajaavan sallittujen ehtojen joukkoa siten, että ehto, joka loukkaa tällaisia oikeuksia, on kielletty. Oikeuskirjallisuudessa on mainittu esimerkkinä oikeus perheen muodostamiseen¹³⁸ sekä oikeus kuulua haluamaansa poliittiseen puolueeseen ja uskontoon¹³⁹. Hyvän tavan vastaiseksi ehdoksi onkin katsottu ehto, jonka mukaan perinnönsaaja ei saa avioitua tietyn henkilön kanssa.¹⁴⁰ Edelleen hyvän tavan vastaisena on pidetty ehtoa, joka edellyttää saajaltaan hyvän tavan vastaista tai moraalisesti sopimatonta käyttäytymistä.¹⁴¹ Samaten tosiasiallisesti mahdottoman ehdot ovat hyvän tavan vastaisia.¹⁴²

Testamenttiehdon hyvän tavan vastaisuutta arvioidaan testamentin täytäntöönpanohetkellä valitsevan arvomaailman mukaisesti.¹⁴³ Tämänhetkisen oikeuskirjallisuudessa esitetyn oikeustilän perusteella perintösaantoon liitettyä ylivelkaisuusehtoa ei pidetä hyvän tavan vastaisena.¹⁴⁴ Tätä on perusteltu ensinnäkin sillä, että ehto ei rajoita kohtuuttomasti perinnönsaajan normaalia toimintaa eikä se myöskään ole kohtuuton velkojiin nähden, sillä velkoja ei voi olettaa, että velallinen tulee maksamaan velkansa juuri odotettavissa olevalla perintöomaisuudella.¹⁴⁵ Toiseksi näkemystä on perusteltu myös sillä, että ylivelkaisuuteen perustuvan testamenttiehdon

---

¹³⁴ Ks. mm. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 612 ja Hakulinen: Lain tai hyvän tavan vastainen ehto testamentissa s. 104–106.

¹³⁵ Tolonen: Oikeuslähdeoppi s. 43.

¹³⁶ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 287 ja Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 105.

¹³⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 611 ja 614. Näin myös Lødrup: Nordisk arverett s. 294. Esimerkkinä mainittakoon ratkaisu KKO 1956 II 40, jossa hyvän tavan vastaisena pidettiin ehtoa, jossa perintösaannon edellytyksenä oli, että lapset eivät muuta pois kotoa ennen perinnönjakoa, mikä tulisi tapahtumaan vasta, kun nuorin lapsista oli saavuttanut määräänsä.

¹³⁸ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 613–614.

¹³⁹ Lødrup: Nordisk arverett s. 294.

¹⁴⁰ Ks. KKO 1945 I 18 ja Hakulinen: Lain tai hyvän tavan vastainen ehto testamentissa s. 111.

¹⁴¹ Oikeuskirjallisuudessa on esimerkinomaisesti mainittu ehto, joka edellyttää sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan tekoon ryhtymistä. Ks. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 104.

¹⁴² Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 615.

¹⁴³ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 613.

¹⁴⁴ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 287 ja Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 105.

Ks. myös Page: A Treatise on the Law of Wills s. 824–826, jossa esitetään, että tällaisia ehtoja pidetään pätevinä.

¹⁴⁵ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 105.

ei katsota kaventavan perinnönsaajan taloudellista vapautta eikä myöskään rajoittavan perillisen asemaa tai oikeuksia.¹⁴⁶

Näiden lisäksi voitaisiin myös todeta, että tällainen ehto ei edellytä testamentin saajalta hyvän tavan vastaista käytöstä, päinvastoin. Ehdon täyttämistä ei myöskään voida pitää mahdottomana, vaikkakin pahassa velkakierteessä olevalle ehto saattaa tosiasiallisesti näyttäytyä mahdottomana. Näkemysten tueksi esitettäköön, että oikeuskirjallisuudessa mahdolliseksi on katsottu ehto, joka edellyttää akateemisen loppututkimuksen suorittamista.¹⁴⁷ Tällainenkin ehto voi olla joillekin mahdoton henkilökohtaisten ominaisuuksien vuoksi. On myös syytä tuoda esiin se seikka, että aiemmin esimerkiksi ammatin valintaan liittyviä ehtoja on pidetty hyvän tavan vastaisina¹⁴⁸, mutta tietyn koulutuksen suorittamiseen liittyvää ehtoa pidetään nykyään mahdollisena. Tämän voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että testamentin tekijän valinnanvapaudelle on annettu entistä enemmän merkitystä. Esitettyjen perustelujen vuoksi näkemys, jonka mukaan ylivelkaantumista koskeva ehto on sallittu, vaikuttaa perustellulta.

On kuitenkin huomattava, että hyväksyttävänä ei voida pitää ehtoa, joka liittyy normaaliin velkaantumiseen eli siihen, että henkilö ottaa lainan, jota pidetään kohtuullisena tämän maksukykyyn ja varoihin nähden. Maksukykyyn nähden kohtuullisena lainana voidaan pitää esimerkiksi asuntolainaa. Tällaisen ehdon voidaan katsoa rajoittavan perinnönsaajan normaalia toimintaa kohtuuttomasti.¹⁴⁹

Ehtojen on kuitenkin oltava tarkkarajaisia, jotta niiden toteuttaminen testamentin laatijan tarkoittamalla tavalla olisi ylipäätään mahdollista. Pelkkä maininta velkaisuudesta tai ylivelkaisuudesta ei nimittäin kerro juurikaan, minkälaista tilannetta perittävä on tarkoittanut. Ongelmaksi voi muodostua esimerkiksi se, riittääkö ehdon täyttämään pelkästään se, että perinnönsaajalla on velkaa vai edellytetäänkö myös sitä, että velkaa on ulosotossa. Perittävän kannalta pyrkimystä tarkkarajaisuuteen voidaan pitää ehdottoman tärkeänä, sillä jos yksiselitteinen ehto ei täyty testamentin täytäntöönpanovaiheessa, sellaista pesäosuutta ei synny, joka voitaisiin ulosmitata ulosottokaaren säännösten nojalla. Tosin ehdon pätevyydestäkin huolimatta rintaperillisellä on oikeus lakiosaan ja leskellä vähimmäissuojaan.¹⁵⁰ Jos ehto puolestaan on epäselvä, tilanne voi kääntyä velkojan eduksi, sillä velkojalla on oikeus nostaa testamentin tulkintaa koskeva kanne, joka menestyessään johtaisi perinnönsaajalle kuuluvan oikeuden ulosmittaukseen.¹⁵¹

¹⁴⁶ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 287.

¹⁴⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 615.

¹⁴⁸ Ylöstalo: Testamentin tulkinnasta s. 74.

¹⁴⁹ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 105 alaviite 120.

¹⁵⁰ Vähimmäissuojan alainen omaisuus eli asunto ei kuitenkaan ole ulosmitattavissa, joten tämä ei sinänsä aiheuta ongelmia silloin, kun perittävä varautuu leskensä ylivelkaisuuteen. Tästä jäljempänä luvussa 4.2.3.

¹⁵¹ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 287–288.

3.4 Päättävällän delegointi ylivelkaisuuteen varautumisessa

Esitetty ylivelkaisuuteen liittyvä testamenttiehto tarjoaa joustavuutta perillisen mahdolliseen ylivelkaantumiseen varautumisessa, sillä oikeus testamentissa mainittuun omaisuuteen on riippuvainen tulevaisuuden olosuhteista. Testamentin laatimishetkellä onkin usein mahdotonta tietää, millaiset olosuhteet vallitsevat silloin, kun testamentti tulee ajankohtaiseksi eli kun testamenttia pannaan täytäntöön. Tällaista olosuhteiden muutoksiin mukautuvaa testamenttia kutsutaan yleisesti *dynaamiseksi testamentiksi*.¹⁵² Dynaaminen testamentti tarkoittaa yksinkertaisesti testamenttia, jolla pyritään varautumaan olosuhteissa tapahtuviin muutoksiin siten, että testamentti olisi toimiva myös mahdollisista testamentin laatimisen jälkeen tapahtuvista muutoksista huolimatta. Vaikka ehdollista testamenttia voidaan periaatteessa luonnehtia dynaamiseksi testamentiksi, dynaamisesta testamentista puhutaan kuitenkin yleensä silloin, kun testamenttaustalta delegoidaan toiselle henkilölle.¹⁵³

Siitä huolimatta, että testamenttioikeudellisena lähtökohtana on *delegointikiellon periaate*, jonka mukaan perittävä ei voi testamentillaan antaa muille henkilöille oikeutta määrätä pätevästi jäämistöstään¹⁵⁴, tietynasteinen päättävällän siirtäminen toiselle, esimerkiksi testamentin toimeenpanijalle, on sallittua. Oikeuskäytännössä on esimerkiksi tunnustettu mahdollisuus jättää testamentissa tiettyjä asioita avoimeksi ja riippuvaiseksi vielä testamentin tekohetkellä epävarmasta asiasta.¹⁵⁵

Ehdottomaan delegointikieltoon onkin kohdistettu kritiikkiä esimerkiksi siksi, ettei perusteita tunnu löytyvän sille, miksi valtuutukselle elävien kesken, *inter vivos*, annettaisiin erilainen asema kuin kuoleman varalta tehtävälle, *mortis causa*, valtuutukselle. Näin siis silloin, jos testamentti muutoin täyttää sille asetetut edellytykset kuten muotomääräykset ja jos testamentista ilmenee testamenttaustahto.¹⁵⁶

Oikeuskirjallisuudessa esitetyn näkemyksen mukaan riittävää on, että testamenttiin otetut määräykset ovat siinä määrin selkeitä, että testamentti on täytettävissä perittävän tarkoittamalla

---

¹⁵² Perintöoikeuteen kyseisen termin toi alun perin *Ahti Saarenpää* vajaat parikymmentä vuotta sitten. Ks. Mikola: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän perintösuunnittelua s. 875. Vaikka termi on suhteellisen uusi, olosuhteiden muutoksiin varautuminen testamentilla on ollut mahdollista jo paljon kauemmin. Ks. esim. Ylöstalo: Testamentin tulkinnasta s. 77–82.

¹⁵³ Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 236 ja 239–240.

¹⁵⁴ Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 237 ja Saarenpää: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä s. 36–37. Delegointikiellon taustasta ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 398–400 ja 404.

¹⁵⁵ Ks. esim. KKO 1969 II 105, jossa testamentti katsottiin päteväksi, kun perittävä oli määrännyt koko omaisuutensa täydellä omistusoikeudella sille, joka huolehtisi perittävästä ja hoitaisi häntä hänen kuolemaansa asti.

¹⁵⁶ Hardingham: The Rule against Delegation of Will-Making Power s. 665 ja 668.

tavalla.¹⁵⁷ Jos näin ei ole, testamenttaustahtoa pidetään keskeneräisenä eikä testamenttia voida panna täytäntöön.¹⁵⁸ Olennaista onkin, että testamentti perustuu kypsään harkintaan, se on toteutettu loppuun asti ja testamenttaustahto on muodostettu itsenäisestä, jolloin voidaan katsoa, että testamentti ei ole ristiriidassa päätäntävällän delegoimista koskevan kiellon kanssa.¹⁵⁹ Kuntiettyjä asioita voidaan jättää testamentilla toisen henkilön päätettäväksi, voidaan kysyä, onko päätäntävällän delegoinnilla mahdollista välttää perintöomaisuuden – erityisesti perittävälle tärkeän omaisuuden – ajautuminen ylivelkaisen perinnönsaajan osaan. Jotta kysymykseen voitaisiin vastata, on selvitettävä, mitä seikkoja testamentilla voidaan ylipäätään jättää toisen päätettäväksi ja mitä päätäntävällän delegoinnilta edellytetään ollakseen pätevä.

Sallituksi on ensinnäkin katsottu määräys, jonka mukaan testamentissa määrättyllä henkilöllä on oikeus päättää testamentin saaja tai -saajat, kunhan perittävä on määrittänyt myös sen henkilöjoukon, josta valinta tulee tehdä. Jos mahdollisten testamentin saajien joukkoa ei ole määritetty riittävän tarkasti, testamentti on delegointikiellon vastainen. Testamentin saajan valinnan katsotaan nimittäin kuuluvan olennaisesti perittävälle itselleen.¹⁶⁰ Testamentissa olisi myös mainittava kriteerit, jotka saajan on täytettävä tullakseen valituksi, jolloin testamentin toimeenpanijan tai muun määrätyn henkilön itsenäinen päätösvalta kaventuu.¹⁶¹ Tämä puolestaan johtaa siihen, että määräyksen ei katsota ainakaan kovin herkästi olevan ristiriidassa sen oikeuskirjallisuudessa esitetyn lähtökohdan kanssa, että testamenttia ei voi tehdä epämääräisen henkilöpiirin hyväksi¹⁶². Mahdollisuus delegoida testamentin saajaan liittyvää päätösvaltaa on hyväksytty oikeuskäytännössä.

Tapauksessa SO t. 9.5.1904 leskellä tunnustettiin olevan testamenttiin perustuva oikeus määrätä siitä, kenelle kuolleen puolison jäämistö menisi tämän kuoleman jälkeen. Määräyksen mukaan perinnönsaaja oli valittava puolisoitten kotona asuvista lapsista.¹⁶³ Oikeuskirjallisuudessa on tosin esitetty, että ratkaisussa tunnustettu suhteellisen laaja delegointivalta on saattanut perustua aviopuolisoiden erityiseen asemaan toistensa omaisuuden nähden. Onkin hyvin todennäköistä, että puoliset ovat yhdessä hankkineet omaisuuden tai ainakin hallinneet sitä yhdessä ennen toisen kuolemaa, minkä vuoksi on osin hyväksyttävämpää delegoida päätäntävältä leskelle kuin jollekin muulle.¹⁶⁴

---

¹⁵⁷ Saarenpää: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä s. 37. Myös muissa Pohjoismaissa suhtaudutaan suhteellisen sallivasti päätäntävällän delegointiin. Ks. Lødrup: Nordisk arverett s. 304. Vrt. Puolan oikeus, jossa vallitsevan näkemyksen mukaan delegointikieltoa lienee pidettävä ehdottomana. Ks. Zoll: Testamentary Formalities in Poland s. 273–274. Myös Unkarissa pätemättömänä on pidettävä testamenttimääräystä, jolla annetaan testamentin tekijälle kuuluvaa valtaa toiselle. Ks. Vékás: Testamentary Formalities in Hungary s. 257.

¹⁵⁸ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 400. Ks. myös ratkaisu KKO 1969 II 77.

¹⁵⁹ Näin Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 404 ja Mikkola: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän perintösuunnittelua s. 875 ja 877.

¹⁶⁰ Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 240–241 ja Saarenpää: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä s. 37. Näin myös Page: A Treatise on the Law of Wills s. 892–894.

¹⁶¹ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 243.

¹⁶² Aarnio: Jälkisaädökset s. 90.

¹⁶³ Tapauksen viitataan teoksessa Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 249.

¹⁶⁴ Ylöstalo: Testamentin tulkinnasta s. 82.

Kun tarkastellaan perinnönsaajan mahdolliseen velkaantumiseen varautumista, testamentin saajaa koskevan päätösvallan delegointia voitaisiin pitää varteenotettavana vaihtoehtona. Perittävä voisi esimerkiksi määrätä, että testamentin toimeenpanijalla on oikeus valita perinnönsaaja tai -saajat vaikkapa sellaisten henkilöiden joukosta, joilla ei ole velkoja ulosotossa. Tällaisen määräyksen tosiasiallinen merkitys voidaan kuitenkin joissain tilanteissa kyseenalaistaa, sillä samankaltaiseen lopputulokseen voidaan usein päätyä käyttämällä ylivelkaisuuteen liittyvää ehtoa, jolloin testamenttisaanto on siis riippuvainen perillisen taloudellisesta tilanteesta. Ehdon käyttämiseen liittyy myös se etu, että sitä pidetään lähtökohtaisesti pätevänä, kun taas päätäntävällän delegointiin liittyy riski, että testamenttaustahtoa pidetäänkin keskeneräisenä ja testamenttia mitättömänä.

Henkilö, jolle on testamentilla siirretty päätäntävaltaa, ei välttämättä ole tietoinen perillisen taloudellisista asioista. Ulosotosta on kuitenkin mahdollisuus saada tietoja viimeisen kahden vuoden ajalta esimerkiksi ulosoton hakijan saatavan määrästä sekä tilitetystä määrästä. Tämä perustuu UK 1 luvun 31 §:ään, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada ulosottoviranomaiselta todistus nimeämästään henkilöstä.

Toisekseen sallitaksi on katsottu päätäntävällän siirtäminen siltä osin, kuin kyse on edunsaajalle tulevan perintöomaisuuden määrästä tai laajuudesta. Testamentin on kuitenkin myös tällöin sisällettävä ne valintakriteerit, joiden pohjalta ratkaisu on tehtävä taikka ne tunnusmerkit, joiden on täytyttävä, sillä muutoin on olemassa riski siitä, että testamenttaustahtoa pidetään keskeneräisenä.¹⁶⁵ Lähtökohtana onkin sellaisen ehdon mitättömyys, jossa toisen päätettäväksi on jätetty testamenttisaannon suuruuden määrittäminen, vaikka perittävä olisikin määritellyt testamentin saajan.¹⁶⁶ Oikeuskäytännössä riittäväksi valintakriteeriksi on tältä osin katsottu esimerkiksi testamenttisaannon maksimäärästä määrääminen.

Ratkaisussa KKO 1920 II 3 sellaista testamenttia pidettiin pätevänä, jonka mukaan tietyillä henkilöillä oli oikeus myöntää maksimissaan 50 000 markkaa johonkin hyvään tarkoitukseen tai hyväntekeväisyyslaitokselle Turun kaupungista.

Myös testamenttisaannon suuruutta koskevalla päätäntävällän delegoinnilla lienee mahdollista varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen. Edellä esitettyyn ratkaisuun peilaten voidaan varovasti todeta, että perittävä voisi esimerkiksi antaa testamentin toimeenpanijalle oikeuden määrätä tietyille perinnönsaajalle tulevasta perintöomaisuuden määrästä tietyn summan puitteissa ottaen harkinnassaan huomioon saajan taloudellisen tilanteen. Näin ollen toimeenpanijalla olisi mahdollisuus rajoittaa ylivelkaantuneelle perinnönsaajalle tulevaa perinnön määrää ja siten myös sen omaisuuden määrään, joka ulosmitattaisiin tämän veloista. Näkemykseen sisältyvä

¹⁶⁵ Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 244 ja Mikkola: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän perintösuunnittelua s. 876.

¹⁶⁶ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 400.

varauksellisuus johtuu siitä, että mainittu korkeimman oikeuden ratkaisu on erittäin iäkäs – kuten muutkin tässä luvussa esitetyt ratkaisut – joten takuuta tällaisen testamentin pätevydestä nykypäivänä ei ole. Tosin testamenttausvallan delegoimiseen on ilmeisesti alettu suhtautua hyväksyvämmiin, joten voisi kuvitella, että suhtautuminen ei olisi muuttunut ainakaan rajoittavampaan suuntaan.¹⁶⁷ Jos tällaiseen ratkaisuun päädytään, perittävän on syytä luottaa määräämänsä henkilön arviointikykyyn, sillä määrättyllä henkilöllä on harkintansa mukaan mahdollisuus luovuttaa jäämistövarallisuutta mainittuun maksimimäärään asti.

Jos perittävän on edellä esitetyllä tavalla mahdollista siirtää päätäntävaltaa toiselle testamenttisaannon määrän osalta, voidaan kysyä, voiko perittävä siirtää toiselle päätäntävaltaa myös testamenttisaannon *lajin* osalta. Kyse on toisin sanoen siitä, voiko toinen henkilö päättää, mihin jäämistöön kuuluvaan varallisuuteen määrätty edunsaaja on lopulta oikeutettu. Perittävällä voisi olla tällainen intressi esimerkiksi silloin, kun tämä haluaa jättää perinnönsaajalle omaisuutta ilman pelkoa siitä, että hänelle erityisen tärkeä omaisuus tulisi ulosmitatuksi taikka silloin, kun kyse on velkaantuneesta tai potentiaalisesti velkaantuvasta lakiosaan oikeutetusta perillisestä, jolloin jäämistöstä voitaisiin lakiosan täyttämiseksi valita perittäväälle vähemmän tärkeää omaisuutta, kuten rahavaroja. Varminta tietysti olisi testamentata tällaiselle henkilölle sellaista omaisuutta, jonka osalta perittävä on tiedostanut ulosmittauksen riskin, mutta tilanne voi olla myös esimerkiksi se, että perinnönsaaja saa taloudelliset asiansa kuntoon, jolloin hänelle voitaisiin osoittaa myös perittäväälle tärkeää omaisuutta.

Antti Kolehmainen ja *Timo Rabinä* sekä *Aarnio* ja *Kangas* vaikuttavat kuitenkin olevan sitä mieltä, että päätäntävaltaa jäämistöomaisuuden yksilöinnin osalta voidaan siirtää toiselle vain silloin, kun testamentissa määrätään jäämistöomaisuuden käyttämisestä tiettyyn tarkoitukseen.¹⁶⁸ *Kolehmainen* ja *Rabinä* perustelevat näkemystään jo aiemmin mainitun ratkaisun KKO 1920 II 3 avulla, jossa siis hyväksyttiin tiettyjen henkilöiden oikeus myöntää varoja hyvään tarkoitukseen. Käsitettä *varat* ei ollut määritetty tarkemmin, joten avoimeksi jäi, mitä jäämistöön kuuluvaa omaisuutta lopulta myönnetään testamentissa mainittuun tarkoitukseen.¹⁶⁹ *Aarnio* ja *Kangas* esittävät lisäksi, että perittävä ei voi pätevästi määrätä siitä, että sivullisella olisi oikeus päättää, mitä testamentin saaja lopulta saa jäämistöstä, sillä pesänjakajallakaan ei ole tällaista valtaa, vaan tämän on PK 23 luvun 7 §:n (13.10.1995/1153) nojalla toimitettava jako ensisijaisesti osakkaiden keskenään sopimalla tavalla.¹⁷⁰ Lisäksi jos osakkaat eivät pääse jaosta

---

¹⁶⁷ *Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus* s. 401 alaviite 365.

¹⁶⁸ *Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I* s. 245 ja *Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus* s. 407.

¹⁶⁹ *Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I* s. 245.

¹⁷⁰ *Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus* s. 408.

yksimielisyyteen ja pesänjakaja toimittaa jaon, jakajan on PK 23 luvun 8 §:n (20.8.1982/637) mukaan lähtökohtaisesti suoritettava jako siten, että kukin osakas saa osan kaiken laatuudesta omaisuudesta eli jokaiseen omaisuusobjektiin tulisi perustaa yhteisomistussuhde.¹⁷¹

Toisaalta on perusteltua kysyä, eikö riittävän täsmällisten täytäntöönpano-ohjeiden täyttyminen voisi tässäkin tapauksessa oikeuttaa päätävällän siirtämiseen. Ajateltavissa on esimerkiksi tilanne, jossa perittävä määrää tietyt vaihtoehdot, joista toimeenpanijan tulee valita edunsaajan olosuhteisiin nähden paras vaihtoehto. Vaikka jokaiseen jäämistöön kuuluvaan omaisuuteen pitäisi lähtökohtaisesti perustaa yhteisomistussuhde, jakaja voi mainitun PK 23 luvun 8 §:n nojalla myös määrätä omaisuuden, jota ei voi sopivasti jakaa useampaan osaan tai erotella, vain yhden perinnönsaajan osaan. Perintökaari ei sisällä sääntelyä siitä, mitä jakajan tulisi ottaa huomioon arvioinnissaan, joten päätös perustuu jakajan omaan harkintaan.¹⁷² Tätä harkintaa ohjaa esimerkiksi taloudellinen rationaalisuus ja omaisuuden käyttömahdollisuudet.¹⁷³ Tuunainen katsookin, että velkaantuneen perinnönsaajan osaan voidaan osoittaa rahavaroja tai muuta helposti realisoitavissa olevaa omaisuutta, jos muut eivät vaadi näitä osaansa. Ylivelkaantunut perinnönsaaja ei siis voi vaatia osaansa tiettyjä esineitä, jos perintö tulee kuitenkin ulosmitatuksi.¹⁷⁴ Sanotun perusteella pesänjakajalla onkin lopulta suhteellisen laaja päätäväältä jäämistöomaisuutta koskien, mikä puhuisi sen puolesta, että päätäväältä voisi siirtää toimeenpanijalle myös omaisuuden lajin osalta. Tällaista mahdollisuutta ei kuitenkaan ole tunnustettu, joten tähän on syytä suhtautua varauksellisesti.

Sen sijaan Saksassa, jossa lähtökohtaisesti suhtaudutaan kielteisesti päätävällän delegointiin (ks. BGB § 2065), on edunsaajan ja tälle tulevan osuuden määrittämisen (ks. BGB § 2151–2153) lisäksi hyväksytty mahdollisuus nimetä testamentissa ne omaisuusobjektit, joista edunsaajan etuus on valittavissa (ks. BGB § 2155). Tällöinkin testamentissa on määritettävä riittävän täsmällisesti ne harkintavallan rajat, joiden puitteissa valinta on tehtävä.¹⁷⁵ Suhtautumisero voi johtua siitä, että Saksassa toimeenpanija toimittaa perinnönjaon itsenäisesti kuultuaan perillisiä (ks. BGB § 2204) toisin kuin Suomessa.

Esitetystä voidaan tiivistetysti todeta, että päätäväältä voidaan delegoida toiselle ainakin testamentin edunsaajan sekä etuuden määrän ja laajuuden suhteen, mikäli määräys on muotoiltu

---

¹⁷¹ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 578, jossa viitataan myös ratkaisuun KKO 1997:157. Ratkaisussa oli kyse ositustilanteesta, johon sovellettiin PK 23 luvun 8 §:ää. Korkein oikeus toteaa, että ositus on toimitettava perustamalla entisille puolisoille yhteisomistussuhde, jos tasingon maksamiseen velvollinen osapuoli ei suorita tasinkoa rahana.

¹⁷² Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 399.

¹⁷³ Näin esim. Saarenpää: Tasajaon periaate s. 447–450 ja Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 1360–1361. Myös Ruotsissa on katsottu, että lain määrittämästä tasajaon periaatteesta voidaan poiketa osoittamalla esineitä sille, joka on sopivin hyödyntämään omaisuutta. Ks. SOU 1998:110 s. 268–269. Ks. lisää tasajaosta poikkeamisesta Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 400.

¹⁷⁴ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 400–401.

¹⁷⁵ Ks. Olzen – Looschelders: Erbrecht s. 70 ja 111–113 ja Mikkola: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän perintösuunnittelua s. 878.

riittävän tarkasti. Perittävä voi siis käyttää tällaisia keinoja myös varautuessaan perinnönsaajan ylivelkaisuuteen. Jos testamentissa nimetty henkilö käyttää valta-asemaansa oikein eli juuri perittävän tarkoittamalla tavalla, perittävä voi dynaamisen testamentin avulla välttää perintöomaisuutensa siirtymisen ylivelkaantuneelle perinnönsaajalle tai rajoittaa tälle siirtyvän omaisuuden määrää. Myöskään päätäntävällän delegoinnilla ei kuitenkaan voida loukata rintaperillisen lakiosaoikeutta eikä lesken vähimmäissuojaa. Vaikka testamenttiehtoja käyttämällä päästään usein samankaltaiseen lopputulokseen kuin päätäntävällän delegoinnilla, delegointi tarjoanee vielä ehtoakin enemmän joustavuutta olosuhteiden muutoksiin varautumisessa.¹⁷⁶

3.5 Jäämistön jako-ohjeet

Edellä tarkasteltuja mahdollisuuksia varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen yhdistää se, että kaikkiin liittyy jossain määrin rintaperillisen lakiosaoikeuden huomioon ottaminen. Perinnöttä jättäminen perillisen ylivelkaisuuteen liittyvällä perusteella on hyvin epävarmaa, joten jos peruste katsotaan lain vastaiseksi, rintaperillisellä on oikeus lakiosaansa. Ylivelkaisuutta koskeva ehtokaan ei estä lakiosan saamista, vaikka ehto itsessään on sallittu. Myös sellaisen henkilön, joka saa testamentilla päätäntävältä tietyn seikan suhteen, on huomioitava lakiosaoikeus. Perittäväällä on toisaalta myös mahdollisuus jättää rintaperilliselleen vain tälle kuuluva lakiosa. Lakiosaan liittyy riski siitä, että velkaantunut rintaperillinen saa juuri tämän oikeuden nojalla jäämistöstä sellaista omaisuutta, joka on perittäväälle erityisen tärkeää ja joka on toisaalta myös ulosmitattavissa perillisen vaatiessa lakiosaansa. Vaikka tarkastelun kohteena onkin ollut lähinnä se, miten perittävä voi sivuuttaa perillisensä, perittävän intressissä voi toisaalta olla myös se, että muu perillinen kuin rintaperillinen saisi tälle kuuluvan perintöosan, mutta kuitenkin niin, että siihen ei sisällyttäisi perittäväälle tärkeää omaisuutta. Tästä syystä tarkasteluun otetaan vielä yksi testamenttimääräyksiin lukeutuva näkökulma: jäämistöä koskevat *jako-ohjeet*.

Perittäväällä on mahdollisuus sisällyttää testamenttiinsa jako-ohjeita, joilla määrätään siis siitä, miten jäämistö on jaettava. Jako-ohjeena on pidettävä esimerkiksi määräystä, jonka mukaan perinnönsaajan osaan osoitetaan tiettyä jäämistöomaisuutta.¹⁷⁷ Perinnön jakamista koskevat

¹⁷⁶ Aarnio: Jälkisaadokset s. 91–92.

¹⁷⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 605 ja Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 107. *Tapani Lohi* on kritisoinut ilmaisua jako-ohje, sillä sana ohje viittaa lähinnä neuvontaan tai suositukseen, vaikka määräyksillä on normatiivinen eli velvoittava luonne ja määräykset on tarkoitettu sitoviksi. Ks. Lohi: Legaatinosaajan oikeusasemasta s. 25 alaviite 29. Käytettäväksi termiksi on ehdotettu myös jakomääräystä. Ks. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 107 alaviite 125. Toisaalta termi jako-ohje on vakiintunut ajan myötä tarkoittamaan sitovaa perinnönjakoa koskevaa määräystä, sillä esimerkiksi Rautiala puhuu nimenomaan jako-ohjeesta vuodelta 1957 olevassa teoksessaan. Ks. Rautiala: Perillisen lakiosa s. 88–89.

määräykset rinnastetaan helposti erityisjälkisäädökseen eli legaattiin, sillä legaatissa määrätään esimerkiksi tietystä esineestä.¹⁷⁸ Vaikka legaatti siis osoittaa, mitä testamentin saaja tulee jäämistöstä saamaan, perinnön jakamista koskevilla määräyksillä eli jako-ohjeilla tarkoitetaan eri asiaa: jako-ohjeen myötä mainittu omaisuus osoitetaan edunsaajalle vasta perinnönjaossa eikä sitä siis anneta jakamattomasta kuolinpesästä niin kuin legaatti yleensä täytetään.¹⁷⁹ Jako-ohjeiden avulla perittävällä onkin mahdollisuus päättää, minkälaiseen omaisuuteen perinnönsaaja on oikeutettu siinä tapauksessa, että tällä on oikeus perintöön. Perittävä voikin määrätä ylivelkaisen perinnönsaajan osaan esimerkiksi vähemmän tärkeää tai helposti realisoitavissa olevaa omaisuutta, kuten tilivaroja. Jako-ohjeiden on katsottu sitovan perillisiä, kunhan ne eivät loukkaa rintaperillisen lakiosaoikeutta tai lesken vähimmäissuojaa. Ainoan poikkeuksen tähän muodostaa pesän osakkaiden yksimielisyys silloin, kun määräys kohdistuu vain osakkaiden välisiin suhteisiin. Ulkopuolisen henkilön hyväksi annettu määräys on osakkaita sitova.¹⁸⁰

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että muiden perinnönsaajien lisäksi myös rintaperillisen lakiosaan voidaan osoittaa jäämistöstä tiettyjä omaisuusobjekteja. Näkemys perustuu muun muassa siihen, että tällainen testamentti ei loukkaa lakiosaperillisen suhteellista eikä myöskään arvomääräistä lakiosaa, sillä perillisellä on mahdollisuus hyötyä taloudellisesti myös saamastaan omaisuudesta, esimerkiksi myynnin myötä. Lain esitöistäkään ei ole löydettävissä viitteitä siitä, että jako-ohjeet olisivat tehotomia lakiosaan oikeutettuun perilliseen nähden.¹⁸¹ Lakiosaoikeudessa onkin kyse nimenomaan arvomäärästä, joten arvoltaan lakiosaa vastaavaa esinekohtaista määräystä on myös pidettävä sitovana.¹⁸²

Mikäli testamentin tulkinnalla päädytään siihen, että perittävän tarkoituksena on ollut määrätä tietty esine tai rahasumma perinnönsaajalle siten, että *ainoastaan* se vastaa tälle kuuluvasta osasta, testamenttia on pidettävä legaattina. Esimerkkinä voidaan mainita määräys, jonka mukaan perinnönjako on toimitettava siten, että yksi lapsista saa perittäville kuuluvan auton ja muut lapsista lopun omaisuuden puoliksi.¹⁸³ Perinnön ulosmittauksen kannalta on periaatteessa yhdentekevää, onko kyse jako-ohjeesta vai legaatista, sillä sekä pesäosuus että legaatti ovat kuitenkin ulosmitattavissa. Sen sijaan jako lienee merkityksellinen tilanteessa, jossa muun perinnönsaajan kuin rintaperillisen osaan osoitettu omaisuus, ei lopulta kuulukaan jäämistöön. Jos kyse on jako-ohjeesta, testamenttia on ilmeisesti tulkittava siten, että perinnönsaaja saa muuta

¹⁷⁸ Legaatin määritelmästä ks. edellä luku 2.2.

¹⁷⁹ Ks. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 383, Kolehmainen – Räbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 107 ja Lohi: Legaatinsaajan oikeusasemasta s. 25–26.

¹⁸⁰ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 1333.

¹⁸¹ Ks. Aarnio: Voiko perittävä testamentissa antaa lakiosaperillistä sitovia perinnönjako-ohjeita? s. 6 ja 11–16.

¹⁸² Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 605 ja 1058.

¹⁸³ Ks. Lohi: Legaatinsaajan oikeusasemasta s. 26 ja Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 438.

omaisuutta perintöosansa verran.¹⁸⁴ Tällöin vaarana onkin, että velkaantuneen perinnönsaajan osalle osoitetaan perittäväille tärkeää omaisuutta, jolloin omaisuus on myös ulosmitattavissa. Jos määräystä sen sijaan pidetään legaattina, testamenttia pidetään PK 11 luvun 4 §:n mukaan pätemättömänä siltä osin, kuin kyse on omaisuudesta, jota ei ole jäämistössä. Rintaperillisen kannalta tällä ei kuitenkaan ole merkitystä, sillä tällä on legaatin mahdollisesta pätemättömyydestä huolimatta oikeus lakiosaan, jonka nojalla hänelle voidaan osoittaa jäämistöstä muuta omaisuutta.

Sitovana jako-ohjeena on oikeuskirjallisuudessa pidetty myös määräystä, jonka mukaan lakiosa on maksettava rahana.¹⁸⁵ Tällaisen määräyksen avulla voidaan välttää ainakin tiettyjen perittäville tärkeiden esineiden mahdollinen ulosmittaus, sillä ulosmittaus kohdistuu tällöin rahavaroihin, jotka eivät välttämättä ole perittäville yhtä tärkeitä. Vaikka testamentin saajallakin on PK 7 luvun 5 §:n 2 momenttiin perustuva oikeus suorittaa rintaperillisen lakiosa rahana silloin, kun tätä ei ole testamentissa kielletty, on huomattava, että päätös on tällöin testamentin saajan käsissä. Perittävän näkökulmasta katsottuna varmempaa olisikin määrätä jo testamentissa lakiosan suorittamisesta rahana.

Edellä on tarkasteltu perinnönsaajan ylivelkaisuuteen liittyviä testamenttiehtoja ja -määräyksiä sekä niiden käyttökelpoisuutta perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautumisen välineinä. Esitetyt keinot voivat parhaimmassa tapauksessa johtaa siihen, että perinnönsaaja sivuutetaan kokonaan tai perinnönsaajalle perintönä tulevan omaisuuden määrä supistuu taikka siihen, että perinnönsaajalle osoitetaan perittäville vähemmän merkityksellistä omaisuutta esimerkiksi vain lakiosan verran. Perittävän intressissä voi kuitenkin olla myös lopputulos, jossa perinnönsaaja pääsisi nauttimaan perintöomaisuudesta ilman pelkoa omaisuuden ulosmittauksesta. Seuraavan pääluvun tarkoituksena onkin selvittää, voidaanko sanottuun lopputulokseen päästä erilaisten esineoikeuksiin liittyvien testamenttimääräysten avulla. Tarkasteluun otetaan niin omistus-, hallinta- kuin tuotto-oikeuskin sekä mainittujen oikeuksien hajauttaminen eri tahoille.

---

¹⁸⁴ Lohi: Legaatinsaajan oikeusasemasta s. 25.

¹⁸⁵ Rautiala: Perillisen lakiosa s. 88–89.

4 Esineoikeuksien vaikutus perinnön ulosmittaukseen

4.1 Omistusoikeus

4.1.1 Täysi omistusoikeus

Tilanteessa, jossa perittävä on kuollut jättämättä jälkeensä testamenttia, perintöomaisuus siirtyy lakimääräisille perillisille omistusoikeudella, sillä luovutuksensaaja saa omaisuuteen lähtökohtaisesti samanlaisen oikeuden, joka luovuttajalla itselläänkin oli.¹⁸⁶ Lisäksi on yleistä, että testamentilla määrätään omaisuutta testamentin saajalle juuri omistusoikeudella. Testamentista, jolla annetaan saajalle rajoittamaton määräysvalta esineeseen, eli oikeus pitää esinettä hallussaan, käyttää sitä sekä määrätä siitä haluamallaan tavalla, käytetään nimitystä *täysi omistusoikeustestamentti*.¹⁸⁷ Koska omistusoikeus on olennainen osa perimystä ja jäämistösuunnittelua, erilaisten esineoikeuksien tarjoamien mahdollisuuksien arvioinnissa on syytä lähteä liikkeelle nimenomaan tästä oikeudesta. Vasta tämän jälkeen on luontevaa siirtyä arvioimaan muiden oikeuksien vaikutuksia perinnön ulosmittaukseen.

Omistusoikeustestamentin myötä testamentin saaja saa omaisuuteen täyden määräysvallan sekä *inter vivos* että *mortis causa*. Sen lisäksi, että saaja voi esimerkiksi luovuttaa omaisuutta, omaisuus on myös ulosmitattavissa hänen velastaan.¹⁸⁸ Ulosmittausmahdollisuus on johdettavissa UK 4 luvun 8 §:stä: ollakseen ulosmittauskelpoista, ulosmittauksen kohteen on oltava velallisen omaisuutta. Omaisuus katsotaan lähtökohtaisesti velallisen omaisuudeksi, jos se on velallisen nimissä eikä näyttöä esitetä siitä, että asia olisi toisin.¹⁸⁹ Voidaankin todeta, että omaisuus, joka on testamentattu saajalle täydellä omistusoikeudella, on myös saajansa ulosmittauskelpoista omaisuutta mahdollisessa ylivelkaantumistilanteessa. Vastaavasti omaisuuden ulosmittaus voidaan lähtökohtaisesti välttää testamenttaamalla omaisuus täydellä omistusoikeudella henkilölle, joka ei ole ulosotossa.¹⁹⁰ Seurauksena on, että ylivelkaantunut henkilö ei pääse millään tavalla hyötymään tai nauttimaan perintöomaisuudesta. On kuitenkin muistettava, että

---

¹⁸⁶ Perintöön tai testamenttiin perustuvat jäämistöoikeudelliset saannot kuuluvat johdannaisiin saantoihin eli saantoihin, joissa omistusoikeuden saaminen omistajanvaihdoksen myötä tapahtuu siten, että saaja johtaa omistusoikeutensa luovuttajan oikeudesta. Saannon laajuus riippuu siitä, millainen oikeus aikaisemmalla omistajalla oli. Ks. Kartio – Tammi-Salminen: Esineoikeus (Omistusoikeus, Omistajanvaihdossaannot) teoksessa Saarnilehto – Annola – Hemmo – Karhu – Kartio – Tammi-Salminen – Tolonen – Tuomisto – Viljanen: Varallisuus-oikeus.

¹⁸⁷ Ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 619. Omistusoikeuden sisällöstä ks. edellä luku 3.1 sekä Tepora: Johdatus esineoikeuteen s. 74–81, jossa omistusoikeus kuvataan sen eri elementtien (omistajan hallintaoikeus, omistajan kompetenssi ja omistajan dynaaminen suoja) avulla. Tämän omistusoikeuden jakamisen elementteihin on kehitelty *Simo Zitting*.

¹⁸⁸ Ks. mm. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 622 ja Aarnio: Jälkisäädökset s. 202 ja Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 131–132.

¹⁸⁹ Lindfors: Ulosotto-oikeus (Omaisuuden ulosmittaaminen, Ulosmitattavan omaisuuden omistussuhteet, Keinotekoinen järjestely ulosotossa) teoksessa Koulu – Lindfors – Niemi: Insolvenssioikeus.

¹⁹⁰ Huomaa kuitenkin jäljempänä luvussa 4.4 esitettävä säännös keinotekoisesta järjestelystä ja sen vaikutus testamenttisaannon ulosmittausmahdollisuuteen velallisperillisen veloista.

rintaperillisellä on oikeus lakiosaan ja leskellä vähimmäissuojaan eikä näitä oikeuksia voida kokonaan sivuuttaa.

Avioliitossa olevan perittävän on syytä huomioida myös puolisoitten välillä avioliiton aikana vallinneen aviovarallisuusjärjestelmän merkitys esimerkiksi silloin, kun leski on ylivelkaantunut. Puolisoilla on avioliittolain (13.6.1929/234, AL) 35 §:n 1 momentin mukaan lähtökohtaisesti avio-oikeus toistensa omaisuuteen, jos oikeutta ei ole rajoitettu avioehdolla. Avio-oikeudella tarkoitetaan sitä, että avioliiton purkautuessa avio-oikeuden alainen omaisuus puolitetään arvomääräisesti niin, että molemmilla puolisoilla on osituksen jälkeen saman verran omaisuutta. Enemmän omistava puoliso maksaa siis *tasinkoa* vähemmän omistavalle puolisolle.¹⁹¹ Jos leski on tasinkoa saavana osapuolena, tasinko on sen maksamisen jälkeen lesken omaa omaisuutta, joka voidaan myös ulosmitata tämän veloista. Lesken veloista ei siis voida ulosmitata tämän *oikeutta* tasinkoon.¹⁹² Vaikka perittävä siis pyrki omaisuutensa ulosmittaamisen välttämiseksi testamenttaamaan omaisuutensa jonkun muun, kuin hänet ensisijaisesti perivän ylivelkaantuneen lesken hyväksi, perittävän on syytä muistaa, että ositus suoritetaan ennen perinnönjakoa.

4.1.2 Rajoitettu omistusoikeus

Mahdollista on kuitenkin myös se, että perittävä tekee testamentin, jonka mukaan perintö on menevä ensin niin sanotulle ensisaajalle ja tämän kuoleman jälkeen niin sanotulle toissijaiselle saajalle. Tällainen on yleistä esimerkiksi puolisoitten keskinäisissä testamentteissa, joissa määrätään, että omaisuus menee ensin eloonjääneelle puolisolle ja vasta molempien puolisoitten kuoltua jollekin toiselle, kuten puolisoitten lapsille. Tällaisesta perättäissaannon sisältävästä testamentista käytetään oikeuskirjallisuudessa nimitystä *rajoitettu omistusoikeustestamentti*.¹⁹³ Onkin aiheellista kysyä, vaikuttaako ensisaajan rajoitettu omistusoikeus jollain tavalla omaisuuden ulosmittauskelpoisuuteen eli voidaanko tällaisella määräyksellä estää perintöomaisuuden ulosmittaus ensisaajan velasta. Kysymykseen vastaaminen edellyttää sen selvittämistä, millainen oikeus toissijaisella saajalla on tällaisessa tilanteessa.

Testamentin ensisaajalla on oikeus tehdä oikeustoimia inter vivos eli esimerkiksi luovuttaa omaisuutta haluamallaan tavalla – vastikkeellisesti tai vastikkeetta. Ensisaajan omistusoikeutta rajoittaa kuitenkin se, että tällä ei ole oikeutta määrätä omaisuudesta mortis causa eli omalla

---

¹⁹¹ Avio-oikeudesta ks. esim. Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s. 101–112 ja osituksesta s. 379–384 ja 387.

¹⁹² Ks. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistö-oikeus II Testamenttioikeus s. 700 ja Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 351. Avio-oikeutta on pidetty sekä oikeuskirjallisuudessa että oikeuskäytännössä luovutus- ja ulosmittauskelpottomana. Ks. tarkemmin avio-oikeuden ja tasingon luonteesta luovutettavuuden ja ulosmittauksen kannalta Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s. 103–104 ja Aarnio: Jälkisäädökset s. 254. Ks. myös ratkaisu KKO 1990:115, jossa todettiin, että aviopuolisoitten väliseen ositukseen ei tullut soveltaa PK 23 luvun 3 §:n 2 momenttia, joka edellyttää pesänjakajan suorittamaa toimitusjakoa, kun jonkun osakkaan osuus pesästä on ulosmitattu. Osuuden pesästä katsottiin tarkoittavan ainoastaan kuolinpesän osakkaan pesäosuutta, joka on ulosmitattavissa tämän veloista.

¹⁹³ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistö-oikeus II Testamenttioikeus s. 623.

testamentillaan perittävän testamentista poikkeavalla tavalla.¹⁹⁴ Rajoitettu omistusoikeus onkin terminä kuvaava, sillä ensisaajalta puuttuu yksi omistusoikeuteen normaalisti kuuluva elementti, *testamenttauskompetenssi*.¹⁹⁵ Tämän oikeuskirjallisuudessa esitetyn näkemyksen lisäksi perintökaaressa on asiasta myös nimenomainen säännös, joka tulee sovellettavaksi yhdessä muiden PK 3 luvun säännösten kanssa PK 12 luvun 1 §:n viittaussäännöksen nojalla silloin, kun perintöomaisuuden ensisaajana on eloonjäänyt puoliso ja kyse on omaisuuden saamisesta joko perillisenä tai yleisjälkisäädöksen perusteella. Kyseinen säännös on siis PK 3 luvun 1 §:n 2 momentti, jonka mukaan eloonjäänyt puoliso ei saa testamentilla määrätä siitä, mitä ensiksi kuolleen puolison perillisille on tuleva. Eloonjääneen puolison testamenttausvallan rajoitus on tunnustettu myös oikeuskäytännössä.

Ratkaisun KKO 1956 II 4 mukaan eloonjäänyt puoliso ei voinut määrätä testamentilla siitä omaisuudesta, jonka hän oli saanut ensin kuolleelta puolisolta testamentin nojalla. Kyseisessä ratkaisussa puoliset olivat tehneet keskinäisen testamentin toistensa hyväksi ja myöhemmin vielä erityisjälkisäädöksiä, joissa määrättiin pesään kuuluvien osakkeiden siirtymisestä tietyille henkilöille molempien puolisoitten kuoleman jälkeen. Korkein oikeus katsoi, että eloonjääneellä puolisollla ei ollut oikeutta muuttaa jälkisäädöksiä siltä osin, kuin kyse oli kuolleen puolison osuudesta osakkeisiin.

Rajoitettuun omistusoikeustestamenttiin liittyy siis riski siitä, että ensisaaja luovuttaa omaisuuden eteenpäin sallitusti inter vivos ennen kuin toissijaisen saajan oikeus aktivoituu. Silloin, kun ensisaajana on eloonjäänyt puoliso ja tämä on luovuttanut omaisuutta elinaikanaan, testamentin toissijaissaajalla on kuitenkin tietyin edellytyksin oikeus vastikkeeseen. PK 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kuolleen puolison perillisille on maksettava vastiketta, jos eloonjäänyt puoliso on antanut lahjan tai tehnyt muun siihen rinnastettavan oikeustoimen ottamatta asianmukaisesti huomioon ensiksi kuolleen puolison perillisten oikeutta ja näin aiheuttanut omaisuutensa olennaisen vähentymisen. Jos vastiketta ei voida suorittaa, lahja tai sen arvo on säännöksen toisen momentin nojalla palautettava, jos saaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää lahjoituksen loukkaavan ensiksi kuolleen puolison perillisten oikeutta.¹⁹⁶ Vaikka säännös koskee vain tilannetta, jossa leski on ensisaajana, samanlainen velvollisuus lahjan tai sen arvon palautukseen voi syntyä myös silloin, kun ensisaajana on muu kuin eloon jäänyt puoliso.

Tapauksessa KKO 2007:21 testamentin tekijä oli määrännyt omaisuutensa ensin täydellä omistusoikeudella pojalleen ja tämän kuoleman jälkeen poikansa rintaperillisille.

¹⁹⁴ Ks. tarkemmin Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 635–640. Vastaavasta testamentin ensisaajan asemasta Ruotsissa ks. Beckman: Istadarätt och secundosuccession enligt testamentslagen s. 374, jossa viitataan esimerkiksi ratkaisuun NJA 1933 s. 367. Tapauksessa puolisoilla oli keskinäinen testamentti, joka sisälsi toissijaismääräyksen. Eloonjääneen puolison oikeus katsottiin rajoitetuksi: tämä ei saanut määrätä ensiksi kuolleen puolison osasta omalla testamentillaan.

¹⁹⁵ Tepora: Johdatus esineoikeuteen s. 76.

¹⁹⁶ Vastikeoikeuden edellytyksistä tarkemmin ks. Lohi: Pesänjako, vastike ja lahjansaajan palautusvastuu s. 70–88 ja palautusvastuun edellytyksistä s. 129–188.

Testamentissa oli myös määräys siitä, että testamentin ensisaajan puolisollla ei ole avio-oikeutta mainittuun omaisuuteen. Testamentin ensisaaja oli kuitenkin lahjoittanut omaisuutta puolisolleen ennen kuolemaansa. Tapauksessa katsottiin, että ensisaaja oli tehnyt lahjoitukset puolisolleen tarkoituksenaan kiertää toissijaismääräyksen aiheuttamaa testamenttauskieltoa, sillä lahjoitukset oli tehty lyhyen ajan sisällä lähellä ensisaajan kuolemaa eikä niistä ollut tehty lahjakirjoja tai lahjaveroilmoituksia. Tästä syystä puoliso määrättiin palauttamaan lahjoitusten arvo toissijaissaajalle. Ratkaisun perusteella voidaankin todeta, että palautusvastuu voi syntyä myös silloin, kun lahjoitus on toteutettu tarkoituseriltään testamenttausta vastaavasti eli silloin, kun lahjoitus on tehty ensisaajan testamenttauskelpoisuuteen kohdistuvan rajoituksen kiertämistarkoituksessa.¹⁹⁷

Sekä vastikeoikeus että oikeus lahjan tai sen arvon palauttamiseen edellyttävät sitä, että ensisaaja on *lahjoittanut* omaisuutta. PK 3 luvun 3 §:n vastikesäännöksessä puhutaan myös lahjaan rinnastettavasta oikeustoimesta, jolla tarkoitetaan kaikkia sellaisia lesken tekemiä luovutuksia, jotka vähentävät hänen nettovarallisuuttaan olennaisesti ja joita voidaan pitää moitittavina.¹⁹⁸ Alihintaisten luovutusten lisäksi tällaisia voivat olla esimerkiksi velan anteeksianto sekä moitittava velkaantuminen.¹⁹⁹ Vaikuttaisikin siltä, että oikeus vastikkeeseen syntyisi ensisaajan *aktiivisen* käytöksen perusteella tarkoituksin loukata toissijaissaajan oikeutta. Varauksellisesti voitaisiin siis esittää, että toissijaissaajalla ei liene oikeutta vastikkeeseen, jos omaisuutta käytetään ensisaajan olemassa olevien ulosottovelkojen maksamiseen – kysehän ei ole toimesta, jossa ensisaaja voisi itse aktiivisesti ottaa huomioon toissijaissaajan oikeuden. Koska toissijaissaajalla ei vaikuta olevan sellaista oikeutta, joka rajoittaisi omaisuuden ulosmittauskelpoisuutta ensisaajan veloista, rajoitettu omistusoikeustestamentti ei anna suojaa perintöomaisuuden ulosmittausta vastaan.²⁰⁰ Ensisaajan oikeus luovuttaa omaisuutta vapaasti elinaikanaan johtaa siihen, että perintöomaisuus on ulosmitattavissa tämän veloista, joten testamenttiin perustuva rajoitettu omistusoikeus ei mahdollista omaisuuden pitämistä ulosoton ulkopuolella.

Huomautettakoon vielä, että vaikka toissijaissaajalla katsottaisiin jostain syystä olevan oikeus vastikkeeseen taikka lahjan tai sen arvon palauttamiseen omaisuuden ulosmittauksen myötä, toissijaissaajan oikeus ei ole esinekohtainen. Tämä tarkoittaa sitä, että toissijaissaajan olisi joka tapauksessa tyydyttävä vain vastikkeeseen taikka lahjan arvoa vastaavaan suoritukseen, joten ulosmitattua omaisuutta ei voitaisi palauttaa toissijaissaajalle. Palautusvastuun velvoiteoikeudellisen luonteen vuoksi luovutuksensaajalla on nimittäin oikeus valita esineen palauttamisen ja omaisuuden arvon korvaamisen väliltä.²⁰¹ Näin on katsottu myös oikeuskäytännössä.²⁰²

¹⁹⁷ Ks. Lohi: KKO 2007:21. Testamentin toissijaissaajaa loukkaava lahjoitus (KKO:n ratkaisut kommentein).

¹⁹⁸ Lohi: Pesänjako, vastike ja lahjansaajan palautusvastuu s. 72.

¹⁹⁹ Ks. SOU 1925:43 s. 175–176.

²⁰⁰ Näin myös Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 137 ja Lohi: Legaatinsaajan oikeusasemasta s. 307.

²⁰¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 637–638. Näin myös Lohi: Pesänjako, vastike ja lahjansaajan palautusvastuu s. 191–192.

²⁰² Ks. KKO 1990:46.

4.2 Hallintaoikeus

4.2.1 Ylivelkaantuneen perinnönsaajan hallintaoikeus ja toisen omistusoikeus

Omistusoikeuden lisäksi toinen yleisimmistä testamentilla perustettavista oikeuksista on *hallintaoikeus*.²⁰³ Sillä, joka saa testamentin nojalla hallintaoikeuden omaisuuteen, on PK 12 luvun 3 §:n mukaan oikeus hallita omaisuutta ja saada siitä kertyvä tuotto.²⁰⁴ Omaisuuden hallinnalla tarkoitetaan hallussapidon lisäksi myös oikeutta käyttää omaisuutta sen luonteen mukaisesti, esimerkiksi asuntoa asumiseen. Oikeus tuottoon tarkoittaa puolestaan sitä, että hallintaoikeuden haltija saa kaiken omaisuudesta syntyvän tuoton, kuten vuokra-, korko- ja osinkotuoton.²⁰⁵

Vaikka oletetaan, että perittävä määrää testamentissaan hallintaoikeuden lisäksi myös omaisuuden omistusoikeudesta, tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Jos omistusoikeudesta ei määrätä mitään, oikeuden katsotaan kuuluvan perittävän laillisille perillisille.²⁰⁶ Mahdollista on myös se, että testamentissa määrätään nimenomaisesti siitä, että omistusoikeus ei siirry kenellekään vielä perittävän kuollessa. Tällöin kyseessä on niin sanottu omistajatön tila, jota käsitellään jäljempänä luvussa 4.2.4.

Hallintaoikeustestamentti vaikuttaisi käyttökelpoiselta tavalta välttää omaisuuden ulosmittaus silloin, kun hallintaoikeuden saajana on ylivelkaantunut perillinen ja joku toinen saa omaisuuden omistusoikeuden. Sanottu perustuu siihen, että velallinen ei tässä tapauksessa ole omaisuuden omistaja, mikä on UK 4 luvun 8 §:n mukaisesti edellytyksenä omaisuuden ulosmittaukselle. Velallisperillisen hallintaoikeutta ei myöskään voida ulosmitata, sillä PK 12 luvun 4 §:n, mukaan testamentin nojalla hallintaoikeuden saanut henkilö ei saa luovuttaa oikeuttaan toiselle. Luovutuskelpoisuudella – tai tässä tapauksessa luovutuskelvottomuudella – on suora yhteys ulosmittauskelpoisuuteen, sillä UK 4 luvun 19 §:n 5 kohdan mukaan sellaista omaisuutta, jota ei saa lain mukaan luovuttaa, ei saa myöskään ulosmitata. Koska testamentilla saadun hallintaoikeuden luovutus on kielletty, hallintaoikeuden voidaan katsoa olevan ulosmittauskelvotonta omaisuutta.²⁰⁷ Näkemystä hallintaoikeuden ulosmittauskelvottomuudesta ei muuta edes se, että

---

²⁰³ Yleisyys johtuu muun muassa siitä, että hallintaoikeudella saatua perintöä ei veroteta ja omistajan perintöverosta vähennetään hallintaoikeuden arvo. Tarkemman verotuksellisen selvityksen saamiseksi ks. esim. Ossa: Perintö- ja lahjaverotus (Perhevarallisuutta koskevat säännökset, Testamentti, Testamenttien luokittelu, Hallintaoikeustestamentti sekä Perintö- ja lahjaveron perusteet, Velvoitteiden pidätys ja arvostus).

²⁰⁴ Hallintaoikeutta kutsutaan myös käyttöoikeudeksi. Perintökaareissa käytetään viimeksi mainittua termiä, mutta oikeuskirjallisuudessa termejä käytetään synonyymeina. Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 173. Tuunaisen mukaan hallintaoikeus on käyttöoikeutta informatiivisempi, sillä termi käyttöoikeus viittaa lähinnä vain omaisuuden käyttämiseen, vaikka käyttöoikeuteen kuuluu myös haltijan PK 12 luvun 3 §:n mukainen oikeus omaisuuden tuottoon. Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 297.

²⁰⁵ Ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 672. Testamentaariseen hallintaoikeuteen sisältyvää tuotto-oikeutta tarkastellaan jäljempänä luvussa 4.3.

²⁰⁶ Ks. Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen s. 94 ja Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 657.

²⁰⁷ Ks. mm. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 698 ja Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 298. Eri asia on se, että perittävä voi testamentissaan määrätä siitä, että hallintaoikeus onkin luovutettavissa, jolloin se voidaan ilmeisesti myös ulosmitata. Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 306–307 ja Lohi: Perintökaaren 12 luvun mukainen käyttöoikeus ja omistajan luovutusvalta s. 205.

hallintaoikeuden alainen omaisuus on mainitun 4 §:n 2 momentin nojalla mahdollista luovuttaa omistajan suostumuksella. Vaikka omaisuuden luovutukseen saataisiinkin lupa, velallinen ei siltikään ole sijaan tulleen omaisuuden – kuten uuden esineen taikka vastikkeen – omistaja.²⁰⁸

Hallintaoikeuden luovutuskelpoisuuden rajoittamista on perusteltu oikeuden luovuttajan intressien suojaamisella. Testamentilla annetulla hallintaoikeudella on nimittäin katsottu olevan henkilökohtaiseksi tarkoitettu luonne, joka perustuu hallintaoikeuden perustajan ja sen haltijan väliseen erityiseen luottamussuhteeseen.²⁰⁹ Perittävän testamenttaustahto menee tällaisessa tilanteessa siten velkojan maksunsaantioikeuden edelle.²¹⁰ Toisaalta velkojalle ei ole katsottu aiheutuvan tästä merkittävää haittaa, sillä testamenttiin perustuvan hallintaoikeuden arvoa on vaikea määrittää eikä sen arvo muutoinkaan ole kovin suuri, minkä seurauksena pelkälle hallintaoikeudelle ei välttämättä olisi ostajia.²¹¹

On kuitenkin huomattava, että hallintaoikeutta koskeva ulosmittauskielto soveltuu PK 12 luvun 2 §:n mukaisesti vain sellaiseen hallintaoikeuteen, joka kohdistuu perittävän jäämistöön tai siihen kuuluvaan osaan kokonaisuudessaan. Jos hallintaoikeutta on siis rajoitettu esimerkiksi siten, että haltijalla on oikeus vain kiinteistöllä asumiseen koko kiinteistön hallinnan sijaan, oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että kyse ei ole PK 12 luvun tarkoittamasta hallintaoikeudesta, jonka ulosmittaus olisi kielletty.²¹² Näin ollen tällainen hallintaoikeus voitaisiin ulosmitata. Tosin tätä mahdollisuutta ei välttämättä käytetä, sillä pelkälle hallintaoikeudelle ei välttämättä löydy ostajia.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että hallintaoikeutta koskeva ulosmittauskielto ei kuitenkaan estä velallisen legaattiin perustuvan oikeuden ulosmittausta eli hallintaoikeustestamenttiin perustuvan oikeuden ulosmittausta.²¹³ Legaattiin perustuvan oikeuden ulosmittaus on mahdollista siksi, että ennen pesänselvitystä ja perinnönjakoa velallisen oikeus näyttäytyy ulosotossa epäselvänä: vasta mainituissa vaiheissa voidaan tietää, mitä omaisuutta testamentin saaja tulee saamaan ja minkälaisella oikeudella.²¹⁴ Jos testamentin saaja saa vain testamentissa mainitun hallintaoikeuden, ulosmittaus olisi peruutettava, sillä hallintaoikeuden ulosmittaus on kiellettyä.²¹⁵ Näin ollen myös hallintaoikeuden alaisen omaisuuden ulosmittaus estyy. Mahdollista on

---

²⁰⁸ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 298 ja Aarnio: Jälkisäädökset s. 253.

²⁰⁹ Ks. Tammi-Salminen: Luovuttajan tahto, vaihdannan intressit ja sopimusperusteisten luovutuskieltojen oikeusvaikutukset s. 472 ja Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan s. 316. Ks. Ruotsin oikeuden osalta vastaavasti esim. Walin – Lind: Kommentar till Ärvdabalken s. 395.

²¹⁰ Vastaavasti myös Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 307.

²¹¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 698.

²¹² Ks. Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan s. 309 ja Wirilander: PK 12 luvun soveltamisalasta ja testamenttiin perustuvan käyttöoikeuden ns. esineoikeudellisesta suojasta s. 164–170. Näin myös Ruotsissa. Ks. esim. Walin – Lind: Kommentar till Ärvdabalken s. 382–383. Vrt. kuitenkin Aarnio: Jälkisäädökset s. 213–214, jossa esitetään, että PK 12 luvun säännöksiä voitaisiin periaatteessa soveltaa myös testamenttiin, jolla hallintaoikeutta tietyn omaisuuserän osalta on rajoitettu, vaikkakin soveltuvuus saattaa käydä kyseenalaiseksi.

²¹³ Hallintaoikeuden legaattiluonteesta ks. edellä luku 2.2.

²¹⁴ Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 302 ja Aarnio: Jälkisäädökset s. 253.

²¹⁵ Näin Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 356 ja Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 302.

kuitenkin myös se, että hallintaoikeuden saaja saakin omaisuuteen myös omistusoikeuden esimerkiksi siksi, että omistusoikeuden saaja luopuu testamentista. Kun legaattiin perustuva oikeus on ulosmitattuna, suoritus voidaan ottaa myös perinnönsaajalle omistusoikeudella tulevasta omaisuudesta. Lisäksi tilanteessa, jossa velallisperillisen osaan näyttäisi tulevan muuta hallintaoikeudesta vapaata omaisuutta esimerkiksi testamentin epäselvyyden vuoksi, ulosmittauksen kohteeksi voidaan ottaa pesäosuus legaattiin perustuvan oikeuden sijaan, jotta omaisuus saadaan ulosmitattua.²¹⁶ Esitetyt epävarmuustekijät voivatkin johtaa siihen, että hallintaoikeuden saaja saakin omaisuutta omistusoikeudella, jolloin omaisuus on luonnollisesti ulosmitattavissa tämän veloista.

Omaisuuksien testamenttaaminen hallintaoikeudella ylivelkaantuneelle perinnönsaajalle vaikuttaa joka tapauksessa käyttökelpoiselta tavalta varautua tämän ylivelkaisuuteen, sillä hallintaoikeuden saaja nauttii suojattua käyttövapautta hallintaoikeudella saatuun omaisuuteen. Näin ollen perittäväällä on mahdollisuus luoda tilanne, jossa ylivelkaantunut perinnönsaaja pääsee nauttimaan perintöomaisuudesta hallintaoikeudella eikä hallintaoikeuden kohteena oleva omaisuus tule myöskään ulosmitatuksi. Jos ylivelkaisena perinnönsaajana on rintaperillinen, perittävä on kuitenkin huomioitava tämän lakiosaoikeus: PK 7 luvun 5 §:n mukaan testamenttia pidetään siltä osin tehottomana, kuin se rajoittaa rintaperillisen oikeutta määrätä tälle lakiosan nojalla tulevasta omaisuudesta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että rintaperillisen on saatava lakiosansa vastaava määrä siten, että se on vapaasti luovutettavissa. Koska testamentilla saatu hallintaoikeus ja hallintaoikeuden alainen omaisuus eivät ole luovutettavissa, määräys loukkaa rintaperillisen oikeutta.²¹⁷ Kyse on toisin sanoen siitä, että rintaperillisen on saatava vähintään lakiosansa verran omaisuutta täydellä omistusoikeudella, jolloin näin saatu omaisuus on ulosmitattavissa tämän veloista. Ongelmaa ei kuitenkaan ole silloin, kun rintaperillinen ei vetoa lakiosansa, mutta tätä perittävä ei voi testamentin laatimishetkellä tietää varmaksi.

4.2.2 Ylivelkaantuneen perinnönsaajan omistusoikeus ja toisen hallintaoikeus

Perittävä voi toisaalta määrätä omaisuudestaan myös siten, että roolit ovat toisin päin. Tällä tarkoitetaan siis sitä, että hallintaoikeuden sijaan ylivelkaantuneelle perilliselle annetaankin omistusoikeus ja jollekin toiselle samaan omaisuuteen kohdistuva hallintaoikeus. Vaikka edellisessä luvussa esitetty tilanne ei vaikuttaisi päältä päin katsottuna eroavan nyt käsiteltävästä

---

²¹⁶ Hallintaoikeuden epäselvyyteen vaikuttavista tekijöistä tarkemmin ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 302–304.

²¹⁷ Ks. esim. Lohi: Legaatinsajaan oikeusasemasta s. 264.

tilanteesta juurikaan, tilanteita säännellään hieman eri tavoin. Silloin, kun omistajan oikeutta rajoittaa toisen hallintaoikeus, sovellettavaksi tulee PK 12 luvun 7 §. Tämän säännöksen mukaan sellaista omaisuutta, johon kohdistuu hallintaoikeus, ei saa ulosmitata omaisuuden omistajan velasta. Ulosmittaus on mahdollinen ainoastaan siinä tapauksessa, että omaisuus on kiinnityksen perusteella tai muutoin velan vakuutena taikka kun kysymys on velasta, josta omistaja vastaa perintökaaren 21 luvussa säädetyn mukaisesti.

Hallintaoikeuden kohteena olevan omaisuuden ulosmittauskelvottomuus omaisuuden omistajan velasta on johdettavissa myös PK 12 luvun 6 §:stä, sillä omistaja ei saa kyseisen säännöksen mukaan luovuttaa tai pantata hallintaoikeuden kohteena olevaa omaisuutta tai muutoin määrätä tällaisesta omaisuudesta ilman hallintaoikeuden haltijan suostumusta. Kyse on samanlaisesta päättelyketjusta kuin edellisen luvun tilanteessa, jossa hallintaoikeuden ulosmittauskelvottomuuden todettiin perustuvan hallintaoikeuden luovutuskelvottomuuteen. Vaikka omistaja voi-kin luovuttaa omaisuuden hallintaoikeuden haltijan suostumuksella, tällä ei ole merkitystä omaisuuden ulosmittauskelvottomuuden kannalta, sillä ulosmittauskielto koskee PK 12 luvun 8 §:n nojalla myös luovutetun omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta, kuten vastineeksi saatua esinettä tai kauppahintaa. Edellytyksenä on se, että omistus- ja hallintaoikeus pysyvät edelleen erotettuina PK 12 luvun tarkoittamalla tavalla. Jos sekä omistus että hallinta tulevat luovutuksen myötä ylivelkaantuneelle perinnönsaajalle, sijaan tullut omaisuus on ulosmitattavissa tämän veloista.²¹⁸

Mainitussa 6 §:ssä on myös kohta, joka vaikuttaisi ensi näkemältä johtavan omaisuuden ulosmittaukseen ylivelkaantuneen perinnönsaajan veloista. Säännöksen mukaan, tuomioistuin voi sallia omaisuuden luovuttamisen silloin, *kun siihen on syytä*, jos omistaja ei saa luovutukseen hallintaoikeuden haltijan suostumusta. Koska on katsottu, että luovutus tulisi sallia käyttöoikeuden lakkauttavalla tavalla, jos se on tarpeellista esimerkiksi täyden hinnan saamiseksi, on aiheellista kysyä, voiko omistaja saada luvan omaisuuden luovuttamiseen, silloin kun luovutuksen tarkoituksena on hänen taloudellisen tilanteensa helpottaminen eli ulosotossa olevien velkojen maksaminen. Lohi on todennut, että luvan saaminen ei ole selvää tilanteessa, jossa omistaja hakee lupaa omien taloudellisten intressiensä vuoksi. Koska PK 12 luku on säädetty Ruotsin vastaavan lainsäädännön pohjalta, vastausta voidaan hakea myös naapurimaamme oikeudesta.²¹⁹ Ruotsalaisissa esitöissä suhtaudutaan kielteisesti sellaisiin luovutuksiin, jotka

---

²¹⁸ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 328. Tuunainen esittää, että tilanteessa, jossa myyjä saa luovutuksen yhteydessä kauppahinnan ja hallintaoikeus siirtyy esineen mukana uudelle omistajalle eli luovutuksen saajalle, hallintaoikeus ei enää rasita alkuperäistä omistajaa eli velallisperillistä, joten luovutuksesta saatu vastike voidaan ulosmitata. Näin on myös silloin, kun hallintaoikeuden haltija ostaa omaisuuden velallisperilliseltä.

²¹⁹ Lohi: Perintökaaren 12 luvun mukainen käyttöoikeus ja omistajan luovutusvalta s. 204 ja 207.

tehdään omistajan intressissä. Luvan myöntäminen onkin esitöiden mukaan mahdollista lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa omaisuuden luovutus on tärkeää omaisuuden tai sen arvon säilyttämiseksi.²²⁰ Näin ollen lienee todennäköistä, että lupaa ei myönnetä omistajan velkojen maksamiseksi eikä omaisuutta voida siten ulosmitata.

Vaikka ylivelkaantuneelle perinnönsaajalle omistusoikeudella testamentattua omaisuutta ei saa ulosmitata silloin, kun perinnönsaajan oikeutta rajoittaa toisen hallintaoikeus, perinnönsaajan pesäosuus on joka tapauksessa ulosmitattavissa sillä perusteella, että vasta hallintalegaatin täyttämisen jälkeen selviää, mitä omaisuutta tämän omistukseen lopulta tulee.²²¹ Jos ylivelkaantuneen perinnönsaajan omistukseen jostain syystä – esimerkiksi hallintaoikeustestamentin epäselvyyden tultua ratkaistuksi²²² – tuleekin hallintaoikeudesta vapaata omaisuutta, on tämä omaisuus ulosmittauskelpoista.²²³ Kun pesäosuus on ulosmitattuna, velkoja voi vaatia jaossa kaikenlaista omaisuutta velallisen osalle.²²⁴ Jos taas tilanne on se, että ylivelkaantunut perinnönsaaja on lainvoimaisessa perinnönjaossa saanut vain hallintaoikeuden alaista omaisuutta, pesäosuuden ulosmittaus katsotaan rauenneeksi, sillä tähän omaisuuteen kohdistuu PK 12 luvun 7 §:n mukainen ulosmittauskielto.²²⁵ Tämä mahdollistaa sen, että omistajan velka saattaa olla hallintaoikeuden päätyttyä lopullisesti vanhentunut eikä perintöomaisuutta voida ulosmitata omistajan veloista, vaikka tällä olisi rajoittamaton omistusoikeus kyseiseen omaisuuteen.²²⁶

Jossain määrin epäselvää on kuitenkin se, tulisiko ulosottoviranomaisen peruuttaa ulosmittaus ennen perinnönjakoa sillä perusteella, että velallinen tulee saamaan myöhemmässä jaossa omaisuutta, johon kohdistuu toisen hallintaoikeus. Vastauksella on merkitystä perintöomaisuuden ulosmittauskelpoisuuden kannalta. Mikäli vastaus on myönteinen, omistajan velka voi olla vanhentunut hallintaoikeuden päätyttyä, jolloin omaisuutta ei voida enää ulosmitata omistajan veloista. Mikäli vastaus puolestaan on kielteinen, omaisuus olisi heti hallintaoikeuden päätyttyä ulosmitattavissa omistajan veloista ulosottoperusteen vanhentumisesta huolimatta, jos pesäosuus on ulosmitattu ennen määräajan umpeutumista.²²⁷ Kielteistä vastausta on perusteltu

---

²²⁰ SOU 1929:22 s. 292–293.

²²¹ Arento on katsonut, että pesäosuuden ulosmittaaminen ei ole tarkoituksenmukaista silloin, kun koko pesään kohdistuu hallintaoikeustestamentti. Arento: Vanha ja uusi UL 4:11 s. 14. Esitettävät perusteet pesäosuuden ulosmittauksen hyväksyttävyydestä puhuvat kuitenkin sen puolesta, että ulosmittaus on tarkoituksenmukainen.

²²² Hallintaoikeustestamenttiin liittyvistä epävarmuustekijöistä ja niiden suhteesta velallisperillisen omistusoikeuteen ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 320–321.

²²³ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 357.

²²⁴ Tuunainen perustaa tämän PK 23 luvun 7 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan velkoja saa esittää pesäosuuden arvoon vaikuttavia vaatimuksia sen ollessa tarpeellista saamisooikeuden turvaamiseksi. Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 321.

²²⁵ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 327. Ks. myös Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 376 sekä alaviite 64.

²²⁶ Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 319 ja Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösunnittelu I s. 189.

²²⁷ Perintöomaisuuden ulosmittauksesta vanhentumisesta huolimatta ks. edellä luku 2.3.

lähinnä velkojien oikeuksien turvaamisella kuten sillä, että pesäosuuden ulosmittaus aiheuttaa maksu- ja määräämiskiellon, mikä estää velkojaa vahingoittavien toimien tekemisen hallintaoikeuden aikana.²²⁸ Kielteisen vastauksen puolesta puhuvana argumenttina on esitetty myös saatavien mahdollisimman täysimääräisen perimisen merkitys ulosoton keskeisenä tavoitteena. Lisäksi hallintaoikeuden päätyttyä omaisuuteen ei kohdistuisi enää PK 12 luvun 7 §:n ulosmittauskieltoa, joten omaisuus voitaisiin ulosmitata velallisperillisen veloista.²²⁹

Myönteisen vastauksen eli peruutuksen puolesta puhuvina argumentteina on puolestaan esitetty, että ulosmittaus kohdistuisi perinnönjaon jälkeen omaisuuteen, jota rasittaa toisen hallintaoikeus ja jonka ulosmittaus on kielletty PK 12 luvun 7 §:n nojalla. Pitkäkestoinen ulosmittaustila voi myös aiheuttaa velalliselle konkreettista haittaa esimerkiksi ulosottomerkintöjen vuoksi. Peruuttamista puolustetaan myös sillä, että pitkäkestoinen ulosmittaustila, jonka pituus on riippuvainen hallintaoikeuden haltijan oikeudesta, loukkaa UK 1 luvun 19 §:stä ilmenevää vaatimusta täytäntöönpanon suorittamisesta tarkoituksenmukaisesti niin, että vastaajalle ei aiheuteta suurempaa haittaa kuin täytäntöönpanon tarkoitus vaatii sekä myöskin UK 3 luvun 21 §:stä (29.10.2020/726) ilmenevää joutuisuusvaatimusta, joka edellyttää täytäntöönpanon suorittamista ilman aiheetonta viivytystä.²³⁰

Joutuisuusvaatimuksen kunnioittamisen merkitys on tunnustettu myös kansainvälisellä tasolla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut tapauksessa *Hornsby v. Kreikka* (kohta 40), että Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) 6 artiklan turvaama oikeudenmukainen oikeudenkäynti koskee yhtä lailla tuomioiden täytäntöönpanoa. Mainitun artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa. Myös YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisun *Czernin v. Tšekki* (kohta 7.5) mukaan tuomioiden täytäntöönpanossa tapahtuva viivyttely loukkaa Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta (8/1976). Sopimuksen 2 artiklan mukaan jokainen sopimusvaltio on sitoutunut varmistamaan, että jokaisella, jonka sopimuksen mukaisia oikeuksia on loukattu, on käytössään tehokas oikeuskeino.

Jälkimmäinen näkemys vaikuttaa perustellummalta nimenomaan velallisen oikeusturvan vuoksi. Lisäksi arvioinnissa olisi ehdottomasti otettava huomioon jäämistöoikeuden asettama tulkintakehys. Voidaankin kysyä, miksi perintökaareissa säädetään mahdollisuudesta välttää sellaisen omaisuuden ulosmittaus, johon kohdistuu testamentaarinen hallintaoikeus, jos tämä ei todellisuudessa ole mahdollista pitkällä tähtäimellä. Vaikka säännöksen esitöissä lausutaankin,

²²⁸ Maksu- ja määräämiskielltoa on käsitelty tarkemmin luvussa 2.2.

²²⁹ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 322–326. Lisäksi Tuunainen lausuu, että osakkaat saavat perinnönjaon vireille halutessaan myös itse, jolloin PK 12 luvun 7 §:n ulosmittauskielto tulee merkitykselliseksi. Tästä on kuitenkin esitetty eriäviä näkemyksiä. Aarnion ja Kankaan mukaan perinnönjakoa ei voi panna vireille hallintaoikeuden aikana. Ks. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 704. Näin myös Arento: Vanha ja uusi UL 4:11 s. 13–14. Lohi puolestaan on sitä mieltä, että käyttöoikeus ei estä perinnönjakoa, vaan jako tulee toimittaa niin, että käyttöoikeus pysytetään voimassa. Ks. Lohi: Perintökaaren 12 luvun mukainen käyttöoikeus ja omistajan luovutusvalta s. 202–203 alaviite 7.

²³⁰ Näin Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 357–358 ja s. 358 alaviite 19.

että säännöksellä on haluttu suojata käyttöoikeuden haltijaa omistajan velkojilta, esitöissä lausutaan myös, että tarkoituksena on antaa etusija *testamentin tekijän tahdolle* omistajan velkojien saamisoikeuden turvaamisen sijaan. Ulosmittauskielto ei myöskään loukkaa velkojan etua, sillä omaisuus on ylivelkaantuneen perinnönsaajan sijaan hallintaoikeuden haltijan hallussa eikä ylivelkaisen perinnönsaajan velkojilla ole ollut luottoa antaessa oikeutta olettaa, että hallintaoikeuden rasittamaa omaisuutta voitaisiin käyttää takaisinmaksuun.²³¹ Sitä paitsi ulosoton ensisijainen tavoite on onnistunut täytäntöönpano, mikä tarkoittaa sitä, että velkojen täysimääräisen perimisen lisäksi tavoitteena on suojata velallista ja hänen taloudellisen tilanteensa elpymistä.²³² Ulosmittaustilan säilyttäminen ja siitä seuraava perinnön ulosmittaus hallintaoikeuden päätyttyä vaikuttaisikin olevan ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa.

Vielä voitaisiin arvioida sitä, mikä merkitys ratkaisulla KKO 2015:98²³³ on ulosmittauksen peruuttamisen kannalta. Ratkaisussa katsottiin, että ulosmittausta ei tullut peruuttaa, kun velallisperillinen olisi saanut jaossa vain asunnon, jota leski piti PK 3 luvun 1 a §:n 2 momentin nojalla jakamattomana hallussaan. Ulosottomenettelyä tuli jatkaa hallintaoikeuden päätyttyä. Koska lesken hallintaoikeuteen sovelletaan myös perintökaaren 12 luvun säännöksiä hallintaoikeustestamentista, lesken hallintaoikeus ja testamentaarinen hallintaoikeus voidaan nähdä rinnasteisina.²³⁴ Tämä puhuisi ratkaisun analogisen soveltamisen puolesta. Analogista soveltamista vastaan puhuu kuitenkin se, että ratkaisussa on arvioitu asiaa nimenomaan lesken vähimmäissuojan näkökulmasta ja yhtenä ratkaisevana argumenttina onkin näkemys siitä, että osakkaat eivät saisi muutoinkaan lesken hallinnan aikana luovuttaa asuntoa, joten ulosmittauksesta seuraava määräämiskielto ei periaatteessa muuta tilannetta mitenkään. Sen sijaan silloin, kun kyse on testamentaarista hallintaoikeudesta, määräämiskielto on merkittävä kavennus osakkaiden määräysvaltaan, sillä omaisuutta ei voida luovuttaa ilman ulosottoviranomaisen lupaa, vaikka omistaja ja haltija sopisivat omaisuuden luovutuksesta. Esitettyjen argumenttien myötä ratkaisun analogiselle soveltamiselle ei liene perustetta.

Tiivistetysti voidaan siis todeta, että myös testamentilla, jonka mukaan ylivelkainen perinnönsaaja saa perintöomaisuuteen omistusoikeuden jonkun toisen saadessa omaisuuteen hallintaoikeuden, voidaan varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen. Tämä onkin tehokas tapa välttää perintöomaisuuden ulosmittaus, mikäli perinnönjako toimitetaan. Hallintaoikeuden ja omistusoikeuden hajauttamiseen tällä tavoin liittyy kuitenkin myös riskejä, joista suurin vaikuttaa olevan epävarmuus siitä, pysytetäänkö ulosmittaustila voimassa hallintaoikeuden aikana, kun jaossa velallisperilliselle tulisi vain hallintaoikeuden alaista omaisuutta. Esitettyjen argumenttien nojalla kysymykseen olisi kuitenkin perusteltua vastata kieltävästi. Tässäkin yhteydessä on tosin muistettava myös se, että rintaperillisen on saatava lakiosaansa vastaava määrä rajoituksista

²³¹ Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen s. 97. Ks. myös Walin – Lind: Kommentar till Ärvdabalken s. 404. Ruotsin oikeutta voidaan hyödyntää tässä, sillä Ruotsissakaan omistajan velasta ei saa ulosmitata omaisuutta, johon kohdistuu toisen hallintaoikeus (ÄB 12:7).

²³² Linna: Ulosotto-oikeuden yleiset opit – missä ja mitä? s. 21.

²³³ Ratkaisua tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.2.3.

²³⁴ Ks. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 1028 ja KM 1975:84 s. 65.

vapaana eli hallintaoikeudesta vapaana, jos rintaperillinen päättää vaatia lakiosansa. Lakiosan nojalla rintaperilliselle osoitettu omaisuus on puolestaan ulosmitattavissa tämän veloista.

4.2.3 Lesken lakiin perustuva hallintaoikeus

Leskellä on perintökaaren 3 luvun 1 a §:n 1 momentin nojalla oikeus pitää kuolleen puolison jäämistö jakamattomana hallinnassaan, jos rintaperillisen jakovaatimuksesta tai perittävän testamentista ei muuta johdu (*enimmäissuoja*). Jakovaatimuksesta huolimatta leskellä on kuitenkin säännöksen toisen momentin mukaan oikeus pitää jakamattomana hallinnassaan puolisoiden yhteisenä kotina käytetty tai muu jäämistöön kuuluva lesken kodiksi sopiva asunto silloin, kun lesken omaan varallisuuteen ei kuulu kodiksi sopivaa asuntoa (*vähimmäissuoja*). Vaikka lesken hallintaoikeus ei perustu perittävän tekemään testamenttiin, lesken hallintaoikeuden tarkastelu on välttämätöntä, jotta ymmärrettäisiin, mitä oikeus tarkoittaa perintöomaisuuden ulosmittausmahdollisuuksien kannalta.

Lesken oikeus pitää jäämistö jakamattomana hallinnassaan eli lesken enimmäissuoja ei estä velallisperillisen pesäosuuden tai legaattiin perustuvan oikeuden ulosmittausta eikä perinnönjaoon toimittamista.²³⁵ Kun ulosottoviranomaisella on ulosmittauksen jälkeen oikeus hakea pesänjakajan määräämistä UK 4 luvun 79 §:n 2 momentin nojalla, velallisperilliselle jaossa osoitettava omaisuus saadaan ulosmitattua. Perittävän onkin huomattava jäämistösuunnittelua tehdessään, että lesken oikeus hallita jäämistöä jakamattomana ei johda samaan lopputulokseen kuin testamentaarinen hallintaoikeus eli perintöomaisuuden ulosmittauskelvottomuuteen.

Lesken vähimmäissuojaan sen sijaan sovelletaan perintökaaren 12 luvun hallintaoikeustestamenttia koskevia säännöksiä²³⁶, joten vähimmäissuojan alainen asunto ei ole ulosmitattavissa sen paremmin lesken kuin siihen omistusoikeuden saavan velasta: hallintaoikeus ei ole PK 12 luvun 4 §:n mukaan luovutettavissa, joten se ei ole myöskään ulosmitattavissa ja hallintaoikeuden alaista omaisuutta ei saa saman luvun 7 §:n mukaan ulosmitata omistajan velasta. Jos siis perinnönjako on toimitettu tai se on meneillään ja ylivelkaisen perinnönsaajan osaan osoitetaan vähimmäissuojan kohteena olevaa omaisuutta, pesäosuuden ulosmittaus on peruutettava, sillä kyseisen omaisuuserän ulosmittaus on kielletty laissa.²³⁷ Omaisuuden ulosmittaus estyy myös rintaperillisen osalta lesken hallintaoikeuden aikana, jos jäämistöön kuuluu vain vähimmäissuojan alainen asunto, sillä lesken vähimmäissuoja menee lakiosaoikeuden toteuttamisen

²³⁵ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 358.

²³⁶ Ks. edellä alaviite 234.

²³⁷ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 338.

edelle.²³⁸ Näin ollen rintaperillinen ei saa vielä lesken hallintaoikeuden aikana omaisuutta siten, että se olisi ulosmitattavissa hänen veloistaan.

Jos perinnönjakoa ei sen sijaan toimiteta, merkitykselliseksi nousee korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2015:98, johon viitattiin lyhyesti edellisessä luvussa. Tapauksessa pesän osakkaan pesäosuus oli ulosmitattu velkojen maksamiseksi. Osittaisen osituksen ja perinnönjaon jälkeen kuolinpesään kuului vain puolisoitten yhteisenä kotina käytettyyn asuntoon oikeuttavat asunto-osakkeet, joiden osalta leski oli vedonnut vähimmäissuojaansa. Ulosottoviranomainen oli peruuttanut osakkaan pesäosuuden ulosmittauksen, sillä osakkaan osaan olisi perinnönjaossa tullut vain lesken hallintaoikeuden alainen asunto eikä sitä olisi saanut PK 12 luvun 7 §:n nojalla ulosmitata. Korkein oikeus katsoi, että ulosmittausta ei saanut peruuttaa, vaikka kuolinpesään ei kuulunut muuta omaisuutta kuin lesken vähimmäissuojan piirissä oleva asunto, vaan ulosottomenettelyä oli jatkettava lesken hallintaoikeuden päättymisen jälkeen. Tätä perusteltiin sillä, että pesäosuuden ulosmittaus ei estä leskeä hallitsemasta asuntoa eikä tällä ole myöskään vaikutusta muiden osakkaiden asemaan määräämiskiellon vuoksi, sillä jo lesken hallintaoikeus aiheuttaa sen, etteivät osakkaat voi luovuttaa asuntoa lesken hallinnan aikana. Korkein oikeus antoi painoarvoa velkojan maksusuorituksen saamiselle lausumalla, että pesäosuuden ulosmittaus on välttämätön velkojan kannalta, kun muuta ulosmittauskelpoista omaisuutta ei ole. Lisäksi pesäosuuden ulosmittaus johtaa siihen, että suoritus saadaan velallisperillisen osaan osoitetusta omaisuudesta täytäntöönpanoperusteen määräajan jälkeenkin saatavan vanhentumisesta huolimatta.²³⁹

Ratkaisusta seuraa, että tilanteessa, jossa ulosotossa olevan osakkaan osuus on ulosmitattu ja tälle tulisi jaossa vain lesken vähimmäissuojan alaista omaisuutta eli asunto, pesäosuuden ulosmittaus pysytetään voimassa ja asunto ulosmitataan velallisperillisen veloista lesken hallintaoikeuden päättymisen jälkeen. Oikeuskirjallisuudessa ratkaisun on katsottu tarkoittavan, että vanhentuminen on käytännössä pysähtyneenä lesken hallintaoikeuden aikana.²⁴⁰

Ratkaisua on kritisoitu siksi, että ulosmittaustila on ratkaisun myötä mahdollista pysyttää voimassa jopa vuosikymmeniä. Tämä puolestaan aiheuttaa velalliselle haittaa muun muassa luottotietojen menettämisen vuoksi.²⁴¹ Lisäksi ratkaisu asettaa velkojien maksusaantioikeuden ulosoton joutuisuusvaatimuksen edelle, vaikka joutuisuusvaatimuksen on katsottu ohjaavan ulosoton toimintaa merkittävästi.²⁴²

---

²³⁸ Ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 108.

²³⁹ Ks. perustelujen kohdat 10 ja 11.

²⁴⁰ Ks. Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 229 ja Lindfors: KKO 2015:98 Lesken asumissuoja ulosmittaustilanteessa (KKO:n ratkaisut kommentein).

²⁴¹ Linna – Saarnilehto: Velan vanhentuminen s. 229 ja Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 178.

²⁴² Ks. esim. edellä luvussa 4.2.2 esitetyt kansainvälisellä tasolla annetut ratkaisut.

Vaikuttaakin siltä, että puolisoitten yhteistä kotia tai koko jäämistöä koskeva testamentaarinen hallintaoikeus lesken hyväksi vaikuttaisi perittävän kannalta jossain määrin turvallisemmalta vaihtoehdolta välttää asunnon ulosmittaus omistusoikeuden saavan ylivelkaisen perinnönsaajan veloista kuin se, että leski saa asunnon hallinnan PK 3 luvun 1 a §:n nojalla.²⁴³ Vaikka testamentaariseen hallintaoikeuteen liittyy epävarmuutta siitä, tulisiko ulosmittaus peruuttaa ennen perinnönjakoa silloin, kun ylivelkaisen perinnönsaajan osaan tulisi jaossa vain hallintaoikeuden alaista omaisuutta, edellisessä luvussa esitetyin perustein olisi syytä kuitenkin päätyä ulosmittauksen peruuttamiseen, jolloin vanhentuminen saisi jatkaa normaalisti, toisin kuin lesken asuissuojan aikana. Tämä puolestaan mahdollistaisi sen, että omaisuus ei tulisi ulosmitatuksi omistajan eli perinnönsaajan veloista heti hallintaoikeuden päätyttyä, vaan ulosmittaus voisi mahdollisesti estyä vanhentumisen vuoksi.

Vähimmäissuojan alainen asunto voidaan PK 12 luvun 6 §:n nojalla myös luovuttaa. Luovutukseen tarvitaan hallintaoikeuden haltijan eli tässä tapauksessa lesken suostumus. Jos leski antaa suostumuksensa, luovutuksesta saatu kauppahinta on ulosmitattavissa omistajan veloista, sillä lesken hallinta kohdistuu edelleen vain asuntoon. Itse asunto ei kuitenkaan tule ulosmitatuksi. Estettä asunnon vaihtamiselle ei myöskään ole, jos ulosottoviranomainen antaa tähän luvan UK 4 luvun 78 §:n nojalla. PK 12 luvun 8 §:n surrogaattisäännöksen nojalla lesken hallintaoikeus koskee myös tätä uutta, entisen asunnon sijaan tullutta asuntoa. Näin ollen myös uusi asunto pysyttelee sekä omistajan että lesken velkojien ulottumattomissa. Mikäli uuden asunnon arvo on pienempi kuin alkuperäisen, kaupasta saadut ylijääneet varat eivät kuulu lesken vähimmäissuojan piiriin, vaan ne jaetaan perillisille, jolloin varat ovat myös ulosmitattavissa velallis-perillisen veloista.²⁴⁴

4.2.4 Omistajaton tila

Tämän luvun yhteydessä on perusteltua käsitellä vielä myös niin sanottua *omistajattoman tilan testamenttia* ja sen merkitystä perinnön ulosmittauksessa, sillä sen on katsottu kuuluvan hallintaoikeustestamentteihin.²⁴⁵ Omistajattoman tilan testamentilla tarkoitetaan sellaista testamenttia, joka perustaa saajalleen hallintaoikeuden tai muun oikeuden eliniäksi tai määrätyksi ajaksi siten, että omaisuuteen ei kohdistu ollenkaan omistusoikeutta. Kyse on toisin sanoen siis siitä,

---

²⁴³ Järjestelylle ei vaikuta olevan estettä, sillä esimerkiksi puolisoitten keskinäisten hallintaoikeustestamenttien käyttö on sallittu perintö- ja lahjaverolaissa (12.7.1940/378, PerVL): leski ei maksa PerVL 8 §:n nojalla veroa testamentilla saadusta edusta silloin, kun etu on muu kuin omistusoikeus.

²⁴⁴ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 339–341.

²⁴⁵ Ks. esim. Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 596–597.

että omaisuus on vailla omistajaa tietyn ajan perittävän kuoleman jälkeen.²⁴⁶ Nykyinen analyytinen omistusoikeuskäsitys sallii tällaisen järjestelyn, sillä sen mukaan omistusoikeuden siirtyminen on vaiheittainen tapahtumasarja, jossa omistusoikeuden ja omistajan määrittäminen jokaiselle hetkelle ei ole välttämätöntä.²⁴⁷ Omistajattoman tilan testamentin käyttö on sittemmin hyväksytty myös oikeuskäytännössä ratkaisussa KKO 2015:46 ja KKO 2016:30.

Viimeksi mainitussa tapauksessa aviopuolisot olivat tehneet keskinäisen hallintaoikeus-testamentin, jonka mukaan eloonjäänyt puoliso saa kuolleen puolison omaisuuteen hallintaoikeuden ja omistusoikeus hallintaoikeuden alaiseen omaisuuteen menee heidän perillisilleen vasta molempien puolisoitten kuoltua. Lesken elinaikana ensin kuolleen puolison jäämistö oli siis vailla omistusoikeutta. Ratkaisun perusteluissa lausutaan, että järjestelylle ei ole laillista estettä, sillä perintökaaren esitöissäkään on tuotu esiin mahdollisuus jättää omistusoikeus toistaiseksi ratkaisematta.²⁴⁸ Mahdollista on siis määrätä vain siitä, kuka saa omistusoikeuden testamenttiomaisuuteen hallintaoikeuden päätyttyä.²⁴⁹

Omistajattomaan tilaan voidaan päätyä myös silloin, kun perittävä määrää testamentissaan toimeenpanijan hallinnoimaan jäämistöomaisuutta testamentin saajan tai saajien lukuun perinnönjaon lainvoimaiseksi tulon jälkeen.²⁵⁰ Tällainen on mahdollista, vaikka lähtökohtana onkin PK 19 luvun 16 §:n 2 momentin mukaan, että omaisuus tulisi luovuttaa osakkaille perinnönjaon tultua lainvoimaseksi. Tällaisella ratkaisulla voidaankin pyrkiä siihen, että testamentin saaja ei tuhlaisi perintöä heti, kun perinnönjako on suoritettu.²⁵¹

Se, kuinka kauan testamenttiomaisuus voi olla omistajattomassa tilassa, on määritelty laissa. PK 9 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan omistusoikeuden saajana voivat olla perittävän kuolinhetkenä elävän tai sitä ennen siitetyn henkilön vastaisuudessa syntyvät lapset. Tähän ryhmään lukeutuvan henkilön tulee saada omaisuus täydellä omistusoikeudella viimeistään silloin, kun hallintaoikeuden tai muun oikeuden saaja kuolee tai kun oikeus lakkaa. Mainittu säännös mahdollistaa myös sen, että perintöomaisuuteen kohdistuva omistusoikeus voidaan testamentata esimerkiksi vastaisuudessa syntyvälle lapselle siten, että kukaan muu ei saa omaisuuteen tänä aikana minkäänlaista oikeutta.

---

²⁴⁶ Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 227–228.

²⁴⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 539. Aiemman omistusoikeusopin mukaan omaisuuden olemista vailla omistajaa ei pidetty mahdollisena, vaan omistus kuului omaisuuden luovuttajalle tai luovutuksen saajalle. Ks. myös Kivimäki – Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja s. 35, jossa todetaan, että jonkun on aina käytettävä yleistä ja viimesijaista vallinta- ja määräämisvaltaa esineeseen.

²⁴⁸ Ks. ratkaisussakin viitattu Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen s. 93–94 ja 107.

²⁴⁹ Ks. ratkaisun perustelujen kohta 14.

²⁵⁰ Ks. KKO 1985 II 149. Tapauksessa perittävä oli testamentannut omaisuutensa alaikäisille lapsilleen. Testamentti sisälsi myös määräyksen, jonka mukaan lapset saivat omaisuuden vapaaseen käyttöönsä vasta 25-vuotiaina. Lisäksi testamentissa oli määräys toimeenpanijasta. Ratkaisussa katsottiin, että toimeenpanijalla oli oikeus pitää lapsien perintöosuus hallinnassaan siihen asti, kunnes kyseinen ikään liittyvä määräys täytyisi.

²⁵¹ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 247.

Silloin, kun ylivelkaantunut perinnönsaaja saa mainitulla tavalla hallintaoikeuden perintöomaisuuteen, sen paremmin omaisuus kuin hallintaoikeus ei ole ulosmitattavissa hänen veloistaan, sillä PK 12 luvun 4 § kieltää hallintaoikeuden luovuttamisen ja UK 4 luvun 8 § edellyttää ulosmittauksen kohteelta velallisen omistajuutta. Omistajattoman tilan testamentti vaikuttaa siten tehokkaalta tavalta välttää sen kohteena olevan omaisuuden ulosmittaus.²⁵² Tätä rajoittaa kuitenkin totuttuun tapaan rintaperillisen lakiosaoikeus. Kun hallintaoikeuden saajana puolestaan on joku muu kuin ylivelkaantunut henkilö ja testamentin viimesaajana eli omistajana on velkaantunut perinnönsaaja, on huomattava, että omistusoikeus siirtyy perinnönsaajalle siviilioikeudellisesti merkityksellisellä tavalla vasta testamentissa sanottuna hetkenä, vaikka perintövero tulisikin maksettavaksi perittävän kuoleman jälkeen.²⁵³ Koska vain velalliselle kuuluva omaisuus on ulosmitattavissa, testamentin kohteena olevaa omaisuutta ei voida ulosmitata ylivelkaantuneen perinnönsaajan veloista ennen kuin tämä on omaisuuden omistaja. Tämä tosin johtaa myös siihen, että ylivelkaantunut omistusoikeuden saaja ei hyödy perintöomaisuudesta ennen omistusoikeuden saamista. Näin on myös silloin, kun kenelläkään ei ole omistusoikeutta omaisuuteen, vaan omaisuutta hallinnoi tietyn ajan testamentissa nimetty toimeenpanija. Tilanne eroaa viimeksi sanotusta kuitenkin siten, että toimeenpanijaa ei pidetä ranskalaisen oppijärjestelmän mukaan legaatin saajana, sillä nimetystä henkilöstä ei tule perittävän omaisuuden haltijaa.²⁵⁴ Kyse on vain eräänlaisesta pesän hallinnointitavasta.²⁵⁵ Tällä ei kuitenkaan ole vaikutusta lopputulokseen eli siihen, että omaisuutta ei voi ulosmitata lopullisen omistajan velasta ennen kuin testamentissa määritelty aika on kulunut.

UK 4 luvun 15 §:ssä tosin säädetään, että velallisen ehdollisesti saama omaisuus on ulosmittauskelpoinen ehdosta huolimatta. Säännöksessä puhutaan kuitenkin sopimuksen nojalla saadusta omaisuudesta, joten säännöstä ei voine soveltaa testamenttisaantoon.

Myös tässä yhteydessä törmätään velallisperillisen pesäosuuden ulosmittauksen peruuttamiseen liittyvään ongelmaan eli siihen voidaanko pesäosuuden ulosmittaus pysyttää voimassa hallintaoikeuden ajan ja ulosmitata tämän jälkeen omistajan veloista. Tilanne eroaa luvun 4.2.2 tilanteesta siten, että hallinta- ja omistusoikeus eivät ole samanaikaisesti voimassa eli omistus ei siirry velallisperilliselle heti. Tämän vuoksi vastauksena ei voida tyytyä vain viittamaan

²⁵² Näin myös Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 228–229.

²⁵³ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 296–297. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta on havaittavissa oikeusohje, jonka mukaan omistajattoman tilan synnyttävä testamentti ei ole verotuksellisesti pätevä silloin, kun testamentin lopulliseksi saajaksi on määrätty perittävän alenevassa polvessa oleva perillinen. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseinen perillinen maksaa perintöveroa heti perittävän kuoleman jälkeen eikä vasta omistusoikeuden siirtyessä hänelle, kuten on silloin, kun testamentin lopullisena saajana on joku muu. Ks. ratkaisut KHO 2000:66 ja KHO 2014:141.

²⁵⁴ Ionas: The Execution of Will s. 41.

²⁵⁵ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus s. 619. Toimeenpanijan hallintoon sovelletaan PK 19 luvun nojalla samoja säännöksiä kuin pesänselvittäjän hallintoon.

kyseisessä luvussa sanottuun. Analogiaa voitaisiinkin hakea luvussa 4.2.3 esitetystä ratkaisusta KKO 2015:98, jossa katsottiin, että ulosmittauksen voimassa pysyttäminen ja siitä seuraava määräämiskielto eivät aiheuta osakkaille suurempaa haittaa kuin lesken hallintaoikeuskaan, sillä osakkaat eivät muutoinkaan saisi lesken hallinta-aikana luovuttaa asuntoa. Omistajaa vaille olevaa omaisuutta ei myöskään saa luovuttaa vastikkeellisesti eikä vastikkeetta²⁵⁶, joten pesäosuuden ulosmittauksen voimassa olo ja määräämiskielto eivät muuta tilannetta mitenkään. Näin ollen päädyttäinkin samankaltaiseen tilanteeseen kuin lesken vähimmäissuojan kanssa eli siihen, että omaisuus on ulosmitattavissa omistusoikeuden saavan henkilön veloista hallintaoikeuden päätyttyä.²⁵⁷

Mainittakoon vielä, että omistajattoman tilan testamentin käyttöön liittyy ongelmia, joista on hyvä olla tietoinen. Sen lisäksi, että omaisuutta ei voi luovuttaa, omistusoikeutta ei voida kirjatakaan. Silloin, kun kyse on kiinteistöstä, lainhuudon saaminen ei ole mahdollista. Kuten kaikissa testamenttitapauksissa, mahdollista on myös se, että testamentin saaja ei ota testamenttia vastaan. Tällaisessa tilanteessa omistusoikeus siirtyy suoraan lopulliselle saajalle eikä omistajattoman tilan testamentille ominaista välitilaa synny.²⁵⁸

4.3 Tuotto-oikeus

Perittävän tarkoituksena voi joissain tapauksissa olla myös se, että perinnönsaaja saisi perintöomaisuudesta kertyvän tuoton helpottaakseen taloudellista ahdinkoaan kuitenkin siten, että itse omaisuus ei tulisi ulosmitatuksi. Tästä syystä perittävän on ymmärrettävä, miten tuoton ja toisaalta tuotto-oikeuden alaisen omaisuuden ulosmittaukseen ylipäätään suhtaudutaan. Perinnönsaajalla voi olla oikeus omaisuuden tuottoon – esimerkiksi vuokra-, korko- ja osinkotuloihin²⁵⁹ – joko hallintaoikeustestamentin tai erillisen tuotto-oikeustestamentin nojalla. *Tuotto-oikeustestamentissa* perittävä määrää pelkästä tuotto-oikeudesta jonkun hyväksi omistusoikeuden mennessä toiselle.²⁶⁰

Tuotto-oikeuden ja sen ulosmittauksen tarkastelu on syytä aloittaa ensin mainitusta tilanteesta eli siitä, että perinnönsaaja saa tuotto-oikeuden testamentaarisen hallintaoikeuden myötä, sillä testamentaarista hallintaoikeutta on käsitelty muutoin jo edellä. Aivan kuten testamentaariseen hallintaoikeuteen, myös tähän sisältyvään tuotto-oikeuteen sovelletaan PK 12 luvun 4 §:n luovutuskieltoa, sillä hallinnan pilkkominen ja pelkän tuotto-oikeuden luovutuksen salliminen

²⁵⁶ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 229.

²⁵⁷ Näkemystä voidaan kritisoida samoin perustein kuin ratkaisua KKO 2015:98. Ks. edellä luku 4.2.3.

²⁵⁸ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 229.

²⁵⁹ Ks. esim. Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 190 ja Tepora: Johdatus esineoikeuteen s. 60. Myös ulosottokaarissa ja ulosotto-oikeudessa tuoton käsitteelle annetaan tavanomainen siviilioikeudellinen merkitys. Ks. Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 55–56.

²⁶⁰ Tuotto-oikeustestamentin määritelmästä ks. esim. Aarnio: Jälkisäädökset s. 260.

tekisivät luovutuskiellon merkityksettömäksi. Lisäksi pelkän hallintaoikeudesta erotetun tuotto-oikeuden ulosmittaaminen kävisi mahdottomaksi UK 4 luvun 18 §:n mukaisen *pirstomiskiellon* vuoksi, sillä omaisuudesta – olkoon se sitten irtainta tai kiinteää – ei saa erikseen ulosmitata ainesosia, tarpeistoa tai tuottoa.²⁶¹ Itse tuotto-oikeus ei siten ole ulosmitattavissa. Varsinaisen kertyneen tuoton osalta tilanne on kuitenkin eri, sillä hallintaoikeuden haltija saa konkreettiseen tuottoon omistusoikeuden. Tämän vuoksi erääntynyt tuotto voidaan luonnollisesti ulosmitata hallintaoikeuden haltijan veloista.²⁶² Jos tuotto ei ole vielä realisoitunut eikä sitä ole maksettu ylivelkaantuneelle perinnönsaajalle, kyse on velalliselle kuuluvasta saatavasta, joka voidaan myös ulosmitata.²⁶³ UK 4 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan saatavan ulosmittaus on mahdollinen silloin, kun velallisella ei ole vielä lopullista saamisoikeutta, jos saatava on kuitenkin riittävästi yksilöity. Tämä edellyttää sitä, että saatava on määritelty riittävän tarkasti sekä perusteeltaan että määrältään. Jos tuotto-oikeudelle voidaan siis määrittää varallisuus oikeudellinen arvo, vielä realisoitumaton saatava eli oikeus tuottoon voidaan ulosmitata.²⁶⁴

Myös tuotto-oikeustestamentin nojalla kertynyt tuotto on samaan tapaan ulosmitattavissa tuotto-oikeuden haltijan velasta kuin testamentaariseen hallintaoikeuteen perustuva tuotto.²⁶⁵ Näin on myös vielä realisoitumattoman tuoton osalta, jos se voidaan yksilöidä eli jos realisoitumattomalle tuotolle voidaan määrittää varallisuus oikeudellinen arvo.²⁶⁶ Toisin kuin testamentaariseen hallintaoikeuteen perustuva tuotto-oikeus, ulosmittaus voi kohdistua myös itse tuotto-oikeuteen, sillä perintökaaren 12 luku koskee vain testamentaarista hallintaoikeutta. Koska säännöksiä ei voida soveltaa testamentaariseen tuotto-oikeuteen, tuotto-oikeutta ei koske PK 12 luvun 4 §:n mukainen luovutuskielto.²⁶⁷

Aarnio ja Kangas sekä Kolehmainen ja Råbinä ovat esittäneet, että tuotto-oikeuteen kohdistuisi lähtökohtaisesti luovutuskielto, jos testamentissa ei ole erikseen mainintaa siitä, että saajalla onkin oikeus luovuttaa oikeutensa eteenpäin.²⁶⁸ Tuunainen on kuitenkin tuonut hyvin ilmi, että tällainen luovutuskielto ei perustu lakiin, joten kielto ei myöskään ole tehokas ulosmittausvelkojiin nähden UK 4 luvun 19 §:n nojalla. Tuotto-oikeuden

²⁶¹ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 310.

²⁶² Tätä ei estä se, että tuotto on kertynyt perittävän kuoleman jälkeen esimerkiksi jakamattomalle kuolinpesälle, sillä omistusoikeus tuottoon syntyy jo perittävän kuolinhetkellä. Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 311–312 ja Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen s. 166.

²⁶³ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 312.

²⁶⁴ Ks. Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 312 ja HE 13/2005 vp s. 43.

²⁶⁵ Kolehmainen – Råbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 197–198.

²⁶⁶ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 314.

²⁶⁷ Näin Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 314. PK 12 luvun soveltamisalasta ks. esim. Wirilander: PK 12 luvun soveltamisalasta ja testamenttiin perustuvan käyttöoikeuden ns. esineoikeudellisesta suojasta s. 165.

²⁶⁸ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 715–717 ja Kolehmainen – Råbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 196 ja s. 198 alaviite 285. Myös Ruotsissa on katsottu, että testamentaarinen tuotto-oikeus ei ole lähtökohtaisesti luovutettavissa eikä siten ulosmitattavissa, sillä kyseisen testamenttityypin tarkoituksena on tuottaa saajalleen turvattu tulo. Ks. NJA 1937 s. 584. Toisaalta tuotto-oikeuden luovutus voi olla mahdollista, jos testamentin tulkinnalla päädytään siihen, että perittävä ei ole tarkoittanut oikeutta henkilökohtaiseksi. Ks. NJA 1950 s. 637 ja Walin – Lind: Kommentar till Ärvdabalken s. 411–12.

ulosmittaukselle on käytännössä kuitenkin peruste ainoastaan silloin, kun oikeus on määräaikainen, jolloin tuotto-oikeudelle voidaan määrittää arvo ja se on myös helpommin myytävissä toisin kuin elinikäinen tuotto-oikeus.²⁶⁹

Vaikka omaisuudesta kertyvä tuotto on ulosmitattavissa, tuotto-oikeuden alaisen omaisuuden ulosmittaus tuotto-oikeuden haltijan velasta ei kuitenkaan ole mahdollista. Sanottu perustuu testamentaarisen hallintaoikeuden osalta siihen, että oikeuden haltijalla ei ole omaisuuteen omistusoikeutta, joka on ulosmittauksen edellytyksenä ja tuotto-oikeustestamentin osalta siihen, että tuotto-oikeuden haltijalla ei ole kompetenssia luovuttaa tuotto-oikeuden alaista omaisuutta eikä myöskään määrätä kyseisestä omaisuudesta omalla testamentillaan, ellei testamentissa ole toisin määrätty.²⁷⁰ Näin ollen tuotto-oikeuden määrittämisen velallisperilliselle voidaan katsoa olevan hyvä keino päästä luvun alussa esitettyyn tarkoitukseen eli siihen, että velallisperillinen saa omaisuudesta tuottoa ilman, että itse omaisuus tulee kuitenkaan ulosmitatuksi.

Omaisuuden ulosmittaus omistajan velasta on sen sijaan mahdollinen toisen testamentaarisesta tuotto-oikeudesta huolimatta, sillä tuotto-oikeus pysytetään voimassa ulosmittausta seuraavassa myynnissä.²⁷¹ Sellainen järjestely, jossa omistusoikeus annettaisiin ylivelkaantuneelle henkilölle toisen saadessa tuotto-oikeuden omaisuuteen ei siten ole tehokas tapa välttää omaisuuden ulosmittausta. Tilanne on kuitenkin eri silloin, kun kyse on testamentaariseen hallintaoikeuteen perustuvan tuotto-oikeuden alaisesta omaisuudesta, sillä omaisuutta ei voida PK 12 luvun 7 §:n nojalla ulosmitata omistajan velasta. Testamentaarisen hallintaoikeuden mukanaan tuoma tuotto-oikeus aiheuttaa siten sen, että testamentin saaja saa sekä hallintaoikeuden että omaisuudesta kertyvän tuoton ilman, että hallintaoikeuden alaista omaisuutta voidaan ulosmitata tämän veloista. Tässä kohtaa on kuitenkin taas muistutettava siitä, että rintaperillisen on saatava lakiosansa rajoituksista vapaana tarkoittaen siis sitä, että hänen ei tarvitse tyytyä pelkkään tuotto-oikeuteen tai vaihtoehtoisesti tuotto- ja hallintaoikeuteen.²⁷² Tämä rajoittaa perittävän suunnitelmahdollisuuksia, sillä perittävä ei voi tietää vetoaako rintaperillinen mainittuun oikeuteensa.

---

²⁶⁹ Tuunainen: Perintö, testamentti ja velka s. 315–316.

²⁷⁰ Aarnio: Jälkisäädökset s. 266–267.

²⁷¹ Tällaiselle omaisuudelle ei kuitenkaan välttämättä ole ostajia. Ks. Kolehmainen – Råbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 198–199 ja Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 717–718. Ruotsissa tuotto-oikeuden alaisen omaisuuden ulosmittaus omistajan veloista on perustettu ajatukselle omaisuuden luovutuskelpoisuudesta tuotto-oikeudesta huolimatta. Ks. NJA 1938 s. 435 ja Walin – Lind: Kommentar till Ärvdabalken s. 413.

²⁷² Tanskassa ja Norjassa on olemassa niin sanottu ulosmittausrauhottus, *Båndlaeggelse*-instituutio. Tanskan Arvelovin (ks. kapitel 11, § 53 ja 55) mukaan perittävä voi testamentissaan määrätä, että rintaperillinen saa lakiosansa sidottuna eli hän ei saa vallita omaisuutta – lukuun ottamatta pääoman korkoja – ennen kuin hän on täyttänyt 25. Näin ollen kyseisen omaisuuserän ulosmittaaminen ei myöskään ole mahdollista. Aarnion mukaan tämä osoittaa hyvin eri valtioiden välisen näkemyseron lakiosasuojan osalta. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset s. 268–269.

4.4 Testamentilla perustetut esineoikeudet ja keinotekoinen järjestely

4.4.1 Keinotekoinen järjestely (UK 4:14)

Edellisten lukujen perusteella voitaisiin periaatteessa todeta, että perittävä voi välttää omaisuutensa ulosmittauksen joko testamenttaamalla omaisuutta täydellä omistusoikeudella sellaiselle henkilölle, jonka osalta ei ole olemassa ulosmittauksen riskiä tai hajauttamalla oikeuksia edellä esitetyllä tavalla siten, että omaisuuden ulosmittaukselle ei ole lakiin perustuvaa perustetta. Tilanne ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, sillä ulosotto-kaari sisältää säännöksen, jonka mukaan myös sivulliselle kuuluvan omaisuuden ulosmittaus on mahdollinen, jos kyse on niin sanotusta *keinotekoisesta järjestelystä*.

Keinotekoisesta järjestelystä säädetään UK 4 luvun 14 §:ssä. Säännöksen ensimmäisen momentin mukaan omaisuuden ulosmittaus on mahdollinen silloinkin, kun omaisuuden väitetään kuuluvan sivulliselle, jos sivullisen aseman katsotaan perustuvan sellaiseen varallisuus- tai muuhun järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, on ilmeistä, että tätä oikeudellista muotoa käytetään joko ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa ja ulosoton hakijan saatavaa ei todennäköisesti muuten saataisi perittyä velalliselta kohtuullisessa ajassa. Edellytysten täyttyminen oikeuttaa poikkeamaan keskeisestä varallisuus- ja ulosotto-oikeudellisesta periaatteesta, *nimiperiaatteesta*, jonka mukaan omaisuuden omistajana pidetään lähtökohtaisesti sitä, jonka nimissä omaisuuden katsotaan asiakirjan tai luovutuksen perusteella olevan.²⁷³ Ulosmittaus on kuitenkin vältettävissä sivullisen esittämän vastanäytön myötä, sillä säännöksen toisen momentin mukaan järjestelyä ei voida sivuuttaa, jos sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Esitöiden mukaan todennäköisyysnäyttö perustuu sivullisen oikeusturvaan: tällä voidaan pienentää riskiä siitä, että ulosmittauksen kohteeksi joutuisi sittenkin sivulliselle kuuluvaa omaisuutta.²⁷⁴ Sanottu tarkoittaa käytännössä siis sitä, että sivullisen on esitettävä näyttöä aidosta omistajuudestaan silloin, kun objektiivisesti katsoen voidaan havaita ristiriita muodollisen omistusoikeuden ja tosiasiallisen määräysvallan välillä.²⁷⁵ Aidolle omistusoikeudelle on kuitenkin suhteellisen vaikea antaa mitään tarkkaa määritelmää, sillä yhden

---

²⁷³ Nimiperiaatteesta ks. esim. Lindfors: Ulosotto-oikeus (Omaisuuden ulosmittaaminen, Ulosmitattavan omaisuuden omistussuhteet, Keinotekoinen järjestely ulosotossa) teoksessa Koulu – Lindfors – Niemi: Insolvenssioikeus, Mikkola: Yhteisomistus s. 5–6 ja Gregow: Utsökningsrätt s. 158–160.

²⁷⁴ HE 275/1998 vp s. 8 ja 15.

²⁷⁵ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 167.

omistajuuteen liittyvän elementin poistaminen, kuten käyttöoikeuden antaminen toiselle, ei vielä tarkoita omistaja-aseman menettämistä.²⁷⁶

Säännös vaikuttaa olevan suomalainen harvinaisuus, sillä oikeuskirjallisuudessa ei kei-notekoista järjestelyä käsiteltäessä viitata ulkomaisiin lähteisiin. Näin on todennut myös *Heidi Lindfors* väitöskirjassaan *Sivullisen asema ulosotossa*. Lindfors perustaa näkemyksensä myös siihen, että säännöksen laatimiseen johtaneessa hallituksen esityksessä ei ole oikeusvertailevaa jaksoa muiden maiden lainsäädännöstä, kuten yleensä on tapana olla.²⁷⁷

Säännöksen esitöiden mukaan sääntelyllä on tarkoitettu puuttua tilanteisiin, joissa tiettyä oikeudellista muotoa käytetään vain julkisivuna siten, että järjestely on todellisuudessa tehty velallisen eduksi ja sivullisen asema omaisuuden omistajana on vain näennäinen. Kyse on siitä, että muodollinen omistusoikeus on objektiivisesti havainnoiden ristiriidassa omaisuuden hallinnan, määräysvallan, velallisen saamien etujen sekä muiden omistukseen liittyvien tunnusmerkkien kanssa. Merkitystä ei siis anneta velallisen ja sivullisen subjektiiviselle tarkoitukselle. Näin ol- len asialle annettu oikeudellinen muoto, esimerkiksi sivullisen omistusoikeus, voidaan sääde- tyin edellytyksin sivuuttaa ja omaisuus ulosmitata velallisen veloista, vaikka asialle annettu oi- keudellinen muoto olisikin siviilioikeudellisesti pätevä.²⁷⁸ Tämä on linjassa sen kanssa, että sivullisella ei ole oikeutta perustuslain turvaamaan omistusoikeuden suojaan, jos omistus ei ole todellinen.²⁷⁹

Säännöksessä mainittuja edellytyksiä on syytä tarkastella tarkemmin, jotta voitaisiin ymmärtää, milloin säännöstä voidaan tosiasiaassa soveltaa. Säännös soveltuu ensinnäkin vain silloin, kun saatavaa ei muutoin saataisi perittyä kohtuullisessa ajassa. Jos tämä edellytys ei täyty, muita edellytyksiä on turha edes arvioida. Jos saatavalle saadaan siis suoritus velallisen muusta omai- suudesta, omaisuutta ei saa ulosmitata, vaikka se olisi selvästi keinotekoisien järjestelyn koh- teena. Lisäksi jos suorituksen saaminen muusta omaisuudesta, kuten palkasta, vaatisi pitkän ajan, keinotekoisien järjestelyn sivuuttaminen on mahdollista.²⁸⁰ Tämä on linjassa ulosoton

---

²⁷⁶ Omistusoikeudella ei ole mitään sellaista ehdotonta ydintä, jonka puuttuessa omistus ei olisi todellista. Sivullisen onkin kyettävä näyttämään, että hänellä on jonkinlainen sisällöllinen oikeus omaisuuteen siitä huolimatta, että velallisella näyttäisi olevan joitain omistusoikeuteen kuuluvia elementtejä. Omistusoikeuden ytimen määrittelyyn liittyvästä problematiikasta ks. Lindfors: *Sivullisen asema ulosotossa* s. 358–364.

²⁷⁷ Lindfors: *Sivullisen asema ulosotossa* s. 402. Ruotsissa on säännös, jonka mukaan omaisuutta ei saa ulosmitata velallisen veloista, jos omistusoikeusolettama ei osoita velallista omistajaksi (UB 4:17 ja UB 4:24). Tästä saadaan poiketa, jos esitetään riittävää näyttöä velallisen omistajuudesta. Ks. Gregow: *Utsökningsrätt* s. 160. Tämä koskee kuitenkin eri tilannetta kuin keinotekoinen järjestely, jossa sivullisen omistusoikeus voidaan ohittaa.

²⁷⁸ Ks. HE 275/1998 vp s. 7–8 ja Linna – Leppänen: *Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti* s. 152.

²⁷⁹ Linna – Leppänen: *Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti* s. 150. Tällä ei tarkoiteta, että sivullisella ei olisi lainkaan perustuslaillista omistusoikeuden suojaa, kun järjestelyn epäillään olevan keinotekoinen. Päin vastoin, sivullisen omaisuus on lähtökohtaisesti täydellisen perusoikeussuojan piirissä. Vasta siinä vaiheessa, kun järjeste- lyn katsotaan täyttävän keinotekoisien järjestelyn tunnusmerkistön ja omaisuuden kuuluvan velalliselle, sivulliselle ei luonnollisestikaan voida antaa perusoikeussuojaa, sillä ei ole olemassa omistusoikeutta, jota voitaisiin suojata. Ks. Lindfors: *Sivullisen asema ulosotossa* s. 307–308.

²⁸⁰ HE 275/1998 vp s. 16.

keskeisen tavoitteen, tehokkuuden, kanssa.²⁸¹ Säännöksen esitöissä ei kuitenkaan ole otettu kantaa siihen, mitä on pidettävä kohtuullisena aikana tai mitä tämän ajan arvioinnissa tulisi ottaa huomioon. Oikeuskirjallisuudessa kohtuulliseksi ajaksi on ehdotettu noin vuotta²⁸² sekä keskimääräistä ulosottoasian käsittelyaikaa, joka vuonna 2019 oli hieman reilut seitsemän kuukautta²⁸³. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että arvioinnissa voidaan ottaa huomioon, miten ilmeisenä järjestelyn keinotekoisuutta voidaan pitää: jos järjestelyn keinotekoisuus näyttyy epäselvänä, myös riski ulosoton kohdistumisesta tosiasiallisesti sivulliselle kuuluvaan omaisuuteen kasvaa, mikä taas puhuu pidemmän kohtuullisen ajan puolesta.²⁸⁴

Kun arvioidaan sitä, vastaako järjestelylle annettu oikeudellinen muoto asian varsinaista luonnetta, huomioon otetaan säännöksen mukaan se, onko velallisella omistajan määräysvaltaan verrattavissa olevaa valtaa, tekeekö velallinen omistajan toimiin verrattavissa olevia toimia, millaisia etuja velallinen saa järjestelystä ja mitä muita vastaavia seikkoja asiaan liittyy. Tarkoituksena on selvittää, kenellä on omaisuuden nähden *tosiasiallinen määräysvalta*.²⁸⁵ Esitöiden mukaan arvioinnissa voidaan ottaa huomioon, määrääkö velallinen omaisuudesta omistajan tavoin, saako velallinen järjestelystä jotain etua kuten käyttöoikeuden tai omaisuudesta kertyvän tuoton, onko velallinen tilivelvollinen toimistaan, kuka vastaa omaisuuden ylläpidosta, ohjeistaako velallinen muodollista omistajaa omaisuuteen liittyvissä toimitissa, saako muodollinen omistaja velalliselta korvausta toimiessaan järjestelyssä omistajana sekä onko velallisen ja muodollisen omistajan välinen oikeussuhde purettavissa milloin tahansa. Kyse on kokonaisharkinnasta, jossa tulee ottaa huomioon kaikki arviointiin vaikuttavat tekijät.²⁸⁶

Hyvänä esimerkkinä kokonaisharkinnasta toimii ratkaisu KKO 2005:97.²⁸⁷ Aviopuolisot A ja B omistivat alun perin yhdessä kiinteistön ja sillä sijaitsevan kotinsa. Myöhemmin A osti B:ltä tämän osuuden kiinteistöstä. A osti B:ltä myös kiinteistön, johon kuului loma-asunto. Lisäksi B:n varoilla oli hankittu auto A:n nimiin. Ulosmittaus oli toimitettu siten, että B:lle aiemmin kuulunut ja nyttemmin A:lle kuuluva omaisuus sekä auto oli ulosmitattu B:n veloista. Korkein oikeus katsoi keinotekoiseksi vain järjestelyn, joka koski loma-asunnon sisältävää kiinteistöä. Merkitystä annettiin sille, että B oli käyttänyt loma-asunnon rakentamiseen suuria summia rahaa sekä ennen kauppaa että sen jälkeen, lyhentänyt velkaa kaupan jälkeenkin omilla tuloillaan sekä määrännyt kiinteistön käyttämisestä ja rakennustoista kaupan jälkeenkin. Vaikka A oli ottanut kiinteistöön liittyvät

---

²⁸¹ Täytäntöönpanotehtävät tulee UK 1 luvun 19 §:n mukaisesti suorittaa tehokkaasti. Tehokkuudesta ulosoton tavoitteena ks. esim. Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus I Ulosottomenettely s. 35–37.

²⁸² Näin Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 161.

²⁸³ Näin Lindfors: Sivullisen asema ulosotossa s. 339–340. Ulosoton käsittelyajoista ks. Ulosotto Suomessa 2019 s. 28.

²⁸⁴ Lindfors: Ulosotto-oikeus (Omaisuuden ulosmittaaminen, Ulosmitattavan omaisuuden omistussuhteet, Keinotekoinen järjestely ulosotossa) teoksessa Koulu – Lindfors – Niemi: Insolvenssioikeus.

²⁸⁵ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 153.

²⁸⁶ HE 275/1998 vp s. 14.

²⁸⁷ Nykyistä ulosottokaarta edelsi ulosottolaki, jossa myöskin säädettiin keinotekoisesta järjestelystä. Vaikka asiasta säädettiin tuolloin eri pykälässä, se otettiin kuitenkin saman sisältöisenä ulosottokaareen. Näin ollen ennen ulosottokaaren säätämistä annetut ratkaisut ovat edelleen merkityksellisiä säännöksen soveltumisen arvioinnissa.

velat vastattavakseen, hänellä ei katsottu kiinteistöön sijoitettujen varojen ja kiinteistön arvon vuoksi olevan merkittävää riskiä joutua vastaamaan veloista henkilökohtaisesti.

Mitä edellytykseen ulosoton välttelytarkoituksesta tulee, säännöksen esitöissä on katsottu, että osoituksena ulosoton ilmeisestä välttelytarkoituksesta toimii järjestelyyn ryhtyminen ylivelkaantumistilanteessa taikka ylivelkaantumisen uhatessa.²⁸⁸ Oikeuskäytännössä merkitystä on tältä osin annettu sille, minä ajankohtana järjestely on toteutettu. Esimerkiksi viimeksi mainitussa ratkaisussa KKO 2005:97 keinotekoisesta järjestelyn puolesta puhui se, että kiinteistö oli myyty samana päivänä, jona velallinen oli kutsuttu ulosottoselvitykseen. Ratkaisussa KKO 2005:98 merkitystä annettiin puolestaan sille, että omaisuuden lahjoittajan joutumista ulosottoon oli voitu pitää varteenotettavana vaihtoehtona omaisuuden lahjoitushetkellä, vaikka keinotekoisesta järjestelyn tunnusmerkistön ei lopulta katsottukaan täytyvän. Pelkkä teoreettinen ulosottoon joutumisen uhka ei kuitenkaan ole riittävä osoitus ulosoton välttelytarkoituksesta, vaan tältä osin edellytetään näyttöä konkreettisesta uhasta.²⁸⁹ Lisäksi on huomattava, että välttelytarkoitus ei täyty automaattisesti pelkästään sillä perusteella, että järjestelyä on pidettävä keinotekoisena, vaikkakin tämä saattaa puhua välttelytarkoituksen puolesta.²⁹⁰ Vaatimuksen *ilmeisestä* välttelytarkoituksesta on oikeuskirjallisuudessa tulkittu täytyvän, jos on *todennäköistä*, että tarkoitus on vältellä ulosottoa. Täyttä näyttöä ei siis vaadita.²⁹¹

Aikaisemman oikeuskäytännön perusteella säännöstä on sovellettu enimmäkseen tilanteissa, joissa on ollut kyse yhtiölle kuuluvan omaisuuden ulosmittaamisesta yhtiössä määräysvaltaa käyttävän henkilön velasta.²⁹² Tämä on luonnollista, sillä ennen säännöksen säätämistä – eli ennen vuotta 1999 – tilanne oli se, että velalliset pyrkivät kiertämään ulosottoa siten, että omaisuutta merkittiin yhtiön nimiin velallisen tosiasiallisesta omistajuudesta huolimatta. Kyse on siis tilanteesta, jossa yhtiö toimii julkisena omistajana ja ulosottovelallinen salaisena omistajana.²⁹³ Myös esitöissä mainitaan esimerkkeinä keinotekoisesta järjestelystä niin sanotut veroparatiisijärjestelyt sekä paperiyhtiöt, joiden tarkoituksena on toimia kulissina ulosoton välttämiseksi.²⁹⁴ Lisäksi keinotekoisesta järjestelyn sivuuttamisen on sanottu aikaisemman oikeuskäytännön perusteella olevan poikkeuksellinen menettely, jonka edellytykset eivät täyty kovinkaan

---

²⁸⁸ HE 275/1998 vp s. 14.

²⁸⁹ Lindfors: Sivullisen asema ulosotossa s. 396.

²⁹⁰ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 159. Kaikkien edellytysten voidaan nähdä olevan vuorovaikutuksessa keskenään ja siten vaikuttavan jossain määrin toistensa täyttymisen arviointiin. Ks. Lindfors: Sivullisen asema ulosotossa s. 392.

²⁹¹ Näin Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 157 ja Lindfors: Sivullisen asema ulosotossa s. 393.

²⁹² Ks. mm. ratkaisut KKO 2004:52, KKO 2004:93, KKO 2004:96 ja KKO 2006:45.

²⁹³ Linna: Ulosottokaaren pääkohdat s. 238.

²⁹⁴ HE 275/1998 vp s. 15.

helposti.²⁹⁵ Sanotun perusteella korkeimman oikeuden uusin ratkaisu, KKO 2020:82, testamentin luonnehtimisesta keinotekoiseksi järjestelyksi näyttäytyykin poikkeuksellisena. Koska ratkaisu vaikuttaa väistämättä perittävän suunnittelumahdollisuuksiin, tapausta on syytä tarkastella lähemmin omassa luvussaan.

4.4.2 KKO 2020:82 – testamentti keinotekoisena järjestelynä

Tapauksessa KKO 2020:82 oli kyse siitä, että perittävä A oli testamentannut koko omaisuutensa C:lle, joka oli hänen ainoan rintaperillisensä eli hänen poikansa B:n seurustelukumppani. Koska B oli ulosotossa, hänen osuutensa oli ulosmitattu, minkä seurauksena A:n tilit oli asetettu maksukieltoon. Testamentin toimeenpanijaksi määrätty D oli siirtänyt tileillä olleet varat, 66 000 euroa, toiselle tilille ja nostanut ne käteiselle. D:n hallusta oli kuitenkin löydetty vain 60 000 euroa. Riidatonta on, että D on siirtänyt C:lle tilisiirtona 500 euroa ja että hän on käyttänyt toiset 500 euroa omiin kuluihinsa. Myös B:n hallusta on kuitenkin löydetty käteisvaroja yhteensä 8 550 euroa, vaikka tälle ei ollut testamentattu omaisuutta. Asiassa esitetyn selvityksen mukaan B ja C olivat tehneet keskenään kauppaa B:n omistamasta X Oy:n osakekannasta siten, että C oli ostanut osakkeet B:ltä 3 500 eurolla. Kauppahinta oli maksettu B:lle A:n tililtä nostetuilla varoilla A:n kuoleman jälkeen. Toimeenpanija D esitti selvitystä puuttuvista varoista (6 000 euroa) ensin siten, että mainittujen 500 euron erien lisäksi C:lle olisi lähetetty 5 000 euroa käteisellä vanhan kirjan välissä ja myöhemmin aikaisemmasta kertomuksesta poiketen siten, että hän oli ensin maksanut B:lle käteisellä osakekannan kauppahinnan (3 500 euroa) ja tämän jälkeen postittanut C:lle 1 500 euroa mainittujen 500 euron suorituksen lisäksi. Ratkaistavana oli, voidaanko järjestelyä eli C:n testamenttisaantoa pitää ulosottokaaren 4 luvun 14 §:ssä säädetyllä tavalla keinotekoisena, joka voidaan sivuuttaa ulosmittaamalla saanto B:n veloista.

Korkein oikeus päätyi pitämään järjestelyä keinotekoisena. Ratkaisuaan korkein oikeus perusteli sillä, että C ei ollut käyttänyt tosiasiallista määräysvaltaa pesän varoihin, sillä C:lle oli todistetusti siirretty tilisiirrolla vain 500 euroa ja lähes kaikki varat olivat olleet D:n hallussa eikä näyttöä esitetty myöskään siitä, että C olisi pitänyt yhteyttä D:hen varallisuuden osalta esimerkiksi ohjeistamalla tätä varallisuudesta määräämisessä. Korkeimman oikeuden mukaan tosiasiallista määräysvaltaa varoihin käyttikin B, sillä tämän kotoa löydetty summa (5 000 euroa)

---

²⁹⁵ Näin Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 173 ja Lindfors: Ulosotto-oikeus (Omaisuuden ulosmittaaminen, Ulosmitattavan omaisuuden omistussuhteet, Keinotekoinen järjestely ulosotossa) teoksessa Koulu – Lindfors – Niemi: Insolvenssioikeus. Myös teoksessa Mikkola: Yhteisomistus s. 120 on huomattu, että ulosmittauksen estävä todennäköisyysnäyttö sivullisen todellisesta oikeudesta on joissain tapauksissa asetettu yllättävän matalaksi.

täsmäsi summaan, joka puuttui tileiltä nostetuista varoista. Ratkaisun perusteluissa todetaan myös, että D:n toimille eli kuolinpesän varojen nostamiselle ja säilyttämiselle ei ole esitetty asianmukaista syytä. Korkeimman oikeuden mukaan käteisvarojen luonteen vuoksi varoja olisi ollut mahdollista siirtää B:lle myös jatkossa ulosoton tietämättä.²⁹⁶

Kuten kuuluukin, korkein oikeus arvioi myös sitä, onko sivullinen eli C saattanut säännöksen toisen momentin mukaisesti todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Tältä osin merkityksellisenä pidettiin sitä, että C ei kyennyt esittämään näyttöä yhteydenpidostaan D:hen eikä siten myöskään näyttöä testamentinsaajalle kuuluvan määräysvallan käyttämisestä. C ei perustelujen mukaan ollut esittänyt, milloin ja millä tavalla hänen oli tarkoitus saada hänelle testamentin nojalla kuuluvat varat itselleen. Tämä olisi korkeimman oikeuden mukaan toiminut osoituksena siitä, että omaisuus olisi tosiasiallisesti ollut päätymässä hänelle. Korkein oikeus toteaaakin pitävänsä hyvin epävarmana sitä, että loput varat olisivat koskaan päätyneet C:lle tai että hän olisi päässyt tosiasiallisesti määräämään niistä.²⁹⁷

Vaikka tapauskuvauksen perusteella vaikuttaa kiistämättä siltä, että kyse on ollut jollain tavalla epäilyttävästä toiminnasta, ratkaisun lopputulosta voidaan myös kritisoida. Kyseenalaiseksi voidaan saattaa ensinnäkin korkeimman oikeuden näkemys siitä, että testamenttisaantoa voidaan ylipäättään arvioida keinotekoisena järjestelynä. Vaikka esitöiden mukaan säännöksen soveltamisala määritellään tarkemmin oikeuskäytännössä ja säännöksellä voidaan oikeuskirjallisuuden mukaan puuttua myös muihin kuin sopimusoikeudellisen nimen omaaviin toimiin kuten kauppaan, vaihtoon tai lahjaan²⁹⁸, esitöistä voi toisaalta saada myös kuvan, että velallisen tulisi itse olla mukana arvioinnin alaisessa järjestelyssä, jotta säännöstä voitaisiin soveltaa. Esitöiden mukaan keinotekoisissa järjestelyissä on nimittäin kyse erilaisista velallisen ja julkisivuna toimivan tahon välisistä sopimuksista ja järjestelyistä.²⁹⁹ Vaikuttaakin jossain määrin oikeustajun vastaiselta, että testamentti yksipuolisena oikeustoimena voisi täyttää tämän vaatimuksen.

Lisäksi perintöomaisuuden ulosmittaus vaikuttaa ratkaisun myötä olevan riippuvainen testamentin saajan ja ylivelkaantuneen perillisen toiminnasta, vaikka testamentti-instituutiosta on pohjimmiltaan kyse nimenomaan perittävän tahdon kunnioittamisesta.³⁰⁰ Korkein oikeus toteaa itsekkin, että arvioinnissa on huomioitava testamenttiin liittyvät erityispiirteet: testamenttia on PK 11 luvun 1 §:n mukaan tulkittava perittävän tahdon mukaisesti, perillisen

---

²⁹⁶ Ks. perustelujen kohdat 19–25.

²⁹⁷ Ks. perustelujen kohdat 26–29.

²⁹⁸ Ks. HE 13/2005 vp s. 47 ja Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 170 alaviite 191.

²⁹⁹ HE 275/1998 vp s. 15.

³⁰⁰ Ks. esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus s. 422, Saarenpää: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä s. 62 ja Ylöstalo: Testamentin tulkinnasta s. 20.

ylivelkaantumiseen varautuminen testamenttaamalla omaisuus jollekin muulle kuin kyseiselle perilliselle ei oikeuta sivuuttamaan testamenttia ja testamentin sanamuodon poikkeavasta perittävän tarkoituksesta on esitettävä vahvaa näyttöä.³⁰¹ Voidaanko vahvana näyttönä siitä, että perintö oli todellisuudessa tarkoitettu B:n hyväksi, pitää sitä, että asiassa ei ollut pystytty sulkemaan pois, etteikö C olisi saanut käteisvaroja postitse kirjan välissä? Voiko B:llä olla tosiasiallinen määräysvalta testamenttisaantoon, vaikka asiassa ei ollut selvitetty, mistä B:n hallusta löydetty 5 000 euroa olivat peräisin?

Korkeimman oikeuden näkemys siitä, että C ei ollut esittänyt riittävää näyttöä tosiasiallisesta omistajuudestaan, koska tämä ei ollut osoittanut, että hänellä olisi ollut tosiasiallinen määräysvalta omaisuuteen, ei myöskään vakuuta täysin. Eikö C:n hyväksi tehty testamentti itsessään toimi riittävänä osoituksena siitä, että omaisuus on tosiasiallisesti päätymässä lopulta testamentin saajalle? Testamentin saajalla ei voida katsoa olevan omistusoikeutta ja siten määräysvaltaa testamentin nojalla saatuun omaisuuteen ennen kuin se on hänelle pesästä osoitettu.³⁰² Tämä on omiaan heikentämään perustelujen uskottavuutta – varsinkin, kun aikaisemman oikeuskäytännön perusteella säännöksen tunnusmerkistön on katsottu täyttyvän niin poikkeuksellisesti, että säännöksen arvioinnin yhteydessä on alettu puhua jopa varovaisen soveltamisen tai sivullisen suojan periaatteesta.³⁰³

Kritiikistä huolimatta tilanne on ratkaisun myötä siis se, että perittävän suunnittelumahdollisuuksia rajoittaa riski siitä, että testamenttisaantoa saatetaan pitää keinotekoisena järjestelyinä. Seurauksena on tällöin se, että testamentissa mainittu omaisuus ulosmitataan ylivelkaantuneen perillisen veloista sivullisen testamenttisaannosta huolimatta. Perittävä ei siis voine enää luottaa siihen, että edes täydellä omistusoikeudella muulle kuin ylivelkaiselle perilliselle testamentattu omaisuus välttäisi ulosmittauksen. Koska perittävä ei voi vaikuttaa kuolemansa jälkeisiin toimiin, hänen on vain luotettava siihen, että testamentin saaja ei toimi ylivelkaantuneen perillisen kanssa tavalla, joka täyttää keinotekoisien järjestelyjen tunnusmerkistön.

Vaikka ratkaisu koskee omistusoikeustestamenttia, ratkaisulla on väistämättä merkitystä myös sellaisissa tilanteissa, joissa hallinta- ja omistusoikeus on hajautettu tai omaisuus on omistajat-tomassa tilassa. Kysymys kuuluukin, voiko omaisuuden testamenttaaminen hallintaoikeudella ylivelkaantuneelle henkilölle toisen saadessa omaisuuteen omistusoikeuden tai niin, että kukaan ei saa omaisuuteen omistusoikeutta tulla arvioitavaksi keinotekoisena järjestelyinä. Tälle

---

³⁰¹ Ks. perustelujen kohta 12.

³⁰² Esimerkiksi useamman osakkaan muodostamassa kuolinpesässä, osakkaat omistavat pesään kuuluvan omaisuuden yhdessä perinnönjakoon asti. Ks. edellä luku 2.2.

³⁰³ Näin Lindfors: Sivullisen asema ulosotossa s. 406–407.

ei liene periaatteessa estettä, mikäli mainitun säännöksen edellytykset täyttyvät eli hallintaoikeuden saajalla voidaan katsoa olevan tosiasiallinen määräysvalta hallintaoikeuden kohteena olevaan omaisuuteen nähden, järjestely on toteutettu tarkoituksin välttää ulosotto ja suoritusta ei ilmeisesti saada perittyä muusta omaisuudesta kohtuullisessa ajassa.³⁰⁴ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin lahjaoikeustoimen osalta katsottu, että pelkästään lahjoittajan itselleen pidättämä elinikäinen hallintaoikeus ei tee järjestelystä keinotekoista. Hallintaoikeus itsessään ei siten toimi osoituksena omistajan määräysvaltaan verrattavasta vallasta, sillä hallintaoikeuden haltijalla ei ole esimerkiksi oikeutta luovuttaa omaisuutta.³⁰⁵ Näin on katsottu myös oikeuskäytännössä esimerkiksi ratkaisussa KKO 2005:98.³⁰⁶ Tästä ei voida kuitenkaan tehdä suoraa päätelmää siitä, että tilannetta arvioitaisiin samoin myös testamenttisaannon osalta.

Myös omistajattoman tilan testamenttiin saattaa liittyä riski siitä, että perustettua järjestelyä pidetään keinotekoisena järjestelynä, jolloin hallintaoikeuden haltija tulee sivuutetuksi ja omaisuus ulosmitatuksi tulevan omistajan veloista. Keinotekoisen järjestelyn puolesta saattaisi puhua esimerkiksi se, että tuleva omistaja käyttää omaisuuteen nähden omistajan määräysvaltaan verrattavaa valtaa jo toisen hallintaoikeuden aikana. Myös ulosoton välttelytarkoitus saattaa olla helposti toteen näytettävissä, sillä omistajattoman tilan hyödyntäminen on poikkeuksellista. Koska hallintaoikeuden ja omistusoikeuden hajauttamista ei ilmeisesti pidettäisi ainakaan kovinkaan helposti keinotekoisena järjestelynä, kyseinen järjestely vaikuttaa tältä osin turvallisemmalta tavalta varautua perinnönsaajan ylivelkaisuuteen kuin lähes vastaavanlainen järjestely omistajattoman tilan testamentilla.

Tiivistetysti voidaan siis todeta, että perittävä ei voi tällä hetkellä mitenkään vaikuttaa siihen, katsotaanko testamenttisaanto hänen kuolemansa jälkeen ulosottokaaren mukaisesti keinotekoiseksi järjestelyksi. Näin ollen perintöomaisuus voikin tulla ulosmitatuksi velallisperillisen veloista, vaikka perittävä olisi ottanut testamenttiinsa määräyksiä, joiden avulla omaisuuden pitäisi periaatteessa pysytellä ulosoton ulkopuolella tutkielman aikaisemmissa luvuissa

---

³⁰⁴ Näin myös Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 189. Teoksessa viitataan Tuunaisen julkaisemattomaan esitelämään todeten, että hallinnan ja omistusoikeuden erottavaan testamenttimääräykseen on vaikea puuttua.

³⁰⁵ Linna – Leppänen: Ulosotto-oikeus II Ulosmittaus ja myynti s. 174.

³⁰⁶ Tapauksessa oli kyse siitä, että äiti oli lahjoittanut kaksi kiinteistöä pojalleen, joka oli alaikäinen. Äiti oli lisäksi pidättänyt itselleen ja pojan isälle elinikäisen hallintaoikeuden lahjoitettuihin kiinteistöihin. Yksi kiinteistö oli lisäksi ostettu pojan nimiin siten, että pojan äidillä ja isällä oli oikeus kiinteistön hallintaan, kunnes poika tulisi täysi-ikäiseksi. Kiinteistöt ulosmitattiin keinotekoisen järjestelyn nojalla siten, että puolet kiinteistöistä ulosmitattiin isän veloista ja puolet äidin veloista. Lahjoitettujen kiinteistöjen osalta korkein oikeus kuitenkin katsoi ulosmittausten loukkaavan pojan todellista oikeutta muun muassa siksi, että lahjoituksia ei voinut purkaa yksipuolisesti ja käyttöoikeutta ei voitu pitää omistajan valtaan verrattavana, sillä omaisuudesta määrääminen ei ollut mahdollista ilman holhousviranomaisen myötävaikutusta.

esitetyllä tavalla. Mahdollisuus katsoa testamenttisaanto keinotekoiseksi järjestelyksi rajoittaa siten perittävän suunnittelumahdollisuuksia ennalta määräämättömällä tavalla.

5 Johtopäätökset

Edellä on esitelty erilaisia testamenttimääräyksiä sekä arvioitu niiden käyttökelpoisuutta perinnönsaajan ylivelkaisuuteen ja perintöomaisuuden ulosmittaukseen varautumisessa. Kannanotot siitä, mikä keinoista olisi paras tai käyttökelpoisin, on kuitenkin tarkoituksellisesti jätetty pois, sillä perinnönsaajan ylivelkaisuuteen varautuminen edellyttää aina tapauskohtaista arviointia. Tämä johtuu siitä, että perittävällä voi olla monenlaisia tarkoituspäitä, kuten perinnönsaajan sivuuttaminen kokonaan kaikenlaisen perintöomaisuuden ulosmittauksen välttämiseksi, perinnönsaajan sivuuttaminen tai perintöomaisuuden määrän rajoittaminen vain ylivelkaisuustilanteessa, omaisuudesta määrääminen tavalla, joka turvaa perinnönsaajalle edes jonkinlaisen mahdollisuuden hyötyä perintöomaisuudesta ilman ulosmittauksen pelkoa taikka vähemmän tärkeän omaisuuden osoittaminen perinnönsaajan osaan. Jokainen tapaus on omanlaisensa, joten perintösuunnittelussa tulisi ensisijaisesti ottaa huomioon, mikä tai mitkä keinoista palvelevat parhaiten perittävän tahtoa eli minkälaiseen lopputulokseen perittävä ylipäättään pyrkii.

Vaikuttaa siltä, että muun perinnönsaajan kuin rintaperillisen ylivelkaisuuteen voidaan varautua monin erilaisin keinoin. Perinnönsaaja voidaan jättää perinnöittä ilman laissa säädettyä perustetta testamenttaamalla perintöomaisuus täydellä omistusoikeudella jollekin toiselle. Ylivelkaisuuteen liittyvän ehdon hyväksyttävyyden vuoksi, mahdollista on myös evätä oikeus perintöön vain siinä tapauksessa, että perinnönsaaja on ylivelkaantunut testamentin täytäntöönpanohetkellä. Myös päätäntävaltaa delegoimalla perittävä pystyy antamaan määräyksiä, joiden nojalla testamentissa nimetty henkilö pystyy käytännössä sivuuttamaan ylivelkaisen perinnönsaajan tai rajoittamaan tälle tulevan omaisuuden määrää. Jos perittävä puolestaan haluaa, että ylivelkaantunut perinnönsaaja hyötyy jollain tavalla perintöomaisuudesta, perittävällä on mahdollisuus esimerkiksi hajauttaa perintöomaisuuden omistus- ja hallintaoikeus eri tahoille, jolloin tällaisen järjestelyn kohteena olevan omaisuuden ulosmittaus estyy – ainakin siinä tapauksessa, että perinnönjako suoritetaan. Mahdollista olisi myös testamentata ylivelkaiselle perinnönsaajalle pelkkä tuotto-oikeus, sillä tuotto-oikeuden alaista omaisuutta ei voida ulosmitata tuotto-oikeuden haltijan velasta. Lisäksi vaikka perittävältä jäisi ylivelkainen leski, tästä ei aiheudu perittäville juurikaan ylimääräistä huolta, sillä leskellä on oikeus vain vähimmäissuojaan ja vähimmäissuojan alaista asuntoa ei voida ulosmitata lesken veloista.

Rintaperillisen ylivelkaisuuteen varautuminen ei sen sijaan ole kovinkaan helppoa tälle kuuluvan lakiosaoikeuden vuoksi. Jos rintaperillinen päättää vedota lakiosaansa – mihin hänellä on luonnollisesti oikeus – hänen on saatava lakiosaansa vastaava määrä rajoituksista vapaana eli täydellä omistusoikeudella. Lakiosan nojalla tuleva omaisuus on tämän jälkeen ulosmitattavissa rintaperillisen veloista. Sen paremmin ylivelkaisuuteen liittyvällä testamenttiehdolla tai päätävällän delegoinnilla kuin esineoikeuksien hajauttamisella ei siten päästä perittävän tarkoittamaan tilanteeseen eli siihen, että rintaperillinen tulisi kokonaan sivuutetuksi. Toisaalta perittävä ei voi testamentin laatimishetkellä tietää, tuleeko rintaperillinen vetoamaan lakiosaansa vai ei. Testamenttiin voidaan tietysti ottaa toive siitä, että lakiosaa ei vaadittaisi, mutta tämä on vain toivomus, joka ei velvoita rintaperillistä pidättäytymään lakiosavaatimuksen tekemisestä. Voi myös olla, että rintaperillinen ei vaadikaan lakiosaansa, jolloin mahdollisuudet perintöomaisuuden ulosmittauksen välttämiseksi ovat myös laajemmat. Rintaperilliselle voi nimittäin itselleenkin olla tärkeää pyrkiä säilyttämään tietty omaisuus, jolla on varallisuusarvon lisäksi tunnearvoa.

Perittäväällä on kuitenkin mahdollisuus varautua myös rintaperillisen ylivelkaisuuteen määrämällä rintaperillisen lakiosaan vähemmän tärkeää tai helpommin realisoitavissa olevaa omaisuutta, kuten tilivaroja. Vaikka on epävarmaa, voidaanko testamentin toimeenpanijalle antaa valta päättää perinnönsaajan osaan osoitettavasta perintöomaisuuden lajista, testamenttiin otetuilla jako-ohjeilla voidaan päästä sanottuun lopputulokseen. Perittävä voi esimerkiksi määrätä, että lakiosan täyttämiseen on käytettävä tietynlaista omaisuutta taikka että lakiosa on maksettava rahana. Ongelmia voi kuitenkin aiheutua siitä, että kuolinpesän varallisuuteen ei lopulta kuulukaan tällaista omaisuutta, vaan varallisuus koostuu vain omaisuudesta, jonka perittävä toivoisi säilyvän suvussa, esimerkiksi kiinteistöstä.

Se, mihin perittävä ei kuitenkaan voi varautua, mutta joka rajoittaa perittävän varautumismahdollisuuksia, on testamenttisaannon katsominen keinotekoiseksi järjestelyksi, jolloin perintöomaisuus voidaan ulosmitata velallisperillisen veloista, vaikka tämä ei saisi omaisuuteen omistusoikeutta testamentin nojalla. Tällainen on hyvinkin mahdollista korkeimman oikeuden hilljattain antaman ratkaisun KKO 2020:82 myötä, jos velallisperillinen käyttää tosiasiallista määräysvaltaa testamenttiomaisuuteen nähden. Ratkaisun voidaan katsoa muuttaneen oikeustilaa merkittävästi, sillä ratkaisusta seuraa, että jopa perittävän tarkkaan harkitut testamenttimääräykset ovat sivuutettavissa velkojan saamisoikeuden toteuttamiseksi. Näin ollen perittävä ei voine luottaa edes siihen, että täysi omistusoikeus testamentti jonkun muun kuin ylivelkaisen perillisen hyväksi estäisi omaisuuden ulosmittauksen tämän veloista. Järjestelyn luonteesta ovat siten vastuussa testamentin saaja sekä velallisperillinen. Vaikka ratkaisu on altis kritiikille, ratkaisu

määrittää joka tapauksessa tämänhetkistä oikeustilaa ja ohjaa myöskin tulevaa oikeuskäytäntöä. Nähtäväksi jää, annetaanko vastaavanlaisia, testamenttisaannon ja keinotekoisien järjestelyn suhdetta tarkastelevia ratkaisuja tulevaisuudessa ja miten oikeustila tulee mahdollisesti tältä osin vielä muuttumaan tai täsmentymään. Voidaankin todeta, että perintösuunnittelu ja perinönsaajan ylivelkaisuuteen varautuminen ei ole mitenkään erityisen helppoa erilaisten epävarmuustekijöiden vuoksi. Kuten on osoitettu, täysin mahdotonta se ei kuitenkaan ole.